

Strategia Rozwoju Miasta Kalisza na lata 2014-2024

Projekt

Kalisz 2014 rok

SPIS TREŚCI

Spis treści.....	2
1. Diagnoza społeczno-gospodarcza	4
1.1. Uwarunkowania Ogólne	4
1.1.1. Położenie geograficzne i dostępność komunikacyjna.....	4
1.1.2. Rys historyczny	6
1.1.3. Trendy rozwojowe	9
1.1.4. Zewnętrzne plany i koncepcje rozwoju	11
1.1.5. Funkcje wiodące	19
1.1.6. Związki zewnętrzne	21
1.2. Sfera społeczna	22
1.2.1. Demografia i migracje	22
1.2.2. Gospodarka mieszkaniowa	29
1.2.3. Edukacja	30
1.2.4. Kultura	32
1.2.5. Sport.....	39
1.2.6. Opieka zdrowotna	41
1.2.7. Bezpieczeństwo	44
1.2.8. Aktywność i potencjał ekonomiczny społeczeństwa	47
1.2.9. Pomoc społeczna	49
1.3. Sfera gospodarcza	51
1.3.1. Struktura własności, branże	51
1.3.2. Przemysł	52
1.3.3. Przedsiębiorczość i otoczenie biznesu	53
1.3.4. Rynek pracy.....	57
1.3.5. Budżet miasta	59
1.3.6. Turystyka	60
1.4. Sfera przestrzenno-ekologiczna	63
1.4.1. Układ przestrzenny i stan zagospodarowania terenów	63

1.4.2.	Plany zagospodarowania przestrzennego	64
1.4.3.	Infrastruktura techniczna i sieć transportowa	65
1.4.4.	Rynek nieruchomości	69
1.4.5.	Środowisko przyrodnicze	69
1.4.6.	Stan środowiska naturalnego	72
1.5.	Jakość życia w Kaliszu w oczach mieszkańców	80
2.	Analiza SWOT	90
3.	Wizja i cele strategiczne rozwoju miasta Kalisza	95
3.1.1.	Wizja rozwoju miasta Kalisza	95
3.1.2.	Cele strategiczne i operacyjne rozwoju miasta Kalisza	95
4.	System wdrażania i zarządzania realizacją strategii	114
4.1.1.	System wdrażania	114
4.1.2.	Monitorowanie i ewaluacja realizacji Strategii	115
4.1.3.	Aktualizowanie Strategii	116
4.1.4.	Finansowanie realizacji Strategii	116

1. DIAGNOZA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA

1.1. UWARUNKOWANIA OGÓLNE

1.1.1. POŁOŻENIE GEOGRAFICZNE I DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA

Kalisz jest miastem na prawach powiatu położonym w środkowo-zachodniej Polsce na Wysoczyźnie Kaliskiej nad rzeką Prosną. Miasto jest siedzibą powiatu kaliskiego oraz stanowi główny ośrodek aglomeracji kalisko-ostrowskiej.

Rysunek 1. Położenie Kalisza na mapie Polski.

Źródło: Opracowanie własne.

Położenie geograficzne sytuuje Kalisz w trójkącie trzech dużych i ważnych miast: Poznania, Łodzi i Wrocławia. Od stolicy województwa – Poznania, miasto oddalone jest o ok. 120 km i prawie takie same odległości dzielą Kalisz od pozostałych dwóch miast. Do stolicy kraju – Warszawy jest ok. 250 km. Odległości od granicy z Niemcami wynosi ok. 290 km, a z Czechami ok. 200 km.

Pomimo centralnego położenia Kalisz leży poza głównymi szlakami komunikacyjnymi kraju. Połączenia drogowe zapewniają dwie drogi krajowe oraz trzy drogi wojewódzkie:

- droga krajowa nr 12 (łączy zachodnią granicę kraju poprzez Głogów, Leszno, Jarocin, Kalisz, Sieradz, Radom ze wschodnią granicą),
- droga krajowa nr 25 (łączy północną i południową granicę kraju poprzez Bobolice, Bydgoszcz, Kalisz, Ostrów Wielkopolski, Oleśnicę),
- droga wojewódzka nr 442 (Września, Kalisz),
- droga wojewódzka nr 470 (Kościelec, Turek, Kalisz),
- droga wojewódzka nr 450 (Kalisz, Grabów nad Prosną, Opatów).

Rysunek 2. Zewnętrzne połączenia drogowe Kalisza.

Źródło: Materiały UM w Kaliszu.

Drogowe połączenia komunikacyjne Kalisza uzupełniane są przez dwie drogi powiatowe i drogi gminne.

Dostępność drogowa Kalisza jest niezadowalająca. Najbliżej przebiegającym szlakiem komunikacyjnym, zaliczanym do głównych szlaków tranzytowych kraju, jest autostrada A2 położona ok. 45 km na północ od miasta. Przebiegająca w tym kierunku (Konin) droga krajowa nr 25 nie ułatwia jednakże dostępu do autostrady, gdyż nie jest drogą szybkiego ruchu. Podobna sytuacja dotyczy drogi krajowej nr 12 w kierunku Łodzi i dalej¹.

Przez Kalisz przechodzi linia kolejowa nr 14 będąca linią znaczenia państwowego. Łączy ona Warszawę, Łódź, Kalisz i Wrocław. Ze względu na niezadowalający stan techniczny nie jest jednak w pełni wykorzystywana. Pociągi w relacji Warszawa – Wrocław prowadzone są przez Konin, Poznań i Leszno, co automatycznie obniża dostępność kolejową Kalisza. Miasto nie posiada również dogodnych połączeń ze stolicą województwa – Poznaniem. Relacje realizowane są przez Ostrów Wielkopolski, skąd do Poznania prowadzi linia kolejowa nr 272 Kępno – Ostrów Wielkopolski – Pleszew – Środa Wielkopolska – Poznań. Jest to również linia znaczenia państwowego, jednak jej stan techniczny jest niezadowalający.

Kalisz nie posiada własnego portu lotniczego. Najbliżej położonymi portami lotniczymi realizującymi międzynarodowe połączenia cywilne są: Port Lotniczy im. Władysława Reymonta w Łodzi (ok. 105 km), Port Lotniczy im. Henryka Wieniawskiego w Poznaniu oraz Port Lotniczy im. Mikołaja Kopernika we Wrocławiu.

¹ Miasto opracowało „Strategię Rozwoju Transportu w Kaliszu na lata 2008-2020”, w której wskazane zostały szczegółowe wnioski do zarządców dróg krajowych (nr 12 i 25) oraz wojewódzkich (nr 442, 450, 470) dotyczące zewnętrznych więzi transportowych.

1.1.2. RYS HISTORYCZNY

Najstarsze ślady działalności ludzkiej na terenie miasta i jego okolic pochodzą ze schyłku paleolitu. W okresie wpływów rzymskich kaliskie centrum osadnicze stanowiło jeden z ważniejszych ośrodków wymiany handlowej na szlaku bursztynowym. O jego znaczeniu świadczy fakt, że nazwa Kalisia wymieniona została, obok innych miejscowości położonych na szlaku bursztynowym, w dziele aleksandryjskiego geografa, astronoma i matematyka Klaudiusza Ptolemeusza „Geografia” w II w. n.e. Zapis ten sprawił, że Kalisz szczyci się posiadaniem najstarszej metryki pisanej wśród miast polskich.

We wczesnym średniowieczu na obszarze dzisiejszego miasta i w jego bliskim sąsiedztwie funkcjonowało skupisko osad, mające istotny wpływ na tworzenie się zrębów państwowości polskiej. Wiodącą rolę pełnił wśród nich gród na Zawodziu, należący w okresie IX/X-XIII w. do największych piastowskich ośrodków grodowo-miejskich.

W 1139 r. Kalisz stał się stolicą księstwa, a jego pierwszym władcą był Mieszko Stary. Pod jego rządami Zawodzie przeżywało okres rozkwitu.

W okresie rozbicia dzielnicowego książę śląski Henryk Brodaty zdobył i spustoszył gród na Zawodziu, a po 1233 r. przeniósł centrum osadnicze Kalisza około 1,5 km na północ – na obszar zwany Nowym Miastem.

Na tym miejscu, około 1257 r. książę Bolesław Pobożny ulokował Kalisz na prawie średzkim. W centrum miasta wydzielono prostokątny rynek. Z jego krótszych boków wytyczono po dwie, zaś z dłuższych po trzy ulice. Ten średniowieczny układ urbanistyczny przetrwał do dziś.

Na obszarze miasta lokacyjnego stał zamek, a z fundacji książęcej Bolesława Pobożnego i jego małżonki wzniesiono kościół parafialny św. Mikołaja, kościół franciszkanów z klasztorem oraz rozpoczęto budowę murów miejskich.

Drugim kościołem parafialnym była świątynia pw. Najświętszej Marii Panny (później Wniebowzięcia NMP). W 1359 r. kościół podniesiony został do rangi kolegiaty, a około 1370 roku przybudowano doń pałac arcybiskupi.

W mieście wyodrębniona była dzielnica żydowska. W XIII w. Żydzi zorganizowani byli w gminę – jedną z najstarszych na ziemiach polskich. Jej znaczenie potwierdza tzw. Statut Kaliski nadany przez Bolesława Pobożnego w 1264 r. Regulował on położenie prawne tej grupy mieszkańców. Król Kazimierz Wielki rozszerzył te prawa na wszystkich starozakonnych zamieszkujących ziemie polskie. Statut był najbardziej znaczącym dokumentem wydanym dla Żydów w dawnej Polsce, świadczącym o tolerancji i poszanowaniu odmienności religijnej i wyznaniowej.

Za panowania Kazimierza Wielkiego zakończono budowę murów miejskich i rozbudowano zamek.

Kształtowanie się układu przestrzennego średniowiecznego Kalisza trwało około 100 lat i zakończyło się w połowie wieku XIV.

Równolegle z powstaniem miasta, kształtowały się przedmieścia. Jako pierwsze zaczęło formować się Przedmieście Toruńskie, zlokalizowane przy drodze biegnącej od bramy miejskiej ku Toruniowi. Tutaj w II połowie XV w. stanął klasztor i kościół Bernardynów pw. Nawiedzenia NMP, najpierw drewniany, a już w początku XVII w. murowany.

Od strony południowej, przy drodze prowadzącej od bramy miejskiej w kierunku Wrocławia usytuowane było Przedmieście Wrocławskie. Rozwinięcie rzeki Prosną umożliwiło w tym miejscu lokalizację młynów wodnych. W roku 1631 do miasta sprowadzeni zostali reformaci, a ich zabudowania klasztorne z kościołem pw. św. Józefa i św. Piotra z Alkantary powstały w II połowie XVII w. (ob. parafia św. Rodziny i klasztor SS. Nazaretanek).

Na XV i XVI w. przypadł rozkwit gospodarczy i kulturalny miasta. Sprzyjało temu dogodne położenie na skrzyżowaniu ważnych szlaków handlowych, ze Śląska do Torunia i Gdańska oraz z Krakowa do Poznania, liczne przywileje, m.in. prawo składu (z 1496 r.), a także silne organizacje cechowe rzemieślników i kupców. Kalisz rozwijał się jako ważny ośrodek handlu i rzemiosła, zwłaszcza płóciennictwa i sukiennictwa. Wyroby kaliskiego rękodzieła były sprzedawane również na Śląsku, w Czechach i na Morawach.

Dzięki staraniom arcybiskupa gnieźnieńskiego i prymasa Stanisława Karnkowskiego do Kalisza sprowadzeni zostali Jezuici. Z fundacji arcybiskupiej w 1584 r. powstało kolegium jezuickie z kościołem św. Stanisława i św. Wojciecha. Obecność Jezuitów miała ogromny wpływ na architektoniczne i intelektualne oblicze Kalisza. Pod ich wpływem doszło do przebudowy północno-wschodniej części miasta.

Najazd szwedzki w połowie XVII w., wojna północna w początkach XVIII w. oraz nawiedzające miasto epidemie i pożary, spowodowały wyludnienie Kalisza oraz kryzys rzemiosła i handlu.

U schyłku Rzeczypospolitej, wraz z powołaniem Komisji Dobrego Porządku nastąpiło ożywienie gospodarcze, przeprowadzono szeroko zakrojone prace urbanistyczne. Jednak wielki pożar w 1792 r. przyniósł miastu ogromne spustoszenie.

Po drugim rozbiórze Polski (1793-1806) Kalisz znalazł się pod rządami pruskimi. Wraz z administracją zaborcy do miasta przybyła znaczna grupa kolonistów niemieckich. Władze pruskie nakazały rozbiórkę znacznej części murów miejskich, a poza ich obrębem w 1800 r. wytyczona została reprezentacyjna Aleja Luizy (obecnie Aleja Wolności) oraz ulica Babina. W granice miasta włączono przedmieścia – Toruńskie i Wrocławskie. W 1798 r. na części dawnych ogrodów pojezuickich i na łąkach nad Prosną, założony został park miejski, a w 1801 r. z inicjatywy Wojciecha Bogusławskiego stanęła pierwsza drewniana siedziba teatru. W celu germanizacji szlachty polskiej, w przebudowanym zespole pojezuickim założony został Korpus Kadetów (1797).

W okresie Księstwa Warszawskiego (1807-1815) miasto było siedzibą departamentu. Po Kongresie Wiedeńskim (1815) Kalisz włączony został do Królestwa Polskiego, początkowo, jako miasto wojewódzkie, zaś w latach 1837-1844 i 1867-1914, jako miasto gubernialne. W związku z tym, do miasta napłynęła duża liczba Rosjan – urzędników i wojskowych. Położenie Kalisza tuż przy granicy z Prusami sprawiło, że na południowo-zachodnim jego krańcu, w Szczypiornie, stanęły zabudowania urzędu celnego oraz koszar rosyjskiego garnizonu granicznego.

W latach 1815-1830 miasto rozwijało się, jako prężny ośrodek włókiennictwa, a po 1830 r. także przemysłu odzieżowego i spożywczego. W początkach XIX w. Kalisz należał do najbogatszych miast Królestwa. Był ważnym ośrodkiem administracyjnym, gospodarczym i kulturalnym. Z Kaliszem związani byli m.in. Adam Asnyk, Maria Konopnicka, Wojciech Bogusławski, Stanisława Szolc-Rogoziński, Maria Dąbrowska.

Ożywieniu gospodarczemu towarzyszył intensywny ruch budowlany. W tym okresie powstały klasycystyczne budowle użyteczności publicznej – Szkoła Wojewódzka, Trybunał, budynki 4 rogatki (zachowała się jedynie rogatka wrocławska), Teatr, Most Kamienny, a także domy mieszczańskie i zabudowania fabryczne. Kompleks pojezuicki przebudowany został na Pałac Gubernatorski.

Utworzono duży plac zwany Zamkowym, na skraju którego w II połowie XIX w. stanęła cerkiew św. app. Piotra i Pawła (rozebrana w latach 20. XX w.). Drugi plac – św. Józefa – powstał obok kolegiaty, po wyburzeniu części stojących tu budynków. Wytyczona została również ulica Sukiennicza, którą poprzez ogrody franciszkańskie doprowadzono do Prosny i mostem Trybunalskim połączono z Aleją Józefiny.

Na przełomie XIX i XX w. w mieście działały fabryki koronek, rękawiczek, pończoch, wytwórnie fortepianów. Rozwój przyspieszyło uzyskanie w 1902 r. połączenia kolejowego z Łodzią i Warszawą, a w 1906 r. z Ostrowem Wielkopolskim.

Trzecie z kaliskich przedmieść – Piskorzewie, położone w północno-zachodniej części miasta, powstało na miejscu dawnych mieszczańskich ogrodów. W 1871 r. wytyczono tu plac targowy (obecnie Nowy Rynek), na którym stanęły budynki straży pożarnej i aresztu śledczego tzw. kozy (rozebrane w II połowie XX wieku). Na przełomie XIX/XX w. przedmieście to stało się główną dzielnicą przemysłową.

W 1906 r. w granice Kalisza włączono przedmieścia i najbliższe wsie: Dobrzec Mały, Czaszki, Wydory, Ogrody, Tyniec, tereny od rogatki wrocławskiej do dworca kolejowego, a także Rypinek i wieś Korczak.

I wojna światowa położyła kres pomyślnemu rozwojowi miasta. W sierpniu 1914 r. Kalisz został spalony i zburzony przez wojska pruskie. Zabudowa historycznego centrum w 95% legła w gruzach – przestały istnieć gmachy użyteczności publicznej, ratusz, teatr oraz całe pierzeje ulic z zabudową mieszkalną, ocalały jedynie obiekty sakralne. Miasto na skutek tej klęski wyludniło się, a zniszczenia wojenne sprawiły, że Kalisz spadł do rzędu miast powiatowych.

Zarówno kaliszanie, jak i architekci polscy uznali odbudowę Kalisza za sprawę niezwykle istotną dla polskiej historii i kultury. Podnosił się on z ruin przez cały okres dwudziestolecia międzywojennego, stanowiąc przykład pierwszej, zrealizowanej na tak szeroką skalę, odbudowy ośrodka miejskiego. Staromiejskie centrum odbudowano zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi, zachowując XIII-wieczny układ przestrzenny, choć bez rekonstrukcji form historycznych budynków.

Miasto rozwijało się jako ośrodek przemysłowy i handlowy. Działały fabryki pluszu, aksamitu, bielarnia, farbiarnia, fabryki fortepianów i pianin, fabryki tiulu nici i koronek, 4 fabryki zabawek, 9 młynów, browar, 8 cegielni oraz garbarnie.

Podczas II wojny światowej Kalisz wcielony został do tzw. Kraju Warty. Okupacyjny terror i eksterminacja mieszkańców spowodowała ogromne straty ludnościowe. Polaków wywożono do Generalnej Guberni i na roboty do Rzeszy. Kaliskich Żydów, stanowiących ponad 30 % ludności miasta hitlerowcy wysiedlili i wymordowali.

Niemcy zniszczyli wielką synagogę przy ulicy Nadwodnej (obecnie ulica Parczewskiego) i nową (tzw. Reformowaną) przy ulicy Krótkiej, mykwę (łaźnię rytualną) przy ulicy Piskorzewskiej, istniejącą od XIII w. cmentarz żydowski na Rypinku.

Większość miejskiej zabudowy mieszkalnej i budynki użyteczności publicznej nie ucierpiały podczas działań zbrojnych. W latach 40. w ramach regulacji Prosny, Niemcy zasypali jej odnogę biegnącą wzdłuż ulicy Babina. Po wojnie na zasypanym korycie założono Planty. Ocalała zabudowa dawnej dzielnicy żydowskiej, zajmującej obszar objęty ulicami: Nowy Rynek, ulicą Parczewskiego (dawna Nadwodna), ulicą Żółtą (dawna Żydowska), a także ulicami Chopina i Kanoniczną oraz cmentarz żydowski (tzw. Nowy) przy obecnej ulicy Podmiejskiej.

Lata powojenne przyniosły rozbudowę przemysłu, infrastruktury miejskiej oraz rozwój społeczno-kulturalny.

Od lat 60. sukcesywnie zwiększał się obszar Kalisza, dając możliwość przestrzennego rozwoju. W 1963 r. w granice miasta włączone zostały część Dobrzecza Wielkiego, Kościelnej Wsi i Warszówki oraz Majków i Piwonice, w 1976 r. wsie Nosków, Szczypiorno, Winiary, a także Kolonia Majków i dalsza część Piwonice. Po włączeniu w 2000 r. wsi Dobrzec, Sulisławice, Kolonii Sulisławice miasto zajmuje powierzchnię blisko 70 km².

W wyniku przemian ustrojowych w latach 90. tych XX w. nastąpiły zmiany w strukturze produkcji – zmalała rola tradycyjnego przemysłu włókienniczego i odzieżowego. Kalisz stał się głównym ośrodkiem Kalisko-Ostrowskiego Okręgu Przemysłowego, ośrodkiem przemysłu lotniczego, w tym produkcji maszyn i silników lotniczych, a także przemysłu spożywczego, budowlanego i produkcji koronek i firan.

Powstały nowe osiedla mieszkaniowe budownictwa jednorodzinnego i wielorodzinnego. Dzielnice przemysłowe skupiają się głównie na Piskorzewiu, Zagorzynku, Rypinku i Winiarach.

Obecnie miasto jest drugim w Wielkopolsce, po Poznaniu, centrum administracyjnym, kulturalnym i edukacyjnym. W latach 1975-1998 Kalisz był siedzibą władz województwa kaliskiego. Od 1 stycznia 1999 r. posiada status miasta na prawach powiatu w województwie wielkopolskim. Od 1992 r. jest stolicą utworzonej bullą Jana Pawła II diecezji kaliskiej.

Kalisz jest silnym ośrodkiem kultury. Działają tu m.in. Filharmonia Kaliska, Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego, Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej, Galeria Sztuki im. Jana Tarasina, wiele galerii, rezerwat archeologiczny na Zawodziu oraz kina. Co roku odbywa się tu wiele przedsięwzięć i imprez kulturalnych o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym. Miasto ma dobrze rozwinięty rynek medialny – liczne gazety lokalne, radio i telewizję. W mieście działa 5 uczelni wyższych oraz rozbudowana sieć szkół różnego szczebla.

1.1.3. TRENDY ROZWOJOWE

Rozwój gospodarczy miasta zależy zarówno od uwarunkowań wewnętrznych, do których można zaliczyć liczbę ludności i prognozy demograficzne, poziom przedsiębiorczości, dostęp do edukacji, PKB per capita itd., jak również determinowany jest przez warunki zewnętrzne, w których działa miasto, a więc przez uwarunkowania i zjawiska na poziomie regionalnym, krajowym, a także międzynarodowym.

W wymiarze międzynarodowym najistotniejszym czynnikiem jest przynależność Polski do Unii Europejskiej, która zapewnia dostęp do wspólnego rynku oraz funduszy unijnych.

W latach 2008 i 2009 negatywnie na sytuację gospodarczą Polski oddziaływał globalny kryzys ekonomiczny. Efektem jego oddziaływania było ograniczenie aktywności gospodarczej skutkujące spowolnieniem tempa wzrostu PKB. W roku 2010 negatywne tendencje występujące w gospodarce w dwóch poprzednich latach zostały przełamane. Zwiększyła się aktywność gospodarcza, nastąpiło przyspieszenie tempa wzrostu gospodarczego. Po szybkiej odbudowie produkcji i wymiany międzynarodowej, ożywieniu inwestycji i zatrudnienia w 2010 roku, rok 2011 przyniósł spowolnienie wzrostu globalnego PKB z 5,3% do 3,9%. Ponowne wyhamowanie koniunktury pokazało, iż zakłócenia gospodarcze, które były podstawą kryzysu z lat 2008-2009 nie zostały w pełni usunięte i wciąż oddziałują na gospodarkę.

Polska gospodarka relatywnie dobrze radziła sobie na tle regionu Europy Środkowo-Wschodniej oraz całej Unii Europejskiej. Szczególnie widoczne było to w 2009 roku, kiedy odnotowano wzrost PKB o 1,6%, co stanowiło jedyny dodatni wynik spośród 27 państw UE, tym samym zapewniając Polsce miano „zielonej wyspy”. Również w latach 2010 i 2011 polska gospodarka wyróżniała się wśród państw Europy: wzrost polskiego PKB rzędu 3,9% w 2010 roku był trzecim co do wielkości w UE, natomiast 4,5 % wzrost w 2011 roku zapewnił Polsce czwarte miejsce w Unii. W 2012 r. nastąpiło ponowne spowolnienie wzrostu PKB do 1,9%. W roku 2013 tendencja spadkowa utrzymała się, PKB wyniósł 1,6%.

Sytuacja gospodarcza kraju oddziałuje na sytuację regionalną. Województwo wielkopolskie jest jednym z bogatszych w kraju, o PKB per capita przekraczającym średnią dla Polski. Nie przekłada się to jednak na sytuację Kalisza, gdzie wskaźnik ten plasuje się poniżej średniej. Również przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto lokuje Kalisz daleko za innymi częściami kraju. Według danych GUS, w ostatnich latach oscylowało ono na poziomie 83-84% średniej dla kraju. W 2012 r. wyniosło ono 3 150 PLN brutto, podczas gdy analogiczna wartość dla Polski kształtowała się na poziomie 3 744 PLN brutto.

Tabela 1. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w województwie wielkopolskim i Kaliszu w relacji do średniej krajowej w latach 2008-2012.

Jednostka terytorialna	przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej (Polska=100)				
	2008	2009	2010	2011	2012
	%	%	%	%	%
Woj. wielkopolskie	90,8	89,8	91,0	90,6	90,7
Kalisz	84,3	83,8	83,1	83,6	84,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Pozytywnym zjawiskiem pozostaje relatywnie niska stopa bezrobocia, plasująca się znacznie poniżej średniej dla kraju. Świadczy to o dobrze rozwiniętej sferze gospodarczej miasta. Niski poziom bezrobocia nie tylko przekłada się na wyższe wydatki gospodarstw domowych, lecz również wiąże się z niższymi wydatkami ponoszonymi na opiekę społeczną. Wydatki na pomoc bezrobotnym stanowią wciąż najpoważniejszą pozycję w budżecie pomocy społecznej, pochłaniając 37% jego wartości. Niemniej jednak liczba osób pobierających zasiłki dla bezrobotnych maleje.

Tabela 2. Średnia stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 2008-2013.

Jednostka terytorialna	2008	2009	2010	2011	2012	2013
	%	%	%	%	%	%
Polska	9,5	12,1	12,4	12,5	13,4	13,4
Woj. wielkopolskie	6,4	9,2	9,2	9,1	9,8	9,6
Kalisz	5,8	8,4	8,6	7,8	8,4	8,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Mieszkańcy Kalisza wykazują się również wysokim poziomem przedsiębiorczości liczoną jako liczba podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tys. osób. W Kaliszu wskaźnik ten jest znacznie wyższy zarówno od średniej dla kraju, jak i średniej dla województwa. Jest to pozytywny prognostyk dla rozwoju gospodarczego miasta.

Region kaliski ma korzystne położenie zarówno w przestrzeni europejskiej, jak i w przestrzeni kraju, jednak niedostateczne połączenia komunikacyjne, sytuujące Kalisz poza głównymi ciągami transportowymi, znacznie ograniczają możliwości. Tak więc mimo, iż Kalisz jest drugim pod względem wielkości ośrodkiem województwa wielkopolskiego, jego potencjał nie jest w pełni wykorzystywany.

Pomimo względnie dobrych warunków do życia oferowanych przez miasto, w ostatnich latach daje się zauważyć negatywną tendencję objawiającą się spadkiem liczby ludności Kalisza. Proces wyludniania się mniejszych miast obserwowany jest w całej Polsce, jednak w Kaliszu przybrał szczególnie drastyczne rozmiary. Wiązać się to może z położeniem miasta w trójkącie pomiędzy Poznaniem, Wrocławiem i Łodzią, gdzie młodzi ludzie wyjeżdżają najpierw na studia, a następnie za pracę, jak również z procesem suburbanizacji. Zaobserwowany brak przyciągania nowych mieszkańców, charakterystyczny dla innych dużych miast, w połączeniu z bardzo niskim przyrostem naturalnym oraz wysokim ujemnym saldem migracji prowadzi do zachwiania struktury demograficznej miasta.

Wg danych GUS, w 2012 r. liczba ludności Kalisza wynosiła 104 676 osób i w ostatnich latach malała średnio o 0,6% rocznie. Prognozy wskazują, że do roku 2025 liczba ludności miasta spadnie poniżej 100 tys. Zjawisko to będzie miało swoje negatywne następstwa na wszystkich poziomach funkcjonowania miasta, dlatego też zahamowanie migracji, przyciągnięcie nowych mieszkańców oraz działania na rzecz zwiększenia dzietności powinny się stać priorytetami w polityce społecznej miasta.

1.1.4. ZEWNĘTRZNE PLANY I KONCEPCJE ROZWOJU

Strategia Rozwoju Miasta Kalisza na lata 2014-2024 powinna być zgodna i wpisywać się w zewnętrzne plany i koncepcje rozwoju określone w dokumentach strategicznych wyższego rzędu, tzn. strategiach i planach definiujących kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego Europy, Polski i jej regionów. Dokumenty te zostały opisane poniżej.

„Europa 2020” – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu

Strategia „Europa 2020” jest nowym, długookresowym programem rozwoju społeczno-gospodarczego Unii Europejskiej (UE), który zastąpił realizowaną od 2000 r., zmodyfikowaną pięć lat później, Strategię Lizbońską.

W Strategii podkreślona została potrzeba wspólnego działania państw członkowskich na rzecz wychodzenia z kryzysu oraz wdrażania reform umożliwiających stawienie czoła wyzwaniom związanym z globalizacją, starzeniem się społeczeństw czy rosnącą potrzebą racjonalnego wykorzystywania zasobów. W celu osiągnięcia powyższych założeń zaproponowano trzy podstawowe, wzajemnie wzmacniające się priorytety:

- wzrost inteligentny, czyli rozwój oparty na wiedzy i innowacjach,
- wzrost zrównoważony, czyli transformacja w kierunku gospodarki niskoemisyjnej, efektywnie korzystającej z zasobów i konkurencyjnej,
- wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu, czyli wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną.

Podstawowymi instrumentami realizacji Strategii „Europa 2020” są opracowywane przez państwa członkowskie UE Krajowe Programy Reform oraz przygotowane przez Komisję Europejską inicjatywy przewodnie, realizowane na poziomie UE, państw członkowskich, władz regionalnych i lokalnych. Te inicjatywy przewodnie to:

- Unia innowacji – poprawa warunków ramowych dla innowacji oraz wykorzystanie innowacji do rozwiązywania najważniejszych problemów społecznych i gospodarczych wskazanych w strategii Europa 2020.
- Mobilna młodzież – poprawa jakości na wszystkich poziomach edukacji i szkoleń oraz zwiększanie atrakcyjności europejskiego szkolnictwa wyższego na arenie międzynarodowej.
- Europejska agenda cyfrowa – osiągnięcie trwałych korzyści gospodarczych i społecznych z jednolitego rynku cyfrowego, opartego na dostępie do szerokopasmowego Internetu.
- Europa efektywnie korzystająca z zasobów – wsparcie zmiany w kierunku gospodarki niskoemisyjnej i efektywniej korzystającej z zasobów środowiska oraz dążenie do wyeliminowania zależności wzrostu gospodarczego od degradacji środowiska przyrodniczego.
- Polityka przemysłowa w erze globalizacji – poprawa warunków dla przedsiębiorczości, zwłaszcza MŚP oraz wsparcie rozwoju silnej bazy przemysłowej, zdolnej do konkurencyjności w skali globalnej.
- Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia – stworzenie warunków do unowocześnienia rynków pracy, przez ułatwienie mobilności pracowników i rozwój ich umiejętności, w celu zwiększenia poziomu zatrudnienia oraz zapewnienie trwałości europejskich modeli społecznych.
- Europejski program walki z ubóstwem – zapewnienie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej poprzez pomoc osobom biednym i wykluczonym oraz umożliwienie im aktywnego uczestniczenia w życiu ekonomicznym i społecznym.

Wszystkie inicjatywy przewodnie określone przez Komisję Europejską znalazły swoje odzwierciedlenie w celach strategicznych i operacyjnych wyznaczonych do realizacji w ramach „Strategii Rozwoju Miasta Kalisza na lata 2014-2024”.

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju – Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności

Strategia jest podstawowym dokumentem określającym główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju. Założeniem wyjściowym przy konstruowaniu Strategii stała się konieczność przezwyciężenia kryzysu finansowego w jak najkrótszym czasie, a tym samym próba uniknięcia „straconej dekady”, czyli rozwoju gospodarczego wolniejszego niż w poprzednim dziesięcioleciu. Wolniejszy rozwój spowodowałby, że jakość życia ludzi poprawiałaby się bardzo wolno, natomiast celem głównym realizacji działań zapisanych w dokumencie jest właśnie poprawa jakości życia Polaków.

Aby zrealizować ten postulat rozwój Polski powinien odbywać się w trzech obszarach strategicznych jednocześnie:

1. Konkurencyjności i innowacyjności gospodarki (modernizacji).
2. Równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski (dyfuzji).

3. Efektywności i sprawności państwa (efektywności).

W każdym z obszarów strategicznych zostały określone strategiczne cele rozwojowe. Cele strategiczne uzupełnione są sprecyzowanymi kierunkami interwencji. Kierunki interwencji podporządkowane zostały schematowi trzech obszarów strategicznych, które zostały podzielone na osiem części (zgodnych ze strategicznymi celami rozwojowymi). Są to:

1. W obszarze konkurencyjności i innowacyjności gospodarki:

- Innowacyjność gospodarki i kreatywność indywidualna.
- Polska Cyfrowa.
- Kapitał ludzki.
- Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko.

2. W obszarze równoważenia potencjału rozwojowego regionów Polski:

- Rozwój regionalny.
- Transport.

3. W obszarze efektywności i sprawności państwa:

- Kapitał społeczny.
- Sprawne państwo.

Cele strategiczne i operacyjne, które zostały postawione w Strategii Rozwoju Miasta Kalisza na lata 2014-2024 wpisują się w zdefiniowane powyżej obszary. Największy nacisk położono na rozwój regionalny, tak aby możliwe było pełniejsze wykorzystanie potencjału Kalisza jako ośrodka regionalnego.

Strategia Rozwoju Kraju 2020

Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju (ŚSRK) stanowi najważniejszy dokument w perspektywie średniookresowej, określający cele strategiczne rozwoju kraju do 2020 r. Jest również kluczowa dla określenia działań rozwojowych, w tym możliwych do sfinansowania w ramach przyszłej perspektywy finansowej UE na lata 2014-2020. ŚSRK wytycza obszary strategiczne, w których koncentrować się będą główne działania oraz określa, jakie interwencje są niezbędne w celu przyspieszenia procesów rozwojowych. Dokument wskazuje działania polegające na usuwaniu barier rozwojowych, swoistych wąskich gardeł, w tym słabości polskiej gospodarki ujawnionych przez kryzys gospodarczy, jednocześnie koncentrując się na potencjałach społeczno-gospodarczych i przestrzennych, które odpowiednio wzmocnione stymulowały będą rozwój. Dokument definiuje również wizję kraju, zgodnie z którą Polska w roku 2020 to: aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka i sprawne państwo. Celem głównym strategii średniookresowej staje się wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności.

Strategia średniookresowa wyznacza trzy obszary strategiczne i cele służące ich realizacji, tożsame z obszarami zidentyfikowanymi w Strategii długookresowej. Są to:

1. Obszar strategiczny I. Sprawne i efektywne państwo:

- Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem.
- Zapewnienie środków na działania rozwojowe.
- Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela.

2. Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka:

- Wzmocnienie stabilności makroekonomicznej.
- Wzrost wydajności gospodarki.
- Zwiększenie innowacyjności gospodarki.
- Rozwój kapitału ludzkiego.
- Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych.
- Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko.
- Zwiększenie efektywności transportu.

3. Obszar strategiczny III. Spójność strategiczna i terytorialna:

- Integracja społeczna.
- Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych.
- Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych.

W ŚSRK obok działań na poziomie centralnym, dostrzeżono konieczność wdrażania działań rozwojowych w regionach, w celu wyrównywania poziomu rozwoju poszczególnych obszarów kraju. Strategia kładzie nacisk na konieczność wzmocnienia innowacyjności Polski oraz cyfryzację kraju. Dużo uwagi poświęcono także integracji społecznej. Kierunki wyznaczone przez ŚSRK znajdują swoje odzwierciedlenie w Strategii Rozwoju Miasta Kalisza na lata 2014-2024.

Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki. Dynamiczna Polska 2020

Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki bezpośrednio wpisuje się w priorytet unijnej strategii rozwoju Europa 2020, którym jest inteligentny, zrównoważony rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu.

Innowacyjność gospodarki objawiać się ma w zdolności i motywacji podmiotów gospodarczych do ustawicznego poszukiwania i wykorzystywania w praktyce wyników prac badawczych i rozwojowych, nowych koncepcji, pomysłów i wynalazków. Innowacyjność oznacza również doskonalenie i rozwój istniejących technologii produkcyjnych, eksploatacyjnych i dotyczących sfery usług, wprowadzanie nowych rozwiązań w organizacji i zarządzaniu, doskonalenie i rozwój infrastruktury, zwłaszcza dotyczącej gromadzenia, przetwarzania i udostępniania informacji.

Efektywność przynieść ma maksymalizację efektów przy użyciu określonej ilości zasobów, bądź osiągnięcie zamierzonego celu przy wykorzystaniu możliwie najmniejszej ilości zasobów lub optymalnie alokowanych zasobów. Kluczem do zwiększenia efektywności gospodarowania jest zarówno wzrost innowacyjności, jak i tworzenie warunków dla sprawnego prowadzenia i rozwijania działalności gospodarczej.

Wizją przyświecającą wdrażaniu założeń dokumentu jest otwarta i ekspansywna gospodarka, oferująca nowe miejsca pracy, oparta na wzajemnym zaufaniu i kooperacji uczestników życia gospodarczego. Ponadto, gospodarka stabilnie rosnąca dzięki innowacjom i wysokiej efektywności wykorzystania zasobów, która zapewni wzrost standardów życia społeczeństwa oraz konkurencyjności przedsiębiorstw na arenie międzynarodowej do 2020 roku.

Celem głównym, który ma zostać osiągnięty jest wysoce konkurencyjna gospodarka (innowacyjna i efektywna) oparta na wiedzy i współpracy. Cel ten realizowany będzie poprzez cztery cele szczegółowe:

1. Dostosowanie otoczenia regulacyjnego i finansowego do potrzeb innowacyjnej i efektywnej gospodarki.
2. Stymulowanie innowacyjności poprzez wzrost efektywności wiedzy i pracy.
3. Wzrost efektywności wykorzystania zasobów naturalnych i surowców.
4. Wzrost umiędzynarodowienia polskiej gospodarki.

Na potrzeby realizacji każdego z powyższych celów wyznaczone zostały odpowiednie kierunki działań, które prowadzić mają do wypełniania założeń dokumentu. Aby zapewnić zgodność Strategii Rozwoju Miasta Kalisza na lata 2014-2024 z zapisami dokumentu rządowego, przy tworzeniu planu strategicznego kierowano się podobnymi zasadami, które przyświecają jego realizacji. Należy do nich przede wszystkim kreowanie wiedzy opierające się na ciągłym poszukiwaniu nowych rozwiązań, partnerska współpraca uczestników życia gospodarczego, tj. władz samorządowych, przedsiębiorców i społeczeństwa, efektywna alokacja zasobów polegająca na racjonalnym gospodarowaniu zasobami, w tym gospodarowaniu w obiegu, oraz zarządzanie strategiczne i odpowiedzialne przywództwo.

Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020

We współczesnym świecie, w obliczu coraz silniejszej globalnej konkurencji, kapitał ludzki o odpowiednio wysokich kompetencjach i kwalifikacjach dostosowanych do wyzwań zmieniającej się rzeczywistości, stanowi jeden z nieodzownych warunków szybkiego rozwoju gospodarczego i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego oraz co za tym idzie, poprawy jakości życia obywateli.

Odpowiednio wysoki poziom kompetencji wydatnie zwiększa szanse na zatrudnienie, a więc możliwość uniknięcia ubóstwa i wykluczenia społecznego. Wysoka jakość kapitału ludzkiego ma także znaczenie przy dokonywaniu wyborów ukierunkowanych na poszanowanie środowiska naturalnego, którego kondycja przekłada się na jakość życia (także przyszłych pokoleń) i poprawę zdrowia społeczeństwa, zwłaszcza w kontekście prognoz demograficznych wskazujących na postępujące starzenie się europejskich populacji.

Wdrażanie założeń przyjętych w dokumencie doprowadzić ma do wypełnienia się wizji zdefiniowanej następująco: Polska w roku 2020 będzie krajem charakteryzującym się optymalnym poziomem jakości życia, której głównym źródłem będzie wysoki poziom zatrudnienia. Polska w roku

2020 będzie krajem przyjmującym priorytet zatrudnienia jako najlepszej drogi do ograniczenia wykluczenia społecznego i lepszej jakości życia wszystkich obywateli.

Głównym celem działań zaplanowanych w Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego jest rozwijanie kapitału ludzkiego poprzez wydobywanie potencjałów osób, tak aby mogły one w pełni uczestniczyć w życiu społecznym, politycznym i ekonomicznym na wszystkich etapach życia. Cel ten wyznaczany jest przez pięć celów szczegółowych:

1. Wzrost zatrudnienia.
2. Wydłużenie okresu aktywności zawodowej i zapewnienie lepszej jakości funkcjonowania osób starszych.
3. Poprawa sytuacji osób i grup zagrożonych wykluczeniem społecznym.
4. Poprawa zdrowia obywateli oraz efektywności systemu opieki zdrowotnej.
5. Podniesienie poziomu kompetencji oraz kwalifikacji obywateli.

Realizacja Strategii odbywać się ma w oparciu o cykle życia – cykle kariery, począwszy od dzieciństwa, poprzez edukację, aktywność zawodową i starość, tak aby wypełnione zostały najważniejsze zadania polityki państwa w obszarze rozwoju kapitału ludzkiego. Zadania te, wdrażane powinny być również na poziomie lokalnym. Z punktu widzenia rozwoju kapitału ludzkiego w Kaliszu, a co za tym idzie rozwoju społeczno-gospodarczego miasta, do najistotniejszych z nich należą m.in. zwiększenie dzietności, poprawa jakości wykształcenia i wykorzystanie potencjału młodej generacji, szczególnie na rynku pracy, w tym przedsiębiorczości młodego pokolenia.

Strategia Rozwoju Transportu do 2020 roku

Transport jest jednym z najważniejszych czynników determinujących rozwój gospodarczy kraju i jego regionów. Nowoczesna infrastruktura oraz efektywnie funkcjonujący system transportowy wzmacniają spójność społeczną, ekonomiczną i przestrzenną kraju oraz przyczyniają się do wzmocnienia konkurencyjności polskiej gospodarki. Dostępność transportowa warunkuje rozprzestrzenianie się wzrostu gospodarczego z silnych ośrodków do ośrodków regionalnych i lokalnych. Dlatego też głównym celem, który przyświeca realizacji Strategii Rozwoju Transportu do 2020 roku jest zwiększenie dostępności transportowej oraz poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu, przez stworzenie spójnego, zrównoważonego i przyjaznego użytkownikowi systemu transportowego w wymiarze krajowym, europejskim i globalnym. Jako cele szczegółowe Strategia wyznacza:

1. Stworzenie nowoczesnej i spójnej sieci infrastruktury transportowej.
2. Poprawa sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym.
3. Poprawa bezpieczeństwa użytkowników ruchu oraz przewożonych towarów.
4. Ograniczanie negatywnego wpływu transportu na środowisko.
5. Zbudowanie racjonalnego modelu finansowania inwestycji infrastrukturalnych.

Wyzwania i cele stawiane przez Strategię Rozwoju Transportu do 2020 roku są bardzo istotne z punktu widzenia lokalnych problemów Kalisza, którego dostępność transportowa jest

niewystarczająca. Dlatego też, założenia dokumentu rządowego zostały uwzględnione w Strategii Rozwoju Miasta Kalisza na lata 2014-2024.

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 jest integralnym elementem koncepcji rozwoju Polski na najbliższe dziesięciolecie. Jakość kapitału społecznego przekłada się praktycznie na wszystkie obszary ludzkiego działania, a jego rozwój uzależniony jest od wielu czynników. Podejmowane działania powinny przyczyniać się do wzrostu wzajemnego zaufania Polaków i sprzyjać poprawie zaufania do instytucji i organów państwa. Ważnym elementem inicjowanych zmian powinno być wzmacnianie gotowości Polaków do działania na rzecz dobra wspólnego.

Głównym wyzwaniem, na które odpowiedzieć ma Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 jest zwiększenie powszechnej świadomości znaczenia kapitału społecznego dla rozwoju kraju. Dlatego też, jej głównym celem pozostaje wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno-gospodarczym Polski. Odbywać się to ma poprzez wdrażanie następujących celów szczegółowych:

1. Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz komunikacji.
2. Poprawa mechanizmów partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne.
3. Usprawnienie procesów komunikacji społecznej oraz wymiany wiedzy.
4. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego.

Relacje, które budowane są na zaufaniu, sprzyjają współpracy, komunikacji i kreatywności oraz wiążą jednostkę ze społeczeństwem w sposób umożliwiający jej współdziałanie z innymi i realizowanie wspólnych celów. Jednocześnie relacje te funkcjonują w oparciu o przestrzeń publiczną, a więc urzędy, instytucje kultury, szkoły, miejsca rekreacji itp., czyli szeroko pojętą infrastrukturę społeczną. Rozwój społeczny buduje społeczeństwo obywatelskie, poczucie wspólnoty i odpowiedzialności.

Rozwój społeczny jest więc bardzo istotnym elementem rozwoju miasta, tak więc założenia przyjęte w strategii krajowej znajdują swoje odzwierciedlenie w Strategii Rozwoju Miasta Kalisza na lata 2014-2024.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie.

KSRR jest dokumentem określającym cele i sposób działania podmiotów publicznych, a w szczególności rządu i samorządów województw, w odniesieniu do polskiej przestrzeni dla osiągnięcia strategicznych celów rozwoju kraju.

Celem strategicznym polityki regionalnej, jest efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych oraz terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągania celów rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym. KSRR ustala trzy cele szczegółowe do 2020 roku:

1. Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów.
2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie procesom marginalizacji na obszarach problemowych.

3. Tworzenie warunków dla skutecznej, efektywnej i partnerskiej realizacji działań rozwojowych ukierunkowanych terytorialnie.

W Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020 poruszono tematykę związaną z konkurencyjnością regionów oraz koniecznością pogodzenia różnych interesów rozwojowych kraju. Polityka regionalna powinna być zorientowana z jednej strony na wyrównywanie dysproporcji, z drugiej na efektywność. Oznacza to dążenie do przekształcenia różnorodności terytorialnej w siłę, postulując lepsze wykorzystywanie regionalnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych przez terytoria.

Zgodnie z postulatami KSRR rozwój Miasta Kalisza oparty zostanie o jego silne strony i przewagi terytorialne, gwarantując efektywność zastosowanych środków, przy jednoczesnym dążeniu do wydzwignięcia obszarów problemowych, czy do tej pory pomijanych, w celu wyrównywania różnic rozwojowych w stosunku do najlepiej funkcjonujących obszarów kraju.

Zaktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku

Zaktualizowana Strategia Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku identyfikuje obszary problemowe i definiuje wymagające obszary wsparcia, jest także podstawą kontraktu terytorialnego. Jej zadaniem jest więc określenie potencjałów rozwojowych, które wspierane będą przez politykę regionalną Państwa oraz przez ukierunkowane terytorialnie krajowe polityki sektorowe.

Cel generalny wyznaczony do osiągnięcia do 2020 roku zdefiniowany został jako efektywne wykorzystanie potencjałów rozwojowych na rzecz wzrostu konkurencyjności województwa, służące poprawie jakości życia mieszkańców w warunkach zrównoważonego rozwoju. Realizacja celu generalnego przebiegać ma w oparciu o cele strategiczne i przypisane im cele operacyjne. Celami strategicznymi rozwoju województwa są:

1. Poprawa dostępności i spójności komunikacyjnej regionu.
2. Poprawa stanu środowiska i racjonalne gospodarowanie jego zasobami.
3. Lepsze zarządzanie energią.
4. Zwiększanie konkurencyjności metropolii poznańskiej i innych ośrodków wzrostu w województwie.
5. Zwiększenie spójności województwa.
6. Wzmocnienie potencjału gospodarczego regionu.
7. Wzrost kompetencji mieszkańców i zatrudnienia.
8. Zwiększanie zasobów oraz wyrównywanie potencjałów społecznych województwa.
9. Wzrost bezpieczeństwa i sprawności zarządzania regionem.

Zidentyfikowane w Zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Wielkopolskiego do 2020 roku cele pokrywają najważniejsze płaszczyzny rozwoju województwa, tak więc mają również zastosowanie do rozwoju poszczególnych jego obszarów, także do Miasta Kalisza. Dokument Strategii definiuje aglomerację kalisko-ostrowską jako ośrodek regionalny, stanowiący istotny, krajowy ośrodek wzrostu na rozległym obszarze między Poznaniem, Wrocławiem, Łodzią i Śląskiem, wymagający szczególnego wsparcia. Aby zmaksymalizować efekty wsparcia przewidzianego na szczęblu

wojewódzkim zapewniona została spójność celów rozwoju województwa z celami rozwoju Miasta Kalisza.

Regionalna Strategia Innowacji dla Wielkopolski na lata 2010-2020

Regionalna Strategia Innowacji dla Wielkopolski na lata 2010-2020 jest dokumentem opisującym założenia i sposób realizacji wielkopolskiej polityki innowacyjnej i kolejnym etapem działań ukierunkowanych na podnoszenie innowacyjności regionu. Strategia wprowadza systemowe podejście do działań wdrożeniowych i monitoringowych zapewniające stworzenie mechanizmów, dzięki którym innowacyjność Wielkopolski będzie rosła dzięki skoordynowanym i systemowym działaniom aktorów regionalnego systemu innowacji oraz społecznej świadomości wagi innowacji dla rozwoju regionu.

Dokument definiuje wizję województwa zgodnie z którą innowacyjna Wielkopolska 2020 to region, gdzie innowacyjność stała się częścią życia codziennego, pracy, nauki i kultury. Można ją wyczuć w panującej atmosferze i zobaczyć w jakości wytwarzanych produktów, usług i przestrzeni. Produkty i usługi innowacyjne tworzą istotną część PKB regionu, a mieszkańcy oczekują innowacyjnych rozwiązań w każdej sferze życia i chcą je sami tworzyć. Innowacje generują dobrobyt i bogactwo regionu oraz podwyższają jakość życia. Mieszkańcy regionu są tolerancyjni i kreatywni, a konieczność zmian traktują jako szansę rozwojową.

Zapewnienie tego stanu ma być możliwe dzięki wdrożeniu siedmiu programów strategicznych, wśród których znalazły się:

1. Innowacyjny urząd.
2. Partnerstwa dla innowacji.
3. Innowacyjne przedsiębiorstwa.
4. Skuteczne instytucje otoczenie biznesu.
5. Współpraca nauki z gospodarką.
6. Edukacja dla innowacji.
7. Proinnowacyjny samorząd lokalny.

Działania na rzecz wzrostu innowacyjności gospodarki, wzmocnienia partnerstw strategicznych i instytucji otoczenia biznesu, zapewnienia skutecznej współpracy nauki z biznesem oraz powiązania rynku edukacyjnego z potrzebami rynku pracy, są ważnymi elementami proinnowacyjnej polityki samorządu Miasta Kalisza zdefiniowanymi w Strategii Rozwoju Miasta Kalisza na lata 2014-2024.

1.1.5. FUNKCJE WIODĄCE

Kalisz jest ośrodkiem miejskim o znaczeniu regionalnym, którego oddziaływanie w zasadzie pokrywa się z obszarem dawnego województwa kaliskiego. Jako drugie pod względem liczby ludności miasto w województwie wielkopolskim pełni funkcje w zakresie kultury, edukacji, administracji, gospodarki i usług. Miasto jest siedzibą szeregu instytucji, organizacji, a także administracji państwowej, samorządowej, kościelnej, organów sądowniczych i administracji spółdzielczej. Rola Kalisza jako ośrodka miejskiego nie pozwala na wyodrębnienie jednej funkcji wiodącej. Zgodnie

z systematyką tradycyjnych funkcji miejskich Kalisz wpisuje się po trosze w każdą z nich. Do wiodących zaliczyć należy jednak funkcję administracyjną, gospodarczą, oświatową i turystyczną.

Podstawową funkcją Kalisza jest funkcja administracyjna. Kalisz, mimo iż utracił status miasta wojewódzkiego i tak koncentruje na swoim terytorium wiele urzędów i usług o charakterze administracyjnym oraz publicznym o zasięgu ponadlokalnym.

Na wyróżnienie zasługuje jednak rola Kalisza jako regionalnego ośrodka gospodarczego, a więc funkcja przemysłowa i handlowo-usługowa. Miasto aspiruje do miana drugiego bieguna rozwojowego województwa wielkopolskiego. Jako takie, stara się przyciągnąć inwestorów organizując w swoich granicach atrakcyjne tereny inwestycyjne oraz stosując liczne ulgi i zachęty. Na tym polu Kalisz osiągnął już znaczące sukcesy i był wielokrotnie nagradzany m.in. za wspieranie inwestorów, tworzenie klimatu przedsiębiorczości oraz współpracę międzynarodową.

Koncentracja i dynamiczny rozwój firm branży lotniczej wpłynął na powstanie Wielkopolskiego Klastra Lotniczego skupiającego przedstawicieli najważniejszych przedsiębiorstw zaangażowanych w działania na rzecz podnoszenia konkurencyjności branży lotniczej w Polsce. Obecność sektora lotniczego w regionie wpływa na wzrost jego innowacyjności oraz stymuluje inwestycje w sferę badawczo-rozwojową np. powstające Centrum Dydaktyczne Badań Kół Zębatych. Obok przemysłu lotniczego do branż wiodących w Kaliszu należy przemysł spożywczy, którego przedstawiciele również zrzeszyli się w inicjatywie klastrowej, a także przemysł włókienniczy i drzewny.

Walory kulturowo-historyczne Kalisza, czynią z miasta ośrodek życia kulturalnego o uznanej renomie w regionie i kraju. Instytucje kultury Miasta Kalisza, jak również zasilane z budżetu regionalnego placówki Województwa Wielkopolskiego, oferują bogaty wachlarz przedsięwzięć o wysokich walorach artystycznych. Aktywność w tej sferze dopełnia działalność licznych stowarzyszeń społeczno-kulturalnych. Miasto pełni funkcje kulturotwórcze o znaczeniu ponadlokalnym.

Kalisz odgrywa również bardzo ważną rolę jako ośrodek edukacyjny. W mieście kształcić się można na wszystkich poziomach edukacji. Kaliskie szkoły średnie dysponują bogatą ofertą edukacyjną. Oprócz tradycyjnych zawodów, oferują swoim uczniom zdobycie niszowych i pożądaných na rynku pracy kwalifikacji, między innymi w zawodach: technik mechanik lotniczy, technik budowy instrumentów muzycznych (budowa fortepianów i pianin), czy też technik technologii odzieży.

Miasto jest też ważnym ośrodkiem akademickim południowej Wielkopolski. Działa tutaj Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego, znajdująca się w czołówce wyższych szkół zawodowych kraju oraz Wydział Pedagogiczno-Artystyczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Ponadto funkcjonują również filie znanych i renomowanych uczelni krajowych tj.:

- Politechnika Poznańska.
- Wyższa Szkoła Finansów i Informatyki im. Prof. J. Chechlińskiego w Łodzi.
- Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Kaliskiej Sekcja Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi.
- Wyższa Szkoła Informatyki w Łodzi – Oddział Zamiejscowy w Opatówku (10 km od Kalisza).

Spuścizna historyczna, liczne zabytki oraz atrakcyjne położenie predestynują Kalisz do rozwoju funkcji turystycznej. Samo miasto nie pełni funkcji miejsca wypoczynku organizowanego w oparciu o walory naturalne. Jego zaletą jest raczej potencjał i walory antropogeniczne. Rozwój turystyki w oparciu o ten potencjał jest teraz jednym z działań priorytetowych wdrażanych w mieście.

1.1.6. ZWIĄZKI ZEWNĘTRZNE

Związki zewnętrzne Kalisza opierają się na prowadzonej przez miasto współpracy zagranicznej. Współpraca międzynarodowa Kalisza to ważny element kształtowania rozwoju gospodarczego, kulturowego i społecznego miasta. Podstawową formą kształtowania sieci współpracy jest partnerstwo miast. Kalisz prowadzi ożywioną współpracę zagraniczną z miastami partnerskimi i zaprzyjaźnionymi z innych europejskich państw. Do miast partnerskich należą:

- Hautmont we Francji,
- Erfurt w Niemczech,
- Preston w Wielkiej Brytanii,
- Hamm w Niemczech,
- Heerhugowaard w Holandii,
- Kamieniec Podolski na Ukrainie,
- Martin na Słowacji,
- La Louviere w Belgii.

Najdłuższą współpracę miasto prowadzi z francuskim Hautmont, z którym umowa podpisana została w 1958 r., najmłodszym partnerem jest natomiast belgijskie La Louviere. Kalisz podejmuje również kooperację z miastami zaprzyjaźnionymi tj.: Szentendre na Węgrzech oraz Adrią we Włoszech i innymi miastami np. w Turcji.

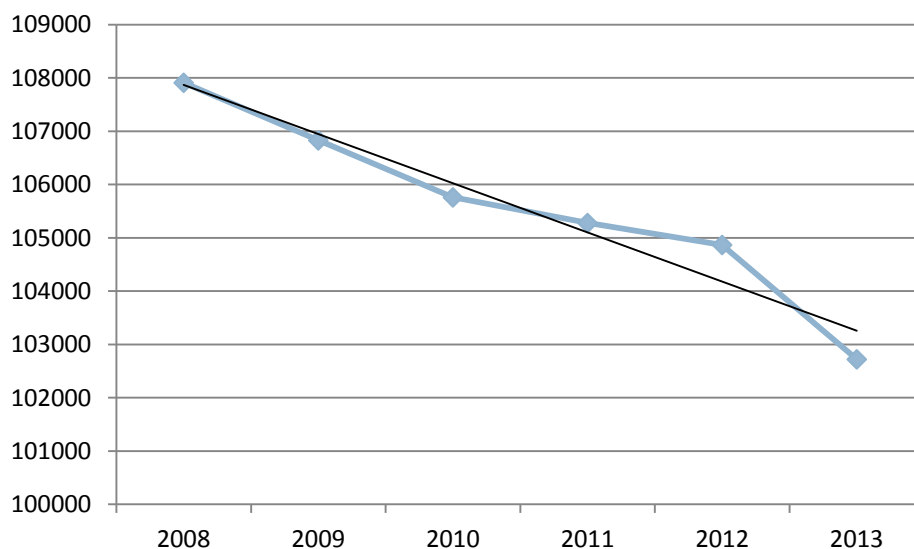
Do najważniejszych dziedzin współpracy należy przede wszystkim wymiana doświadczeń we wszystkich aspektach gospodarki komunalnej oraz zarządzania rozwojem lokalnym. Miasta podejmują również współdziałania w dziedzinie wymiany kulturalnej, naukowej, sportowej, czy wymiany młodzieży. Inicjowane są kontakty środowiskowe m.in. artystów, naukowców, studentów, nauczycieli, dziennikarzy itp. W ramach partnerstwa realizowane są liczne wspólne projekty, m.in. dofinansowywane z UE.

1.2. SFERA SPOŁECZNA

1.2.1. DEMOGRAFIA I MIGRACJE

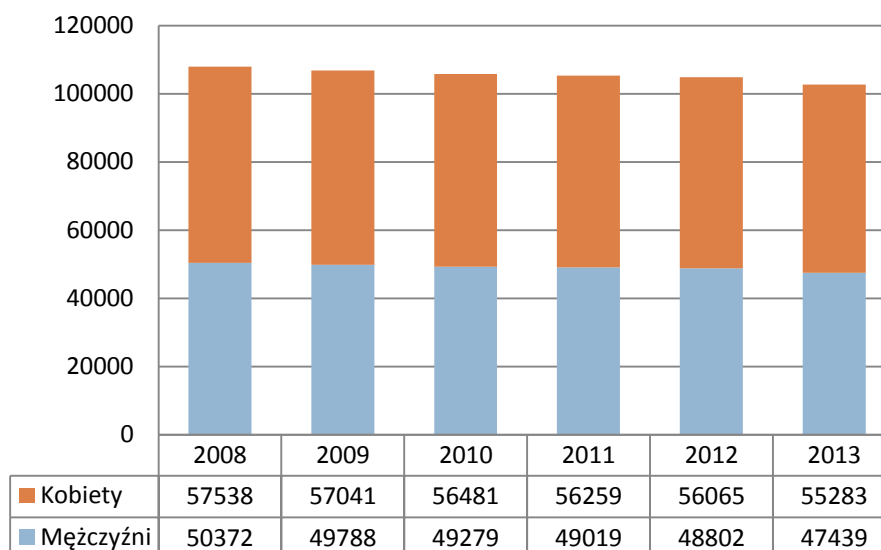
W 2013 roku w Kaliszu mieszkało 102 722 osób. Kalisz odnotowuje stały spadek liczby osób zamieszkujących miasto. W okresie od 2008 do 2013 roku największy spadek liczby ludności wystąpił w 2013 roku – ponad 2%.

Wykres 1. Liczba ludności zamieszkująca Kalisz w latach 2008-2013.

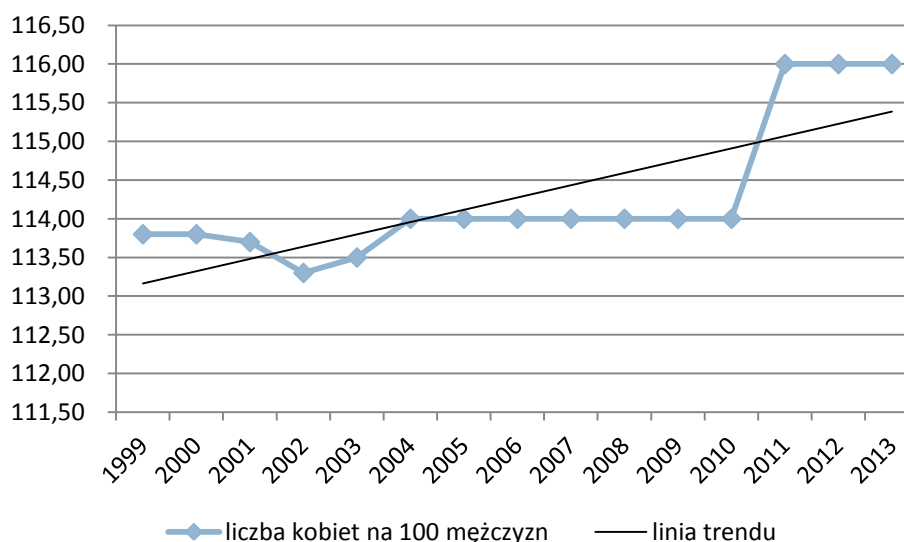
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W całym analizowanym okresie występowała przewaga liczby kobiet nad liczbą mężczyzn. W roku 2012 kobiety stanowiły ponad 53,8% całkowitej liczby mieszkańców Kalisza.

Wykres 2. Liczba ludności Kalisza w latach 2008-2013 wg płci.

Źródło: Opracowania własne na podstawie danych GUS.

Wykres 3 obrazuje wskaźnik feminizacji wśród ogólnej liczby mieszkańców Kalisza. Analizowanym okresem były lata 1999-2013. Przez cały ten czas można zaobserwować znaczącą przewagę liczby kobiet nad liczbą mężczyzn. Linia trendu wskazuje na rosnący charakter tego zjawiska.

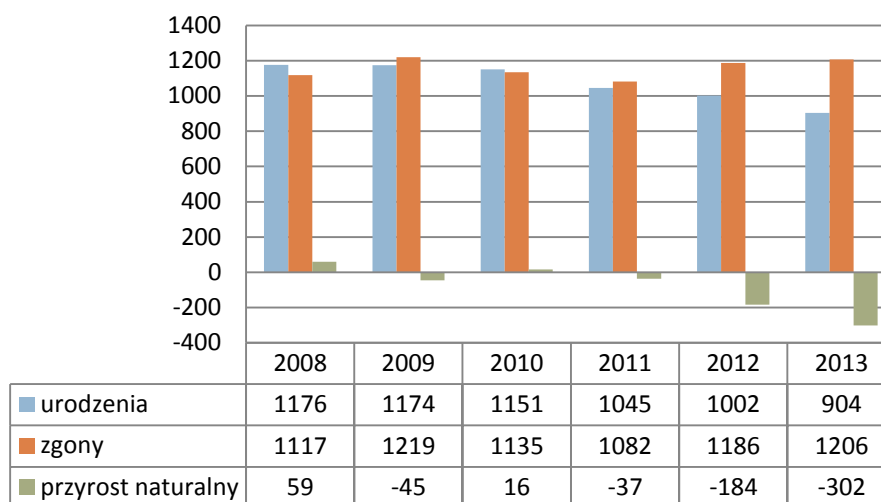
Wykres 3. Wskaźnik feminizacji w Kaliszu w latach 1999-2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji Strategii Rozwoju Kalisza 2004-2013.

Liczba zgonów i urodzeń jest jednym z głównych czynników determinujących liczbę mieszkańców danego obszaru. Na terenie Kalisza, począwszy od 2009 roku, można zaobserwować ujemny przyrost naturalny. Wyjątek stanowi rok 2010. Odnotowany jednak w tym roku przyrost naturalny, 16 osób, nie wpływa znacząco na długoterminowy trend, który z roku na rok objawia się coraz wyższą wartością ujemną przyrostu naturalnego. W roku 2013 zanotowano 302 zgony więcej niż

urodzenia. Wpisuje się to w ogólnopolski trend malejącego przyrostu naturalnego i zmniejszania się liczby ludności poszczególnych regionów, a w rezultacie, całego kraju.

Wykres 4. Przyrost naturalny w Kaliszu w latach 2008-2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Stanu Cywilnego w Kaliszu.

Drugim istotnym czynnikiem mającym kluczowy wpływ na liczbę mieszkańców są migracje. Saldo migracji informuje o stosunku osób nowo zameldowanych na obszarze miasta do osób wymeldowanych. Od roku 2008 saldo migracji ma wartość ujemną. W 2013 roku z Kalisza wymeldowało się aż o 1 269 osób więcej niż się zameldowało.

Tabela 3. Liczba nowo zameldowanych i wymeldowanych z Kalisza osób, 2008-2013.

Zameldowania ogółem						Saldo migracji	
						2008	-251
2008	2009	2010	2011	2012	2013	2009	-431
702	661	716	753	744	653	2010	-245
Wymeldowania ogółem						2011	-318
2008	2009	2010	2011	2012	2013	2012	-239
953	1 092	961	1 071	983	1 922	2013	- 1 269

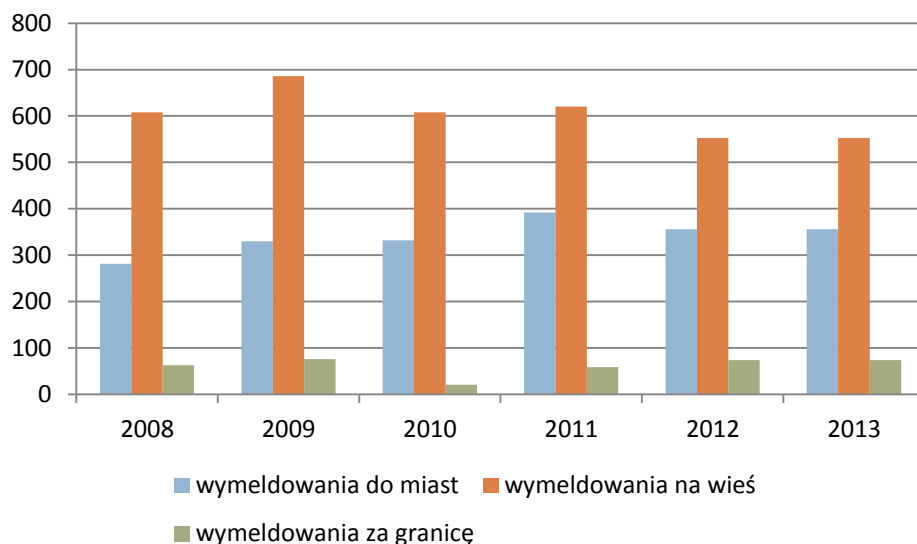
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Stanu Cywilnego w Kaliszu.

Niemniej istotny od wielkości migracji jest jej kierunek. W całym analizowanym okresie najwięcej osób migrujących z Kalisza przenosiło się na obszary wiejskie do gmin ościennych m.in. do Opatówka, Gołuchowa, Żelazkowa i Godziesza Wielkich. Dowodem na to jest spadek gęstości zaludnienia w mieście poniżej 1 500 mieszkańców na metr kwadratowy. Ruch ten jest jednak zgodny z dynamiką zachodzącą na obszarze wielu większych miast. Wskazuje to na proces suburbanizacji, czyli wyludniania się aglomeracji miejskiej i rozwoju strefy podmiejskiej. Z powodu podnoszenia się poziomu życia coraz większa liczba osób może pozwolić sobie na swój własny dom. Ponadto, na terenie miasta grunty są trudniej osiągalne i droższe, a duży odsetek mieszkańców postrzega komfort życia jako niższy niż na terenach podmiejskich. Podmiejskie tereny wiejskie oferują „odskocznnię” od miejskiego hałasu i zanieczyszczeń a jednocześnie pozostają w odległości umożliwiającej komfortowe dojazdy do centrum miasta. Problemem pozostaje jednak kwestia ewidencji dochodów i wydatków mieszkańców. Korzystają oni bowiem z infrastruktury i udogodnień oferowanych przez Kalisz, odprowadzając podatki do gmin ościennych.

Drugim co do wielkości kierunkiem migracji są wyjazdy mieszkańców Kalisza do innych miast. Są to zazwyczaj ludzie młodzi upatrujący szansy na lepszą pracę i wzrost poziomu życia możliwy do osiągnięcia w większym mieście. W tej grupie znajduje się również młodzież wyjeżdżająca na studia.

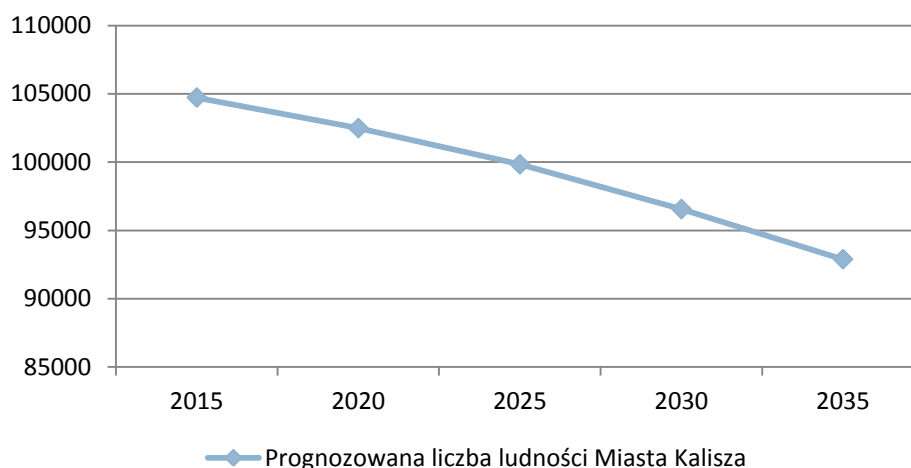
Wykres 5. Kierunek migracji mieszkańców Kalisza w latach 2008-2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

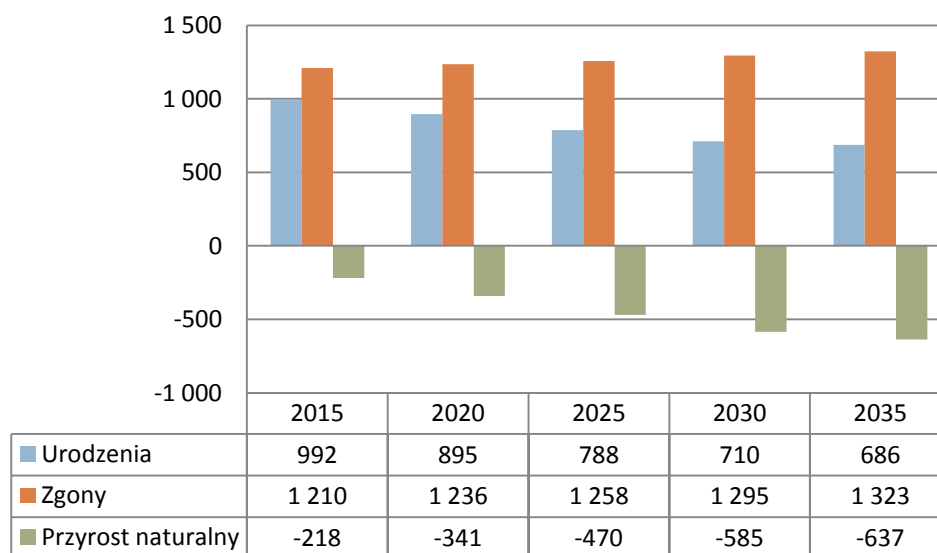
Wielu mieszkańców w momencie migracji, czy to do innego miasta, czy to za granicę, nie informuje o tym fakcie władz lokalnych poprzez wymeldowanie się. Przykładem może być młodzież studiująca. Bardzo niewielki odsetek ma zapewnione własnościowe lokum, w którym może się zameldować. Większość studentów mieszka w akademikach i wynajmowanych mieszkaniach. Podobnie jest z mieszkańcami emigrującymi za granicę. Proces wymeldowywania jest zazwyczaj odsuwany w czasie do momentu zakupu własnościowego mieszkania, co zarówno w przypadku studentów jak i osób migrujących za granicę do pracy odbywa się po co najmniej kilku latach od wyjazdu.

Ujemny przyrost naturalny i ujemne saldo migracji powoduje rok roczne zmniejszanie się liczby mieszkańców Kalisza. Długoterminowe prognozy wykonane przez Poznański Oddział Głównego Urzędu Statystycznego wskazują na utrzymanie aktualnej tendencji w przyszłości. Prognozowana liczba mieszkańców Kalisza wyniosłaby nieco ponad 92 500 osób w 2035 roku.

Wykres 6. Prognozowana liczba mieszkańców Kalisza w latach 2015-2035.

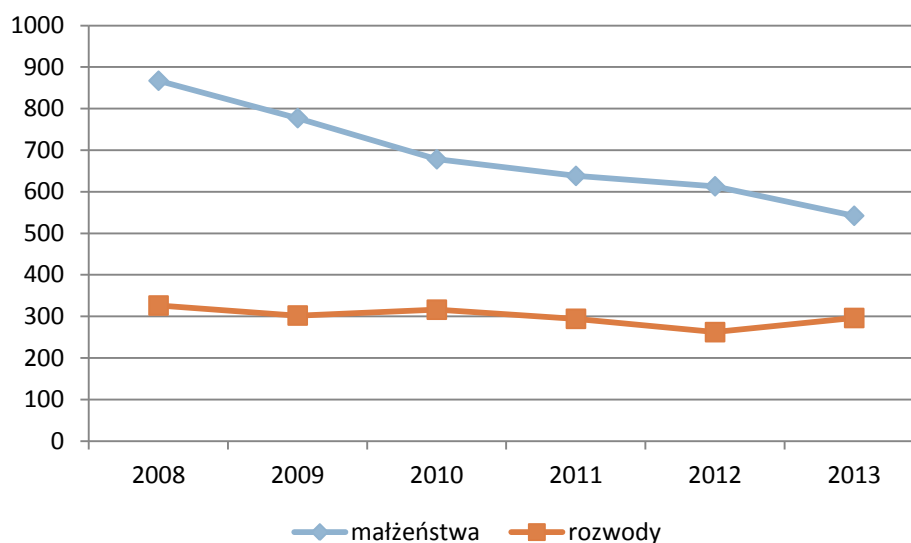
Źródło: Główny Urząd Statystyczny w Poznaniu.

Wykres 6 ukazuje tendencję spowodowaną m.in. prognozowanym, postępującym w kolejnych latach zmniejszeniem przyrostu naturalnego. Według GUS, w roku 2035 ma on wynieść minus 637. Wynika to z corocznego zwiększania się liczby zgonów i malejącej liczby urodzeń. Zmiany kulturowe i ekonomiczne zachodzące w społeczeństwie wpływają na coraz rzadsze decyzje o posiadaniu dziecka. W długoterminowej perspektywie prowadzić to będzie do niekorzystnych zmian demograficznych nie tylko w skali regionu, lecz także kraju.

Wykres 7. Prognozowany przyrost naturalny w Kaliszu w latach 2015-2035.

Źródło: Główny Urząd Statystyczny w Poznaniu.

Dane Urzędu Stanu Cywilnego Kalisza na lata 2008-2013 wskazują na zmniejszenie popularności instytucji małżeństwa. Młodzi ludzie coraz częściej decydują się nie formalizować swojego związku. Można wśród nich zaobserwować rosnącą popularność modelu „singla” z wyboru, tzn. osoby, która nie pozostaje w żadnych dłuższych związkach.

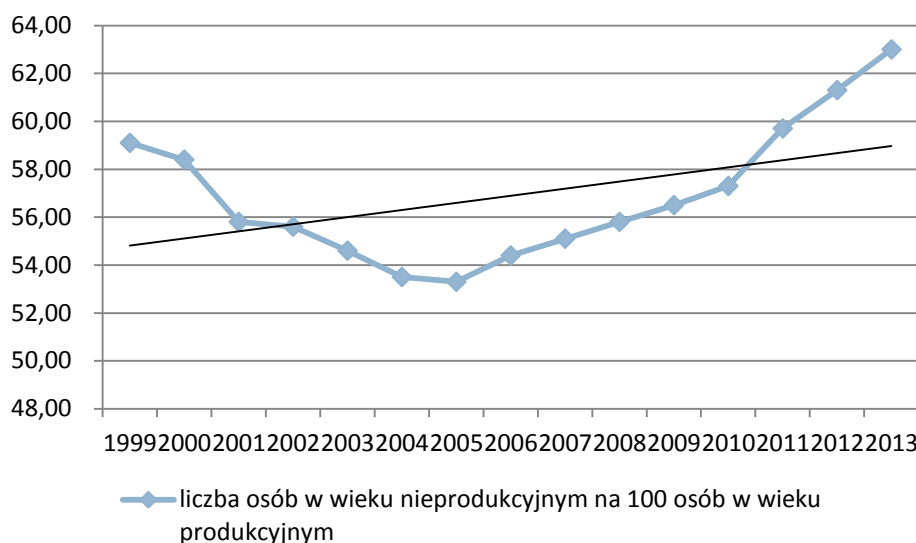
Wykres 8. Liczba małżeństw i rozwodów w Kaliszu, 2008-2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Stanu Cywilnego w Kaliszu.

Zmiany demograficzne zachodzące w ostatnich latach charakteryzujące się spadkiem liczby urodzeń, wydłużeniem czasu trwania życia oraz wzrostem emigracji, muszą być brane pod uwagę w kontekście planowania rozwoju, tak całego kraju, jak i poszczególnych miast m.in. przy podejmowaniu decyzji dotyczących rozwoju miasta, w tym również przy opracowywaniu prognozy finansowej. Liczba mieszkańców ma z jednej strony bezpośredni wpływ na wysokość dochodów budżetu miasta, a z drugiej strony na wysokość popytu na usługi komunalne.

Aspektem, równie ważnym co liczba ludności miasta, jest struktura wiekowa mieszkańców. W tym celu analizuje się stosunek liczby ludności w poszczególnych grupach wiekowych, przykładając największą wagę, do stosunku liczby ludności w wieku produkcyjnym do tych w wieku nieprodukcyjnym. Takie porównanie wylicza współczynnik obciążenia ekonomicznego. Wykres 9 przedstawia wartości wskaźnika obciążenia ekonomicznego dla Kalisza.

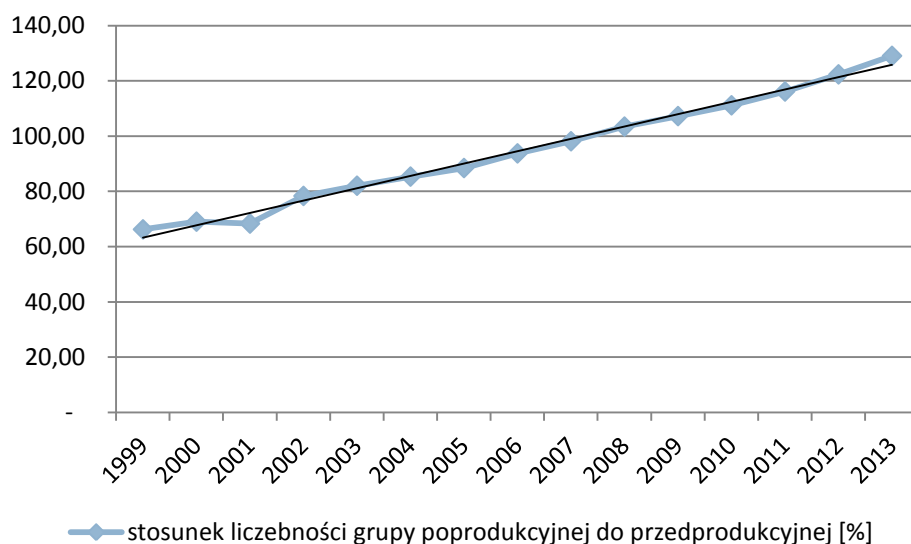
Wykres 9. Wskaźnik obciążenia ekonomicznego w Kaliszu w latach 1999-2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji Strategii Rozwoju Kalisza 2004-2013.

Kolejnym wskaźnikiem charakteryzującym strukturę wiekową społeczności jest wskaźnik starzenia się demograficznego. Definiowany jest jako stosunek liczebności grupy poprodukcyjnej do przedprodukcyjnej. Wykres 10 przedstawia wartości wskaźnika starzenia się demograficznego mieszkańców Kalisza w latach 1999-2013.

Wykres 10. Wskaźnik starzenia się demograficznego społeczności Kalisza w latach 1999-2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji Strategii Rozwoju Kalisza 2004-2013.

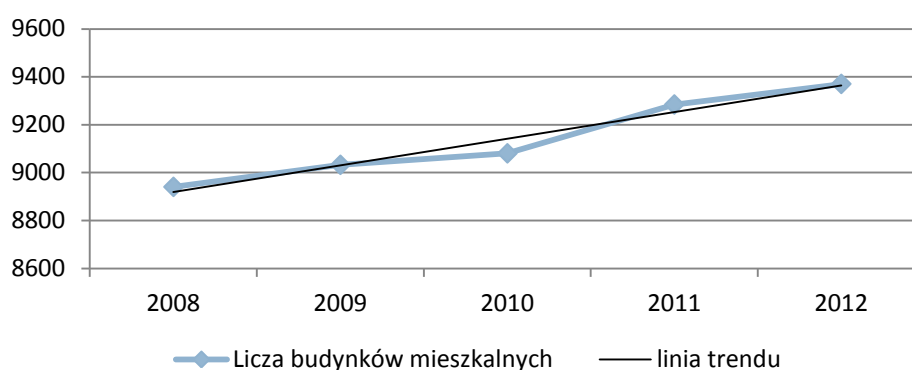
Począwszy od 2002 roku wartość wskaźnika starzenia się demograficznego społeczności systematycznie rośnie. Świadczy to o zwiększającej się liczebności grupy w wieku poprodukcyjnym do liczebności grupy w wieku przedprodukcyjnym.

Na podstawie powyższej analizy danych demograficzno-migracyjnych można wskazać na kluczowe problemy występujące w tym obszarze: ujemny przyrost naturalny, spadek liczby mieszkańców, czy starzenie się społeczeństwa.

1.2.2. GOSPODARKA MIESZKANIOWA

Wraz z rozwojem gospodarczym i społecznym miasta rozwija się także obszar budownictwa mieszkaniowego. W analizowanym okresie (2008-2012) odnotowano stały dynamiczny wzrost liczby budynków mieszkalnych. W ciągu 4 lat w Kaliszu powstało ponad 400 nowych budynków mieszkaniowych. Wykres 11 przedstawia dynamikę wzrostu liczby budynków mieszkalnych w latach 2008-2012.

Wykres 11. Liczba budynków mieszkalnych w Kaliszu w latach 2008-2012.

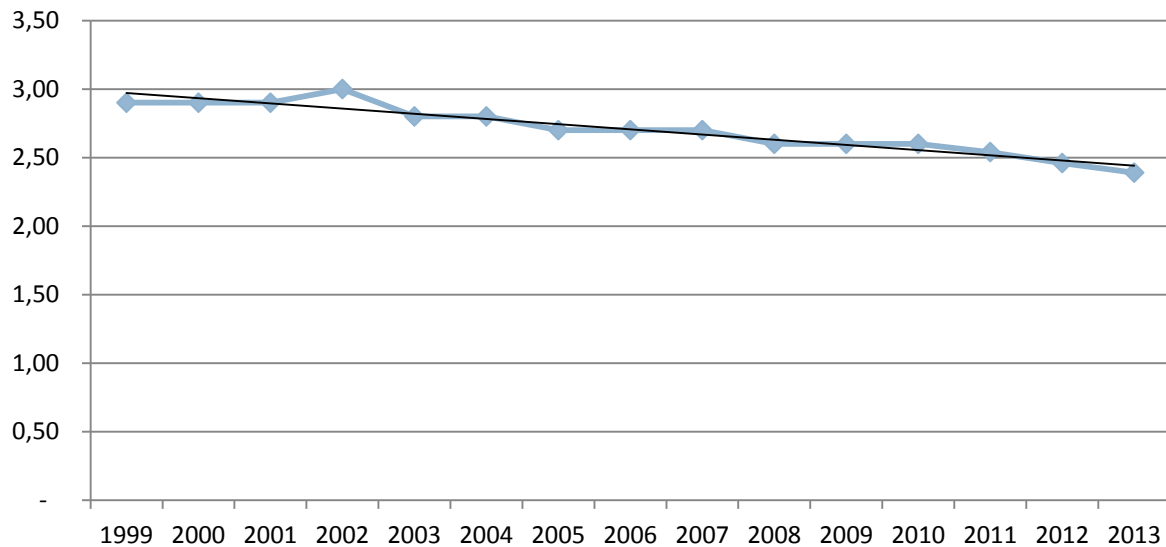

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jak wynika z powyższego wykresu, łączna suma budynków mieszkalnych zwiększa się. Zmienia się także struktura własnościowa obiektów. Można odnotować stopniowe zwiększanie się liczby obiektów prywatnych przy malejącej liczbie obiektów budownictwa komunalnego. W wyniku prywatyzacji kurczą się stopniowo zasoby mieszkaniowe miasta. Tendencja ta dotyczy również mieszkań spółdzielczych. Zasobem mieszkalnictwa komunalnego w Kaliszu zarządza Miejski Zarząd Budynków Mieszkaniowych. Ocena stanu technicznego budynków gminnych wg przeglądu z 2010 roku wskazuje, że stan techniczny ok. 23% wszystkich mieszkań komunalnych oceniono jako zły lub niezadowalający.

Łączna suma powierzchni mieszkań komunalnych spadła o ok. 16%, z 259 889,67 m² w roku 2008 do 218 237,13 m² w roku 2012. W latach 2008-2012 średnia powierzchnia mieszkań komunalnych nie wykazywała większych zmian i wynosiła ok. 45 m². Na koniec 2012 roku w mieszkaniach komunalnych mieszkało ok. 12 000 osób i jest to liczba o ponad 3 100 osób mniejsza niż miało to miejsce w roku 2008.

Pozytywną dynamiką cechuje się proces wydawania pozwoleń na budowę. Jest to miarodajny wyznacznik rozwoju gospodarczego i przestrzennego miasta. W roku 2012 w Kaliszu wydano ponad 5 906 takich pozytywnych decyzji.

Wykres 12. Zasoby mieszkaniowe Kalisza w latach 1999-2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji Strategii Rozwoju Kalisza 2004-2013.

Wykres 12 przedstawia zasoby mieszkaniowe Kalisza jako liczbę ludności przypadającą na mieszkanie. Począwszy od 2002 r. wartość ta systematycznie spada. Świadczy to o zwiększających się zasobach mieszkaniowych miasta w przeliczeniu na mieszkańca. Może to być jednym z indikatorów systematycznego wzrostu poziomu życia mieszkańców. Niewątpliwie jednak wiele budynków mieszkalnych wymaga remontów ze względu na swój wiek, stan techniczny i konieczność dostosowania do zmieniających się przepisów budowlano-technicznych. Ponadto, należy wskazać na wysoki stopień zużycia budynków komunalnych i ograniczone środki na ich remonty i modernizację.

Gruntownej rewitalizacji wymaga również centralna, staromiejska część Kalisza. Konieczny jest nowy impuls rozwojowy dla tego obszaru miasta, by służył on mieszkańcom i był jego wizytówką, miejscem reprezentacyjnym i jednocześnie przyjaznym.

1.2.3. EDUKACJA

Kalisz charakteryzuje się dobrze rozbudowaną bazą edukacyjną. Kalisz jest organem prowadzącym dla 12 przedszkoli, 21 szkół podstawowych, 11 gimnazjów i 25 szkół ponadgimnazjalnych. Ogółem w Kaliszu wg danych Systemu Informacji Oświatowej z 30 września 2013 roku istnieje 28 przedszkoli, 22 szkoły podstawowe, 15 gimnazjów oraz 73 szkoły ponadgimnazjalne.

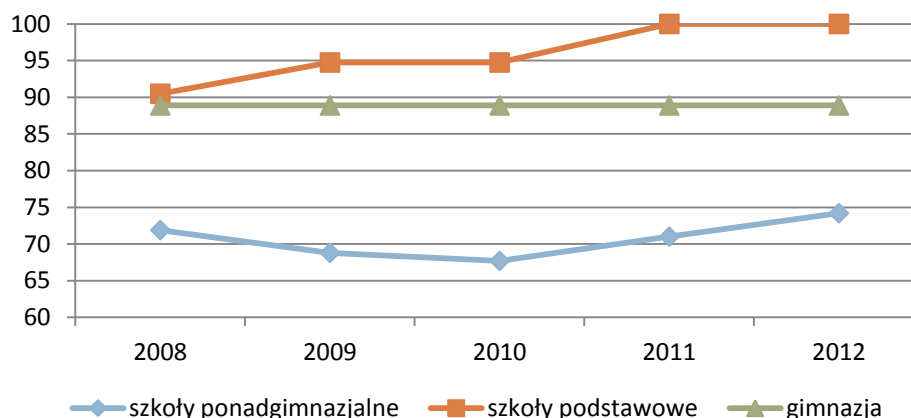
System szkolnictwa ponadgimnazjalnego obejmuje licea ogólnokształcące, technika oraz zasadnicze szkoły zawodowe. Oferta placówek skierowana jest dla młodzieży i dorosłych a zajęcia prowadzone są w trybie stacjonarnym oraz zaocznym. Wiele placówek oferuje mieszkańcom korzystanie z systemu zaocznego lub wieczorowego, co umożliwia uczestniczenie w zajęciach osobom dorosłym i pracującym. Ponadto oferta edukacyjna poszerzona jest o Centrum Kształcenia Ustawicznego i Praktycznego.

Aspektem wartym podkreślenia jest poziom edukacji charakteryzujący placówki edukacyjne miasta. Wielu uczniów zachęconych renomą i jakością usług edukacyjnych gotowych jest dojeżdżać do

szkoły nawet wiele kilometrów z okolicznych miejscowości, pomimo dostępności alternatywnych ośrodków edukacyjnych w bliższej lokalizacji.

Jednym z dowodów rosnącego poziomu usług edukacyjnych jest systematycznie rosnący poziom informatyzacji kaliskich szkół. Wykres 13 przedstawia poziom informatyzacji szkół w Kaliszu.

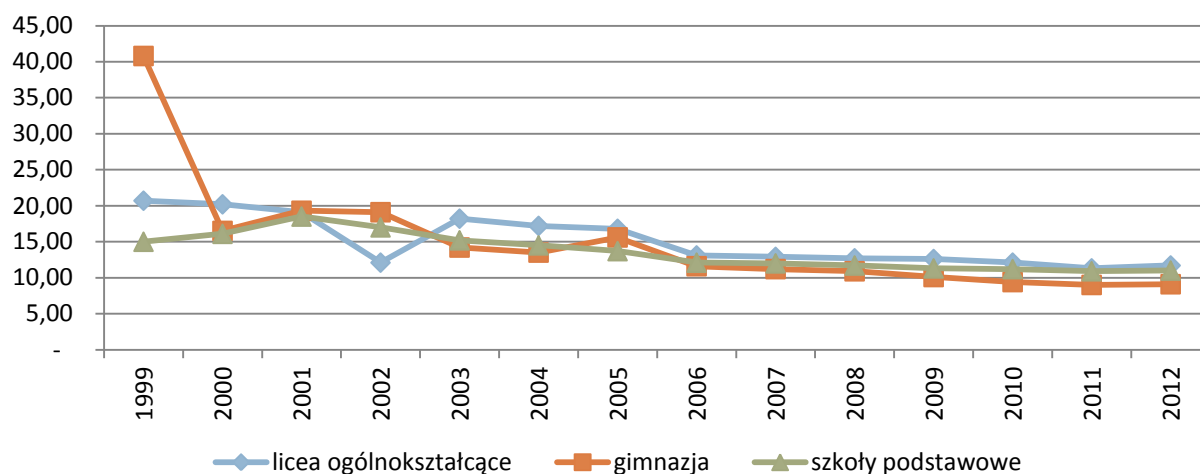
Wykres 13. Poziom informatyzacji kaliskich szkół w latach 2008-2012.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Kolejną tendencją w obszarze edukacji w Kaliszu jest zmniejszające się obciążenie nauczycieli w szkołach liczone liczbą uczniów przypadających na 1 nauczyciela.

Wykres 14. Obciążenie nauczycieli w szkołach w latach 1999-2012.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji Strategii Rozwoju Kalisza 2004-2013.

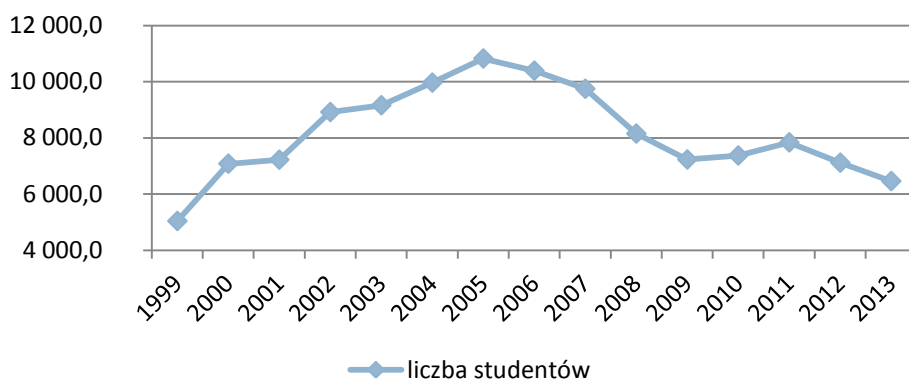
Taki stan rzeczy i utrzymująca się pozytywna tendencja, jest doskonałym potencjałem do poprawy jakości nauczania poprzez zwiększenie dostępności nauczycieli. Niemniej jednak, nie zawsze statystyczna poprawa tego wskaźnika wiąże się z realnymi zmianami na poziomie poszczególnych szkół. Powinno stać się to przedmiotem dalszej wnikliwej analizy i zaprojektowania rozwiązań dążących do pełnego wykorzystania tego potencjału.

Kalisz jest dynamicznie rozwijającym się ośrodkiem akademickim. Działają tutaj filie czołowych uczelni poznańskich i łódzkich oraz Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu. Dziś kształci ponad 4 000 studentów na 12 kierunkach i 28 specjalnościach. Mury uczelni opuściło już ponad 9 900 absolwentów. Celem szkoły jest kształcenie dla potrzeb dynamicznego rozwoju gospodarki i społeczeństwa opartego na wiedzy. Realizacji tego celu ma służyć m.in. Centrum Dydaktyczne Badań Kół Zębnych. Uczelnię charakteryzuje szeroka oferta dydaktyczna. Rangę Kalisza jako ośrodka akademickiego podnosi obecność wydziałów zamiejscowych poznańskich uczelni państwowych. W mieście funkcjonuje m.in. Wydział Pedagogiczno-Artystyczny Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, na którym w ramach studiów I i II stopnia kształci się blisko 2 200 studentów. W latach 2002-2013 dyplom uzyskało 10 677 osób. Planując rozwój miasta i wzrost znaczenia nauki zakłada się powstanie w przyszłości Akademii Kaliskiej.

Ponadto, pod patronatem Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego w Kaliszu działa Uniwersytet Trzeciego Wieku „Calisia”, zrzeszający ponad 300 słuchaczy w wieku powyżej 40 lat. Dla seniorów organizowane są wykłady o zróżnicowanej tematyce i ćwiczenia w ramach poszczególnych sekcji, m. in. językowej, turystycznej, komputerowej i artystycznej.

Wykres 15 przedstawia łączną liczbę kaliskich studentów.

Wykres 15. Łączna liczba studentów kaliskich uczelni publicznych w latach 1999-2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji Strategii Rozwoju Kalisza 2004-2013.

Pomimo faktu, iż uczelnie funkcjonują bardzo dynamicznie, zwiększająca się dostępność okolicznych dużych ośrodków akademickich (Poznań, Łódź i Wrocław) sprawia, że liczba studentów systematycznie spada z ponad 10 000 w 2005 roku do niewiele ponad 6 000 w roku 2013.

1.2.4. KULTURA

Doceniając jej rolę i miastotwórcze znaczenie, samorząd Kalisza przywiązuje dużą wagę do rozwoju kultury. Sukcesywnie wzrastają środki przeznaczone na utrzymanie i działalność miejskich instytucji kultury, aczkolwiek wciąż są one niewystarczające. Dla przykładu w 2012 r. na cel ten wydano 6 461 810 PLN, w 2013 było to 6 872 170 PLN, natomiast na 2014 rok zaplanowano 6 836 550 PLN na działalność bieżącą oraz 200 000 PLN na wydatki majątkowe.

Ponadto, w ramach środków na kulturę, przyznawane są także dotacje dla instytucji wojewódzkich na organizację renomowanych przedsięwzięć cyklicznych i festiwalowych, a także w drodze konkursu dotowane są projekty organizacji pozarządowych. Mimo niewielkiego wzrostu funduszy, również w tym obszarze, globalnie nakłady na kulturę są stosunkowo niskie i wynoszą poniżej 2% wydatków Miasta ogółem.

Najważniejsze instytucje kultury, których organizatorem jest Miasto Kalisz:

- Filharmonia Kaliska w Kaliszu

Filharmonia w Kaliszu założona została w 1974 r. z inicjatywy Andrzeja Bujakiewicza jako Kaliska Orkiestra Symfoniczna. Jest jedną z dwóch filharmonii w województwie wielkopolskim. Finansowana jest przez samorząd Miasta Kalisza. Zespół liczy 62 osoby. Jest bardzo prężnie funkcjonującą instytucją kultury. Tylko w okresie od stycznia do czerwca 2013 r. filharmonię odwiedziło 7 715 słuchaczy.

- Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka w Kaliszu

Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka prowadzi działalność poprzez Bibliotekę Główną oraz 9 filii i zapewnia obsługę biblioteczną mieszkańców miasta i okolicy. Biblioteka Główna, poza swoją podstawową funkcją, pełni jednocześnie rolę zaplecza naukowego dla Kalisza, dba o sprawne funkcjonowanie systemu informacyjnego i wymiany bibliotecznej. Posiada bogaty księgozbiór, którego 67% stanowi literatura naukowa i popularnonaukowa. Biblioteka, jako jedyna w mieście, jest miejscem bezpłatnego dostępu do książek, czasopism, Internetu i coraz częściej pełni funkcję domu kultury lub centrum informacji.

- Ośrodek Kultury Plastycznej „Wieża Ciśnień” w Kaliszu

Ośrodek Kultury Plastycznej powstał w roku 1987 i był bezpośrednią kontynuacją inicjatywy Grupy Twórców Towarzystwa Miłośników Kalisza, którzy parę lat wcześniej postanowili zorganizować tu pierwszą wystawę. Od tego czasu, siedziba ośrodka – wybudowana w latach trzydziestych ubiegłego wieku wieża ciśnień, prócz charakterystycznej, wpisanej w krajobraz miasta bryły, kojarzyć się może wszystkim kaliszanom z szeroko rozumianymi działaniami artystycznymi, od edukacji przez akcje plastyczne i plenery, po prezentacje dorobku artystycznego artystów wszystkich możliwych dziedzin i profesji.

- Galeria Sztuki im. Jana Tarasina w Kaliszu

Galeria Sztuki im. Jana Tarasina powstała w 1977 roku i pierwotnie funkcjonowała jako Biuro Wystaw Artystycznych. Jak większość placówek o podobnym profilu, przybliża różnorodne trendy w sztukach plastycznych, umożliwia komunikację pomiędzy artystami i odbiorcami, prowadzi także działalność edukacyjną.

Najważniejsze instytucje kultury, których organizatorem jest Województwo Wielkopolskie:

- Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego

Kaliski teatr to instytucja kultury o najdłuższym rodowodzie w mieście. Ponad 200-letnią historia czyni z niego najstarszy teatr dramatyczny w województwie wielkopolskim i trzeci najstarszy w Polsce. Teatr założony został przez Wojciecha Bogusławskiego w 1801 r. i początkowo mieścił się w drewnianym budynku wzniesionym przez samego Bogusławskiego. Obecny budynek teatru

wzniesiony został w latach 1920-1923. Organizowane tu nieprzerwanie od 1960 r. Kaliskie Spotkania Teatralne są najstarszym festiwalem sztuki teatralnej w Polsce.

- Centrum Kultury i Sztuki w Kaliszu

Centrum Kultury i Sztuki w Kaliszu jest instytucją kultury o prawie 40-letniej tradycji działalności kulturalnej w regionie. W ramach CKIS funkcjonują liczne kluby i koła zainteresowań. Centrum jest kreatorem wydarzeń o wieloletniej tradycji i ponadnarodowym formacie tj.: Międzynarodowy Festiwal Pianistów Jazzowych, Międzynarodowy Festiwal „Chopin w barwach jesieni”, czy Międzynarodowy Festiwal Artystycznych Działań Ulicznych „La Strada”.

- Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej

Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej w Kaliszu (MOZK) założone zostało w 1906 roku jako Muzeum Archeologiczne. Zostało wpisane do Państwowego Rejestru Muzeów (nr 38) w 1998 roku. Jest to jedno z najstarszych muzeów regionalnych w Polsce, dokumentuje historię Kalisza i regionu Kaliskiego (wschodniej Wielkopolski). Jako oddziały Muzeum działają: Centrum Rysunku i Grafiki im. T. Kulisiewicza, Rezerwat Archeologiczny – Kaliski Ogród Piastów na Zawodziu, Dworek Marii Dąbrowskiej – Oddział Literacki MOZK w Russowie i Zespół Pałacowo-Parkowy w Lewkowie.

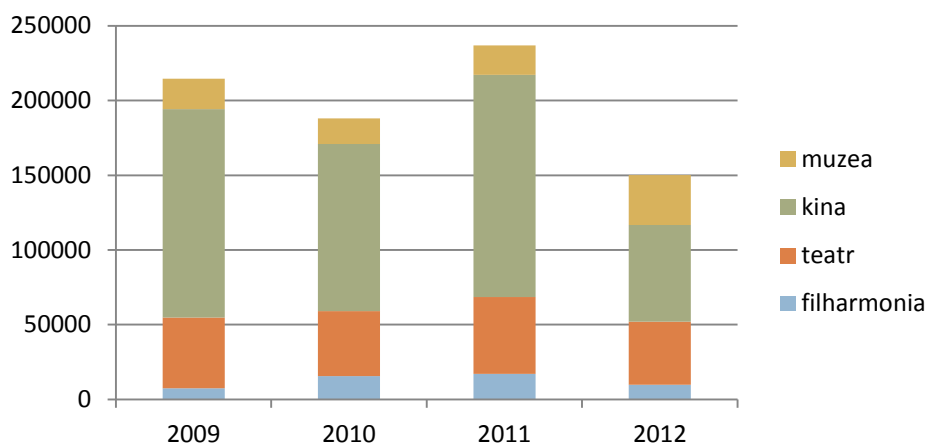
Inne:

- Uniwersytecka Galeria Sztuki w Kaliszu

Uniwersytecka Galeria Sztuki została powołana w 2010 roku podczas inauguracyjnego otwarcia nowego kompleksu uniwersyteckiego – Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego w Kaliszu UAM w Poznaniu. W ramach galerii funkcjonuje otwarta przestrzeń wystawiennicza na trzech poziomach holu wejściowego. Galeria ma charakter edukacyjny i wystawienniczy. Sąsiedztwo auli uniwersyteckiej, pełniące również funkcje sali koncertowej, w której występuje Filharmonia Kaliska, stwarza dodatkowe możliwości prezentowania sztuki i kultury.

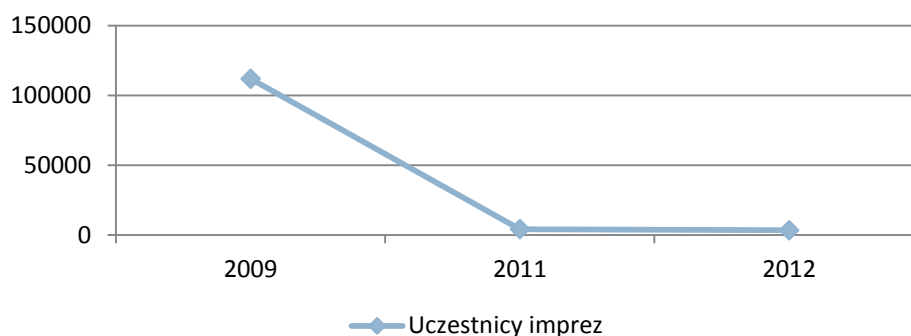
Wykres 16 prezentuje liczbę odwiedzających główne ośrodki kulturalne Kalisza w podziale na: muzea, kina, teatr i filharmonie.

Wykres 16. Liczba odwiedzających obiekty kulturalne Kalisza w latach 2009-2012.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Według danych dostępnych na stronie GUS Kalisz odnotował gwałtowny spadek liczby osób uczestniczących w imprezach masowych.

Wykres 17. Liczba uczestników imprez masowych w latach 2009-2012.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS.

Dane te stoją jednak w sprzeczności z danymi prezentowanymi w opracowaniu „Raport Kultura 2012/2013 – fakty, liczby, wydarzenia”, który przedstawia długą listę nieodpłatnych imprez organizowanych przez miasto wraz z liczbą uczestników. Raport wskazuje m.in na:

- Powitanie Nowego Roku Główny Rynek (5 tys. uczestników).
- XXI Finał Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy, Hala Arena Kalisz (17 tys. uczestników).
- XIV Kaliskie Dni Żaków Juwenalia 2013 koncert plenerowy na dziedzińcu WPA UAM Kalisz (5 tys. uczestników).
- Z cyklu „Pod Niebem Kalisza”: koncert plenerowe pod kaliskim teatrem (16 tys. uczestników).
- XX Międzynarodowy Festiwal Artystycznych Działań Ulicznych „La Strada” 10 spektakli teatrów ulicznych z Polski, Czech, Rosji i Holandii, parada uliczna, koncerty (5 tys. uczestników).

Tylko w wymienionych powyżej imprezach wzięło udział blisko 50 tysięcy uczestników. Może świadczyć to o różnej metodologii stosowanej w analizie statystycznej wykorzystywanej przez Miasto Kalisz i Główny Urząd Statystyczny. W ostatnich latach staraniem miasta, przy udziale środowisk kultury, sukcesywnie zwiększa się liczba imprez o charakterze ogólnodostępnym, a co za tym idzie obserwowany jest wzrost kompetencji społeczeństwa do udziału w kulturze.

Kalisz jest miastem obfitującym w wydarzenia kulturalne, imprezy artystyczne, wystawy, konkursy, recitale itp. skierowane do różnych grup odbiorców. Tylko w 2013 r. kalendarz imprez liczył ok. 300 pozycji. W mieście organizowanych jest również wiele wydarzeń cyklicznych o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym. Do najważniejszych z nich należą:

- Święto Miasta – dni Miasta Kalisza

Święto Miasta organizowane jest co roku w czerwcu. Jest to kilkudniowe wydarzenie podczas którego mają miejsce liczne imprezy i atrakcje. Do stałych punktów programu należą już Międzynarodowy Festiwal Artystycznych Działań Ulicznych „LA STRADA”, Kaliski Festiwal Smaków, Jarmark archeologiczny, czy Europejskie Strzelanie o Srebrną Lilię św. Józefa oraz Intronizacja Kaliskiego Króla Kurkowego. Ponadto organizowane są liczne koncerty, wystawy i konkursy.

- Ogólnopolski Festiwal Zespołów Muzyki Dawnej „Schola Cantorum”

Kaliski festiwal zainaugurowany został w 1978 roku. Był pierwszym w Polsce tego typu wydarzeniem muzycznym adresowanym do młodzieży szkolnej. Impreza stanowi każdego roku okazję do konfrontacji osiągnięć i wymiany doświadczeń w dziedzinie upowszechniania muzyki dawnej i jest nieodłącznym elementem rozwoju szkolnego ruchu artystycznego. Podczas festiwalu organizowane są liczne imprezy towarzyszące. W kalendarz imprezy na stałe wpisał się Konkurs Twórczości Plastycznej Inspirowanej Muzyką Dawną.

- Kaliskie Spotkania Teatralne

Coroczny festiwal teatralny w Kaliszu założony w 1960 przez Tadeusza Kubalskiego. W ramach festiwalu odbywają się: konkurs teatralny organizowany przez Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego w Kaliszu od 1961 i od 1985 konkurs aktorski. Kaliskie Spotkania Teatralne to najstarszy polski festiwal teatralny i jedyny polski konkurs aktorski.

- Międzynarodowy Festiwal Pianistów Jazzowych

Kaliski festiwal jest jedną z najstarszych imprez jazzowych w Polsce. Chłubi się międzynarodową rangą, ma wspaniałą tradycję i prestiż. Cieszy się wysoką oceną polskich i zagranicznych artystów i krytyków, prezentując najistotniejsze projekty artystyczne jazzowego fortepianu. Powstał w 1974 roku, a jego nietypowa formuła związana jest z tradycją budowy tych instrumentów właśnie w grodzie nad Prosną. Koncerty na kaliskiej estradzie gromadzą najwybitniejszych jazzmanów z całego świata.

- Międzynarodowy Festiwal „Chopin w barwach jesieni”

Festiwal upamiętnia wizyty Fryderyka Chopina w antonińskim majątku księcia Antoniego Henryka Radziwiłła. Pierwszy koncert odbył się w roku 1982 w 155. rocznicę pierwszej z wizyt. Koncerty odbywają się w pałacu myśliwskim książąt Radziwiłłów w Antoninie koło Ostrowa Wielkopolskiego, koncert inauguracyjny w Ostrowie Wielkopolskim. Jest to jeden z dwóch polskich (obok Dusznik-Zdroju) festiwali chopinowskich. Rangę festiwalu podkreśla obecność najwybitniejszych polskich i zagranicznych pianistów.

- Diecezjalny Przegląd Piosenki Religijnej „SACROSONG”

Celem przeglądu jest pobudzanie i rozwijanie zainteresowań muzycznych oraz twórczości religijno-artystycznej młodzieży. Biorą w nim udział młodzi ludzie z całej Polski. Przegląd ma charakter konkursowy i ma na celu dokonywanie porównania dorobku artystycznego uczestników. Festiwalowi towarzyszą Warsztaty Pieśni i Piosenki Religijnej.

- Wielkopolskie Spotkania Chóralne „Carmen Sacrum Festiwal”

Spotkania chóralne organizowane są nieprzerwanie od 1993 r. i są skierowane do chórów amatorskich. Celem festiwalu, oprócz promowania muzyki chóralnej i doskonalenia poziomu artystycznego chórów amatorskich, jest również wzajemna konfrontacja osiągnięć artystycznych, wymiana doświadczeń i okazja do nawiązywania kontaktów między zespołami.

- Konkurs fotograficzny „w obiektywie”

Konkurs organizowany jest przez Ośrodek Kultury Plastycznej „Wieża Ciśnień” i ma charakter otwarty. Konkurs organizowany jest co roku już od 18 lat.

- Biesiada Piastowska

O historycznym znaczeniu miasta przypomina organizowany na terenie Kaliskiego Grodu Piastów na Zawodziu festyn – Biesiada Piastowska. Podczas Biesiady do Kalisza zjeżdżają grupy rekonstruktorów z całej Polski i z zagranicy. Obok atrakcji związanych z inscenizacjami rozstawiane są między innymi historyczne stoiska rzemieślników, stoiska z atrakcjami dla najmłodszych, a także pokazowe obozowisko rycerskie.

- „Ars Universitatis”

Wydarzenie stanowi wystawę pokonkursową prac studentów Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Kaliszu.

- Spotkania z cyklu „Niedziele u Niechciców”

Mające formę pikniku spotkania, organizowane są przez Dworek Marii Dąbrowskiej w Russowie i tradycyjnie odbywają się w pierwsze niedziele miesiący letnich. „Niedziela u Niechciców” to podróż w przeszłość, przeplatana fragmentami najsłynniejszej powieści pisarki, która dzieciństwo spędziła właśnie w Russowie. Każdego roku wybierany jest inny temat przewodni niedzielnych spotkań.

- Międzynarodowy Festiwal „Bursztynowy Szlak”

Po raz pierwszy Festiwal odbył się w sezonie artystycznym 2006/2007. Jego pomysłodawcą i organizatorem jest Filharmonia Kaliska. Festiwal stał się ważnym w skali kraju wydarzeniem artystycznym o charakterze międzynarodowym, promującym twórczość artystyczną. Jego celem jest prezentacja dorobku kultury europejskiej w miejscu, które w kontekście przebiegu i historii Szlaku Bursztynowego, a także swojej dalszej historii zasługuje na miano miejsca styku, krzyżowania się i oddziaływania wielu kultur.

- Festiwal Muzyczny Południowej Wielkopolski

Cykl koncertów organizowanych przez Filharonię Kaliską, które odbywają się w najpiękniejszych zabytkowych obiektach regionu. Na stałe do terminarza koncertów wpisały się Pałac w Lewkowie, Zespół Pałacowo-Parkowy w Dobrzycy, Pałac w Śmiełowie, Synagoga w Ostrowie Wielkopolskim

- Letni Festiwal Orkiestr Dętych Południowej Wielkopolski

Festiwal organizowany w miesiącach letnich przez Kalisz i Ostrów Wielkopolski. Koncerty odbywają się naprzemiennie w Kaliszu i Ostrowie.

- Multi Art Festival – Festiwal Sztuki Młodych

Multi Art Festival to impreza poświęcona młodej sztuce. Na Festiwal Sztuki Młodych składają się wystawy, koncerty, pokazy filmowe i teatralne, a także warsztaty plastyczne i filmowe.

- Ogólnopolski Festiwal Trębaczy

Kaliski festiwal jest jedynym tego typu w kraju. Powołał go do życia profesor warszawskiej Akademii Muzycznej, Roman Siwek, a rolę organizatora przejęła od samego początku Państwowa Szkoła Muzyczna w Kaliszu. Oprócz koncertów gwiazd wspieranych przez Filharonię Kaliską w formułę festiwalu na stałe wpisały się również konkursy dla uczniów szkół muzycznych.

- Kaliskie Forum Organowe

Międzynarodowy Festiwal Muzyki Organowej organizowany jest przez Stowarzyszenie na rzecz Państwowej Szkoły Muzycznej I i II st. im. H. Melcera w Kaliszu „TRYTON”. Podczas wydarzenia usłyszeć można najznakomitsze, znane i nieznane, dzieła kompozytorów różnych epok, różnych stylów i różnych gatunków. Festiwal prezentuje uznanych artystów polskich i zagranicznych, jak również promuje nowe talenty.

- Kaliskie Miodobranie

Tradycje regionu przybliżane są również podczas plenerowej imprezy rekreacyjno-edukacyjnej, Kaliskiego Miodobrania, podczas której poznać można tajniki pszczelarstwa. Organizowane są pokazy tradycyjnego i współczesnego podbierania miodu, degustacje i konkursy z wiedzy o pszczołach. Można również zakupić miody i produkty pszczelarskie.

- Ogólnopolski Festiwal Pieśni i Piosenki Żydowskiej i Izraelskiej SHALOM

Festiwal organizowany od 2011 r. przez Studio Piano Song oraz Ośrodek Sportu, Rehabilitacji i Rekreacji w Kaliszu przy finansowym wsparciu Miasta. Jego celem jest przybliżanie kultury będącej niegdyś częścią polskiej kultury narodowej, przyczynienie się do rozwiewania mitów i społecznych uprzedzeń, a także ocalenie od zapomnienia, tego co zostaje zapomniane.

- Festiwal Gitary Akustycznej „Fingerstyle Feeling”

Festiwal organizowany jest od 2011 r. przez Centrum Kultury i Sztuki w Kaliszu. Podczas jednodniowego festiwalu miasto gości najlepszych gitarzystów akustycznych z całego świata. Organizowane są koncerty, warsztaty prowadzone przez najlepszych pedagogów gitary akustycznej oraz konkurs przeznaczony dla wszystkich gitarzystów akustycznych.

- Kaliskie Dni Żaków – Juwenalia

Kaliskie Dni Żaków to tradycyjne, kilkudniowe święto studentów, odbywające się co roku w maju. Podczas Juwenaliów ma miejsce parada żaków ulicami miasta, organizowane są liczne koncerty i zawody sportowe.

- Festiwal Muzyczny im. Pawła Bergera

Pierwsza edycja festiwalu odbyła się w 2007 r. Jego organizatorem jest Ośrodek Sportu, Rehabilitacji i Rekreacji w Kaliszu. Jest to pierwsze w Polsce przedsięwzięcie artystyczne poświęcone pamięci Pawła Bergera – instrumentalisty klawiszowego, organisty, kompozytora i jednego ze współzałożycieli zespołu „Dżem”.

- Open Air Gala

Widowisko Open Air Gala to organizowany przez Filharmonię Kaliską koncert plenerowy.

- Dni tańca i teatru

Wydarzenie organizowane rok rocznie przez Młodzieżowy Dom Kultury we współpracy ze Studium Animatorów Kultury w Kaliszu w celu uczczenia Międzynarodowego Dnia Teatru i Międzynarodowego Dnia Tańca. Podczas dwudniowej imprezy odbywają się spotkania i występy taneczne oraz liczne przedstawienia teatralne.

1.2.5. SPORT

Instytucją odpowiedzialną za rozwój sportu i rekreacji jest Ośrodek Sportu, Rehabilitacji i Rekreacji w Kaliszu. W celu skutecznego i efektywnego realizowania celów i zadań powierzonych Ośrodkowi ustanowiono jego misję, którą jest zapewnienie prawidłowej realizacji procesu wychowania fizycznego, uprawiania sportu, rekreacji i rehabilitacji ruchowej oraz upowszechniania kultury i turystyki wśród mieszkańców Miasta Kalisza i innych osób poprzez:

- Świadczenie usług z zakresu sportu, rehabilitacji, rekreacji, kultury i turystyki.
- Organizowanie i współorganizowanie zawodów sportowych, imprez oraz przedsięwzięć rekreacyjnych i kulturalnych.
- Efektywne i zgodne z procedurami i wymogami prawnymi zarządzanie powierzonymi obiektami i urządzeniami.
- Wspieranie działalności klubów sportowych, związków i stowarzyszeń kultury fizycznej.
- Działalność popularyzatorską, wychowawczą i promocyjną w zakresie kultury fizycznej, rekreacji, rehabilitacji, kultury i turystyki.

Kalisz dysponuje dobrze rozwiniętą, kompletną bazą infrastruktury sportowej. Do jej głównych elementów zalicza się:

- Hala sportowo-widowiskowa Kalisz Arena

Hala sportowo-widowiskowa Kalisz Arena to najnowocześniejszy tego typu obiekt w Wielkopolsce. Znajduje się w Kaliszu w dzielnicy mieszkaniowej Dobrzec. Trybuny mogą pomieścić 3 164 osób. Mogą tu być prowadzone nie tylko mecze piłki siatkowej, ale też koszykowej, ręcznej, halowej piłki nożnej, a w sezonie zimowym także treningi zespołów ligowych piłki nożnej. Hala pod względem infrastrukturalnym i bezpieczeństwa, przystosowana jest do organizowania imprez masowych.

- Hala widowiskowo-sportowa – Łódzka 29

Hala sportowa i widowiskowa z boiskiem o sztucznej nawierzchni do gry w piłkę siatkową, koszykową i tenisa ziemnego. Widownia posiada 720 miejsc stałe z możliwością dostawienia 300 krzeseł uchylnych. Na boisku istnieje możliwość ustawienia własnej estrady lub profesjonalnego ringu.

- Kryta pływalnia – Łódzka 29

Kryta pływalnia 25x12,5 m o głębokości 0,9-3,8 m, z 6 torami, wieżą do skoków, widownią na 200 miejsc na dwóch antresolach. Pływalnia posiada zaplecze sanitarno-szatniowe.

- Hala lekkoatletyczna – Łódzka 19

Hala lekkoatletyczno-sportowa z bieżnią tartanową 100 m, skoczniami i rzutniami, boiskiem o sztucznej nawierzchni do gry w piłkę siatkową i koszykową oraz widownią na 600 miejsc. Hala posiada zaplecze sanitarno-szatniowe i parking. Na bieżni tartanowej istnieje możliwość wydzielenia 3 boisk do tenisa ziemnego.

- Stadion Miejski – Łódzka 19-29
- Stadion Sportowy – Wał Matejki 2-4

- Lodowisko miejskie – Hanki Sawickiej
- Pole golfowe – Golf Park Jantar – Wiankowa 63
- 3 boiska Orlik oraz kompleksy boisk otwartych
- Aguapark – Sportowa 10 – jedyny tego typu obiekt w południowo-wschodniej Wielkopolsce, oddany do użytku 01.06.2012 r., z usług skorzystało dotąd ponad pół miliona osób z Kalisza i regionu.

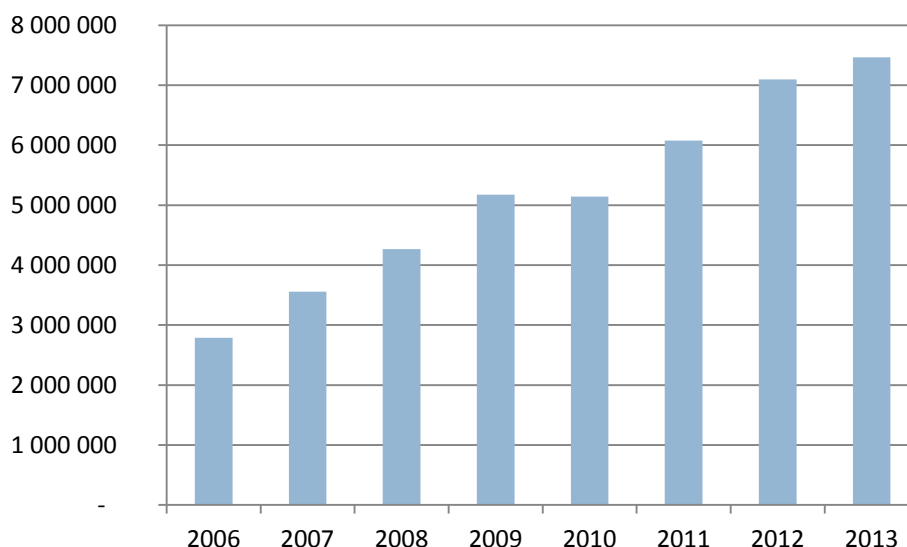
Zganie z danymi Urzędu Miejskiego w 2013 r. w Kaliszu działało 54 klubów i związków sportowych. Dynamicznie rozwija się sektor organizacji pozarządowych realizujących zadania z zakresu szeroko rozumianej kultury fizycznej. Jednak zgodnie z danymi GUS liczba osób regularnie ćwiczących – zrzeszonych w klubach sportowych maleje. Negatywna tendencja dotyczy zwłaszcza spadku liczby ćwiczących mężczyzn.

W celu popularyzacji rozwoju zespołowych gier sportowych miasto Kalisz powołało do życia Miejski Klub Sportowy Kalisz Sp. z o.o. W ramach klubu działają sekcje piłki ręcznej, koszykówki i siatkówki.

Aktywizacja sportowa dzieci i młodzieży zajmuje ważne miejsce w działaniach Miasta. Jedną z akcji organizowanych przez Urząd Miejski wraz z podległymi mu instytucjami samorządowymi jest Kaliski Trener Osiedlowy. Program organizowany jest co roku w okresie wakacyjnym i ma na celu zagospodarowanie czasu wolnego młodym ludziom, którzy spędzają wakacje w mieście, propagowanie zdrowego, sportowego trybu życia, a także zapobieganie nałogom i patologiom. Zajęcia w ramach programu odbywają się na przyszkolnych boiskach pod okiem wykwalifikowanych trenerów. Kaliska akcja cieszy się wielką popularnością, rok rocznie bierze w niej udział kilka tysięcy młodych ludzi.

Miasto Kalisz wydało na inwestycje sportowe w latach 2006-2013 ponad 100 mln PLN. Systematycznie rosną również wydatki bieżące na kulturę fizyczną.

Wykres 18. Wydatki bieżące na kulturę fizyczną w latach 2006-2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Kaliszu.

1.2.6. OPIEKA ZDROWOTNA

Opieka zdrowotna stanowi kluczowy obszar funkcjonowania społeczności miejskiej. Zadaniem samorządu jest zapewnienie dostępności do podstawowej opieki medycznej i dążenie do ciągłego podnoszenia jakości usług oferowanych przez instytucje ochrony zdrowia zlokalizowane na terenie miasta.

Od 2008 r. w Kaliszu systematycznie rośnie liczba przychodni, a od 2010 r. także aptek. W granicach miasta zlokalizowane są dwa szpitale.

Wojewódzki Szpital Zespolony im. Ludwika Perzyny w Kaliszu powstał w 2006 r. z połączenia Szpitala Zespolonego im. L. Perzyny w Kaliszu oraz Wojewódzkiego Szpitala Matki i Dziecka w Kaliszu. Jest pełno-profilową placówką medyczną, udzielającą kompleksowych świadczeń medycznych najwyższej jakości. Szpital posiada 837 łóżek, rocznie w ramach hospitalizacji leczy ok. 37 tys. pacjentów, a w ramach SOR (bez potrzeby hospitalizacji) pomoc uzyskuje rocznie około 25 tys. pacjentów. W Zespole Poradni Specjalistycznych Szpitala rocznie udzielanych jest około 69 tys. porad specjalistycznych.

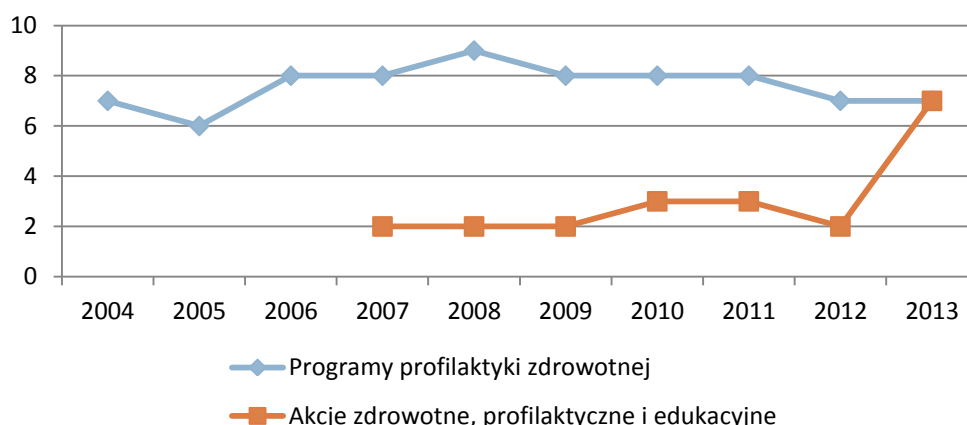
Wojewódzki Szpital Zespolony posiada 26 oddziałów, 25 poradni specjalistycznych. Zgodnie z danymi aktualnymi na koniec 2013 r. Szpital zatrudniał 301 lekarzy, 564 pielęgniarki, 80 położnych oraz 371 osób personelu medycznego. Szpital współpracuje z Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Kaliszu, w zakresie odbywania praktyk studenckich oraz pozyskiwania nowej kadry medycznej.

Najnowszą inwestycją z zakresu ochrony zdrowia jest powstający przy Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym im. Ludwika Perzyny przy ulicy Toruńskiej Ośrodek Radioterapii. Budowany od podstaw, będzie filią Wielkopolskiego Centrum Onkologii. Ośrodek jest wspólną inicjatywą WCO, Miasta Kalisza i Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego im. Ludwika Perzyny w Kaliszu.

Pod koniec marca 2013 roku otwarty został nowy, prywatny Szpital Kalmedica. Placówka oferuje konsultacje specjalistyczne oraz leczenie szpitalne, zarówno komercyjne jak i finansowane przez Narodowy Fundusz Zdrowia. Szpital wykonuje zabiegi w zakresie okulistyki, neurochirurgii, chirurgii ręki, ortopedii, chirurgii, laryngologii, urologii. Dysponuje blokiem operacyjnym złożonym z kilku sal. Jednorazowo może być tutaj hospitalizowanych 50 osób. W skład personelu medycznego wchodzi blisko 200 osób. Placówka prowadzi też laboratorium analityczne i pracownię RTG.

Miasto aktywnie działa w zakresie profilaktyki zdrowotnej. W tym celu wraz z lokalnymi podmiotami współpracującymi podejmuje wiele inicjatyw i badań przesiewowych.

Wykres 19. Działania na rzecz profilaktyki zdrowotnej w latach 2004-2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji Strategii Rozwoju Kalisza 2004-2013.

Budżet Miasta Kalisza na zadania realizowane w zakresie profilaktyki zdrowotnej przeznaczają środki na poziomie 380 000 PLN rocznie, co pozwala na zrealizowanie programów i akcji zdrowotnych „białych sobót”, do których należą m.in.:

- Miejski Program Wczesnego Wykrywania Chorób Piersi u Kobiet,
- Program Profilaktyczny Wczesnego Wykrywania Chorób Tarczycy Młodzieży i Dorosłych,
- Program Wczesnego Wykrywania Chorób Płuc dla kobiet i mężczyzn z roczników 1995 i starszych,
- Program Wczesnego Wykrywania Chorób Układu Krążenia dla kobiet i mężczyzn z roczników od 1973 i starszych,
- Program Wczesnego Wykrywania Schorzeń i Chorób Kręgosłupa u Dzieci i Dorosłych,
- Miejski Program Wczesnego Wykrywania Raka Prostaty – wykonywanie badań diagnostycznych w postaci oznaczenia poziomu markera raka prostaty PSA w surowicy krwi u mężczyzn urodzonych w 1968 i starszych,
- Medycyna sportowa dla dzieci i młodzieży do ukończenia 23 roku życia czynnie uprawiającej sport,
- Program edukacji przedporodowej „Szkoła rodzenia”,
- „Białe soboty” i „Białe niedziele” – akcje zapewniające lokalnym społecznościom osiedlowym możliwość skorzystania z bezpłatnych badań i konsultacji lekarskich.

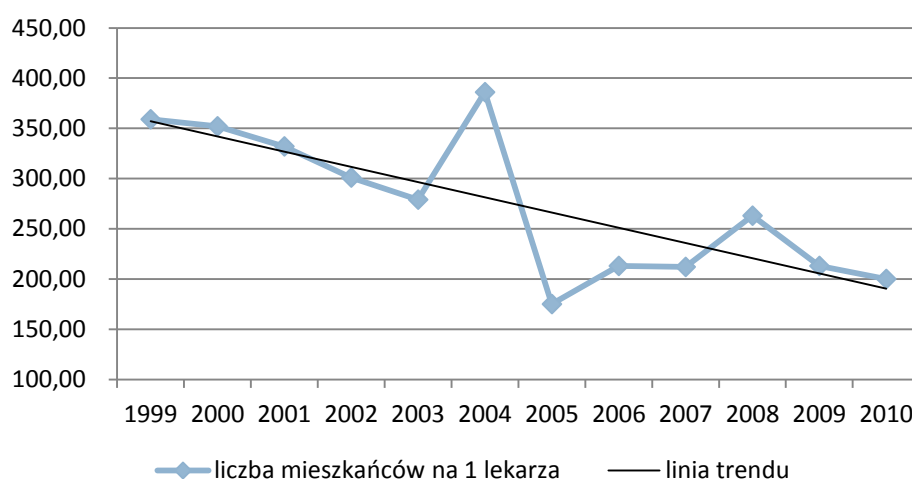
Ponadto, realizowane są następujące programy i akcje skierowane do wybranych grup dzieci i młodzieży, finansowane z budżetu miasta:

- „Stop pneumokokom”, polegający na zaszczepieniu dzieci w kaliskich żłobkach przeciwko pneumokokom.

- Akcja zdrowotna, polegająca na badaniu słuchu u dzieci uczęszczających do kaliskich żłobków.
- Akcja zdrowotna „Wczesne wykrywanie chorób krwi u dzieci”
- Akcja edukacyjna „Ratujmy życie”, obejmująca kursy z zakresu ratownictwa i udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej dla uczniów III klas kaliskich szkół gimnazjalnych.
- Akcja edukacyjna „Nastolatek z cukrzycą typu I w grupie rówieśniczej”, obejmująca cykl wykładów – spotkań w zakresie tematyki profilaktyki cukrzycy u młodzieży kierowana do młodzieży klas II kaliskich szkół ponadgimnazjalnych.

Wykres 20 Przedstawia poziom obciążenia lekarzy w Kaliszu tj. liczbę mieszkańców przypadających na 1 lekarza.

Wykres 20. Obciążenie lekarzy w latach 1999-2010.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji Strategii Rozwoju Kalisza 2004-2013.

Począwszy od roku 2008 zauważalna jest pozytywna tendencja obniżania się obciążenia lekarzy w placówkach opieki zdrowotnej w Kaliszu. Przyczynia się to wzrostu poziomu życia mieszkańców, jak również wydłużenia jego trwania.

Ponadto, dane wskazują na ciągłe zwiększanie się liczby personelu zatrudnionego w poszczególnych placówkach medycznych.

Niestety kolejny wskaźnik, liczony jako liczba łóżek w szpitalach, przypadająca na 10 tys. mieszkańców nie zmienia się począwszy od roku 2008. Świadczy to o tym, że łatwiej jest dostać się do lekarza na konsultację, trudno jednak jest uzyskać kompleksową pomoc w przypadku uszczerbku na zdrowiu wymagającego hospitalizacji.

W Kaliszu funkcjonują również Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej. Świadczą one usługi prywatne, jak i porady realizowane w ramach kontraktu z Narodowym Funduszem Zdrowia. Oferują możliwość skorzystania z porad lekarzy niemal wszystkich specjalności. Niestety w przeważającej

mierze są to porady płatne, a na wizytę u lekarza specjalisty w Kaliszu w ramach NFZ wciąż trzeba długo czekać. Zasadniczy wpływ na dostęp do świadczeń ma wysokość umów zawieranych z NFZ. Zwiększenie poziomu finansowania stwarzałoby szanse na zwiększenie dostępności do świadczeń zdrowotnych.

1.2.7. BEZPIECZEŃSTWO

Straż Miejska

Straż Miejska w Kaliszu prowadzi wiele działań prewencyjnych odnoszących się do niemal wszystkich grup społecznych. Tymi działaniami obejmuje młodzież przedszkolną, szkolną, akademicką oraz szkolenia dla pedagogów. Ponadto organizuje wiele akcji tj.:

- Stop 18

W ramach programu „Stop 18” strażnicy miejscy rozdają materiały informacyjne dotyczące zakazu sprzedaży wyrobów tytoniowych osobom nieletnim. Informacje mają na celu uświadomienie sprzedawcom jak odmawiać sprzedaży oraz jakie są konsekwencje dla osób, które sprzedają papierosy młodo wyglądającej osobie bez sprawdzenia jej dokumentów. Straż Miejska Kalisza co roku włącza się w realizację programu „Stop 18” nie tylko na terenie miasta, ale także województwa w ramach tzw. działań koordynacyjnych.

- Kontrola kąpielisk

Bezpieczeństwo osób przebywających nad wodą stanowi jeden z istotnych priorytetów w okresie letnim. Strażnicy miejscy, w ramach swoich uprawnień, patrolują akwenty oraz dzikie kąpieliska – sprawdzają czy nie dochodzi w tych rejonach do nieprzestrzegania prawa. Działania funkcjonariuszy dotyczą przede wszystkim ujawniania przypadków nie stosowania się plażowiczów do zakazu kąpieli w niedozwolonych miejscach, zakłócania spokoju przebywających tam osób, spożywania alkoholu oraz zaśmiecania terenów wodnych.

- Dni majowe

Każdego roku w maju Straż Miejska organizuje akcję pod tytułem „Maj w Straży Miejskiej Kalisza”. Do odwiedzenia jednostki zapraszane są dzieci ze starszych grup przedszkolnych oraz uczniowie ze szkół podstawowych z klas 1-3. Stałym punktem spotkań są prelekcje na temat bezpieczeństwa. Dla chętnych odbywa się również konkurs plastyczny pod hasłem „Straż miejska oczami dziecka”. Najciekawsze prace zostają nagrodzone niespodziankami.

- Bezpieczeństwo podczas wakacji

Akcja ma na celu poprawę bezpieczeństwa dzieci i młodzieży m.in. poprzez zapoznanie z zasadami jazdy na rowerze. Funkcjonariusze realizujący program, demonstrują wyposażenie roweru, zachęcają do korzystania z kamizelek odbłaskowych i kasków. Dodatkowo przypominają zasady ruchu drogowego obowiązujące rowerzystów oraz uczą dzieci i młodzież, jak prawidłowo należy poruszać się po drodze. Stałym punktem programu jest znakowanie rowerów. Dla najmłodszych przewidziany jest pokaz sprzętu i wyposażenia strażnika miejskiego oraz radiowozu służbowego. Podczas spotkań, dzieci i młodzież otrzymują ulotkę dotyczącą bezpiecznych wakacji.

- Spotkania z radami osiedli

Spotkania mają na celu informowanie osób zainteresowanych o sprawach związanych z obowiązującym regulaminem utrzymania czystości i porządku na terenie Kalisza. Prelekcje organizowane są również w budynku Straży Miejskiej.

Straż Miejska w Kaliszu w swoich rocznych raportach prezentuje dane prowadzonej działalności. W pierwszym półroczu 2013 roku Straż Miejska Kalisza podjęła 9 602 interwencje, w tym 6 634 własne i 2 272 zgłoszonych przez mieszkańców. Łącznie wystawiono 1 386 patroli pieszych, zmotoryzowanych i rowerowych. W tym samym okresie – pierwszym półroczu 2013 roku – do izb wytrzeźwień lub miejsc zamieszkania doprowadzono 44 osoby. Ponadto ujawniono 10 przestępstw, nałożono 1 298 mandatów, odkryto 4 dzikie wysypiska oraz zrealizowano 65 czynności polegających na skierowaniu wniosku do sądu rejonowego.

Dzięki rozmieszczeniu kamer monitoringu miejskiego Straż Miejska była w stanie zaobserwować 676 zdarzeń, które wymagały interwencji. Kameral mobilną od początku 2013 r. wykorzystano 78 razy. Strażnicy miejscy przeprowadzili także 144 zajęcia profilaktyczne.

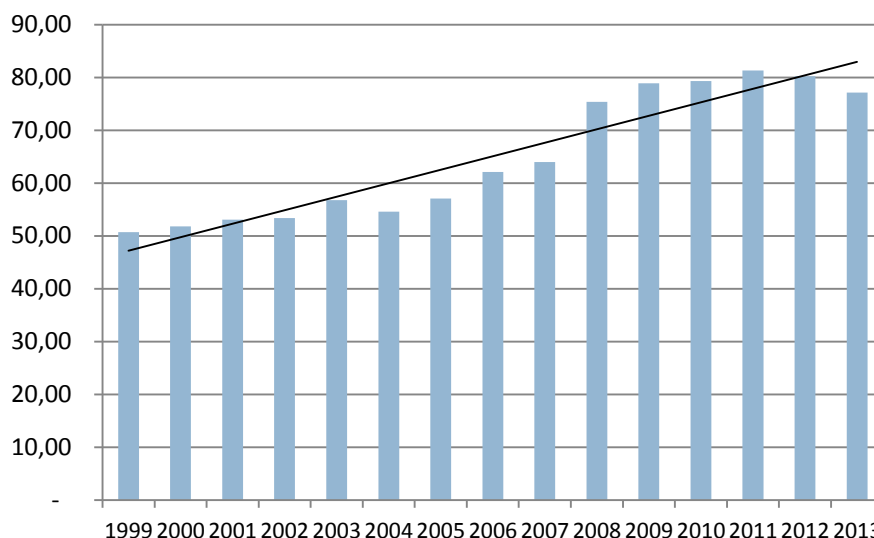
System monitoringu nie jest jeszcze do końca kompletny, nie obejmuje niektórych uczęszczanych rejonów miasta.

Policja

Podczas badania ankietowego mieszkańców Kalisza z 2013 r. blisko 40% z nich oceniło, że czuje się w mieście bezpiecznie i bardzo bezpiecznie. Średni poziom bezpieczeństwa zadeklarowało ponad 30% badanych. Negatywnie bezpieczeństwo w mieście oceniło również blisko 30% ankietowanych.

Niepokojąca jest utrzymująca się od 2004 na prawie niezmiennym poziomie, liczba osób popełniających przestępstwa. W latach 2004-2011 liczba ta oscylowała w przedziale 310-360 osób. Pomimo słabej dynamiki spadku liczby osób popełniających przestępstwa, pozytywnym zjawiskiem jest niewątpliwie rosnący współczynnik wykrywalności przestępstw. Charakteryzuje się on tendencją rosnącą i w roku 2012 wynosił aż 80%, jedynie w 2013 r. odnotowując niewielki spadek. Wykres 21 przedstawia szczegółowe dane na ten temat.

Wykres 21. Wskaźnik wykrywalności przestępstw w latach 1999-2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji Strategii Rozwoju Kalisza 2004-2013.

Wielkość wskaźnika wykrywalności przestępstw w skali województwa również jest bardzo wysoka i wynosi ok. 77%, przy średniej dla kraju kształtującej się na poziomie 70%.

Poza działaniami dotyczącymi bezpośrednio zwalczania przestępczości Komenda Miejska Policji w Kaliszu prowadzi również szereg akcji prewencyjnych, zapobiegających, długofalowych, których celem strategicznym jest ograniczenie przestępczości. Należą do nich m.in.:

- Audycja Radio Centrum oraz Komendy Miejskiej Policji w Kaliszu,
- „Bezpieczne zakupy w sieci”, Jak nie paść ofiarą akcji „na wnuczka”,
- Program prewencyjny „Bezpieczna szkoła”, „Bezpieczne ferie”, „Pierwszy dzień wiosny”,
- „Bezpieczny ogród” – dotyczy głównie terenów ogródków działkowych,
- „Trzeźwość”, „Trzeźwy poranek” (dla kierowców), „Bus”
- „Prędkość”, „Pieszy”, „Pasy bezpieczeństwa”,
- „Znicz”,
- Zabezpieczanie imprez masowych, festynów i zabaw,
- Inne: pogadanki z uczniami i rodzicami nt. narkotyków, spożywania alkoholu, organizowania czasu wolnego dzieci i młodzieży, zapobiegania przemocy w rodzinie, przeciwdziałaniu bezdomności itp.

Straż pożarna

Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Kaliszu jest zakwalifikowana do III kategorii komend miejskich Państwowej Straży Pożarnej. Terenem działania komendy miejskiej jest obszar

dwóch powiatów: tj. Miasta Kalisza – na prawach powiatu i powiatu kaliskiego. Siedzibą komendy miejskiej jest Miasto Kalisz.

Teren działania Komendy Miejskiej PSP w Kaliszu zajmuje powierzchnię 1 229,44 km², co stanowi 4,12% powierzchni całkowitej województwa wielkopolskiego. Powiat kaliski zajmuje powierzchnię 1 160,02 km² i jest zamieszkiwany przez 81 166 osób. Obszar działania KM PSP w Kaliszu administrowany jest przez 14 samorządów terytorialnych.

Tabela 4. Działalność ratowniczo-gaśnicza w latach 2008-2013.

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Pożary	465	319	212	347	376	237
Miejscowe zagrożenia	649	721	657	595	461	433
Fałszywe alarmy	17	14	12	9	19	19
Ogółem	1131	1054	881	951	856	697

Źródło: Biuletyn informacyjny KM PSP w Kaliszu za rok 2013.

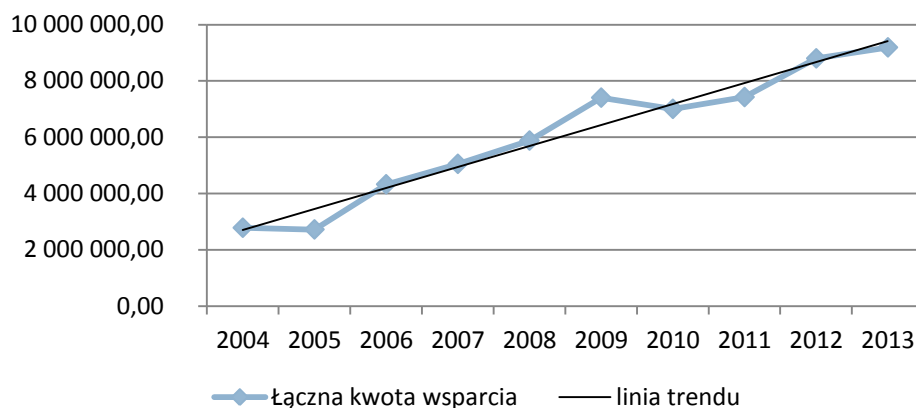
Tabela 4 wskazuje, że w roku 2013 Straż Pożarna podjęła na terenie Kalisza 637 akcji. Należały do nich m.in. 237 pożarów, 433 miejscowe zagrożenia i 19 fałszywych alarmów. Do zadań straży pożarnej należą również działania prewencyjne tj.: kontrola obiektów, wydawanie opinii dotyczących ochrony przeciwpożarowej oraz organizacji imprez masowych.

1.2.8. AKTYWNOŚĆ I POTENCJAŁ EKONOMICZNY SPOŁECZEŃSTWA

Kalisz cechuje się bardzo dynamiczną i aktywną współpracą pomiędzy władzami miasta i licznymi organizacjami pozarządowymi. Miasto charakteryzuje wysoki współczynnik liczby organizacji NGO i innych inicjatyw społecznych. Ze względu na rolę jaką odgrywają tego typu organizacje w rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, realizacji zadań miasta wobec mieszkańców i rozwiązywania problemów społecznych, dynamicznie wzrasta wsparcie z budżetu miasta udzielane im na realizację zadań publicznych.

Wykres 22 przedstawia wielkość wydatków budżetowych przekazanych organizacjom pozarządowym. W latach 2004-2013 odnotowano wzrost o ponad 200% do poziomu przekraczającego 9 mln PLN w roku 2013.

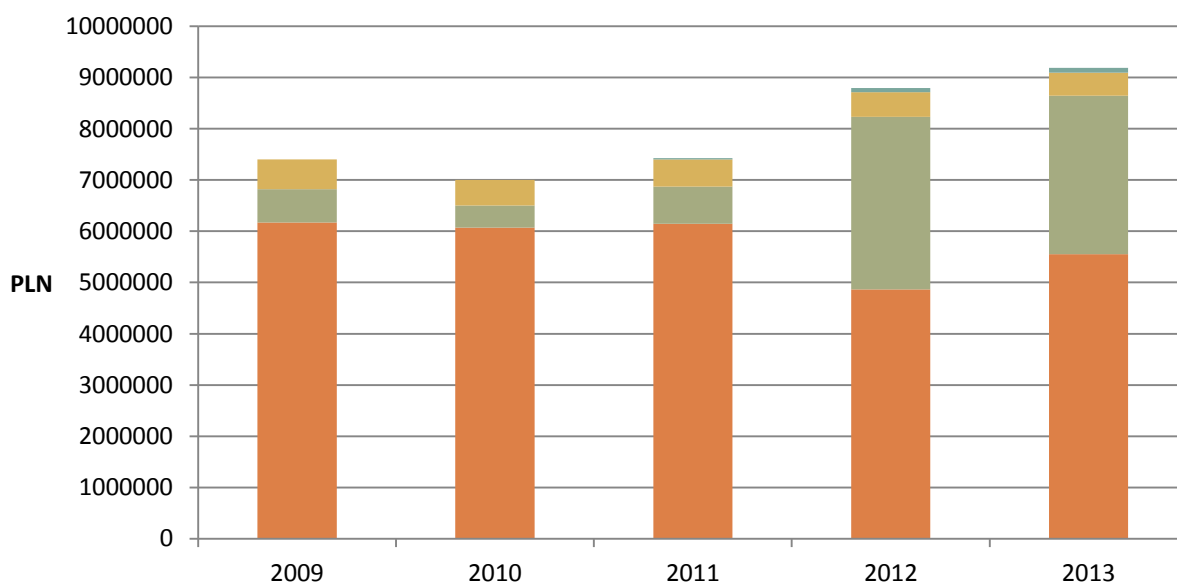
Wykres 22. Wysokość udzielonego wsparcia z budżetu Miasta Kalisza organizacjom pozarządowym na realizację zadań publicznych w latach 2004-2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji Strategii Rozwoju Kalisza 2004-2013.

Wykres 23 przedstawia dane na temat podziału środków przeznaczanych na działalność organizacji pozarządowych wg typów udzielonego z budżetu wsparcia.

Wykres 23. Podział środków z budżetu Miasta Kalisza wg typów udzielonego wsparcia.

- Dotacje na wsparcie lub powierzenie realizacji zadania udzielone w trybie ustawy z dnia 23 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie
- Dotacje udzielone w innym trybie niż wynikającym z ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz ustawy o pomocy społecznej
- Pozakonkursowe formy wspierania organizacji pozarządowych
- Dofinansowanie udzielone w trybie art. 19a ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie – tzw. „małe granty”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Urzędu Miasta w Kaliszu.

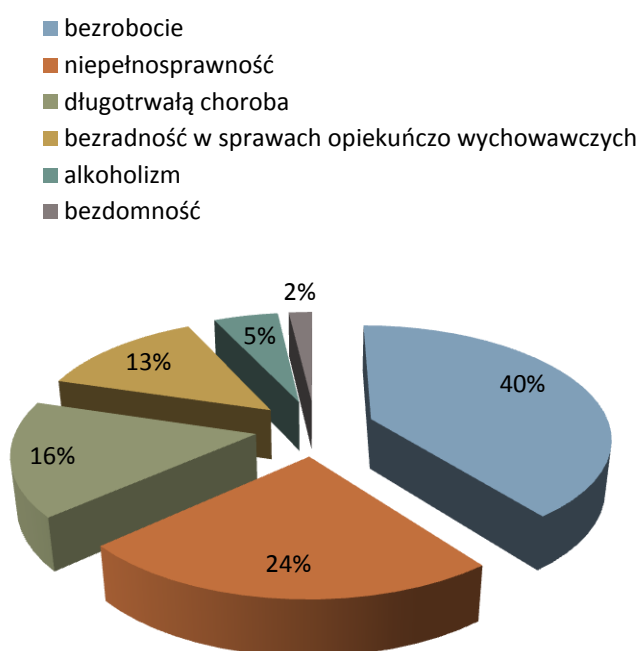

1.2.9. POMOC SPOŁECZNA

Pomoc społeczna traktowana jest jako mechanizm przeciwdziałania patologiom oraz działa stymulująco na aktywność zawodową mieszkańców. Zadania z zakresu pomocy społecznej realizowane są przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej (MOPS). Podstawowym celem ośrodka jest pomoc rodzinom i osobom przeżywającym trudną sytuację życiową. Do instytucji udzielających świadczeń z zakresu pomocy społecznej należą także Biuro Świadczeń Rodzinnych i Wydział Spraw Społecznych i Mieszkaniowych Urzędu Miejskiego w Kaliszu oraz Powiatowy Urząd Pracy w Kaliszu.

Można wskazać na 6 podstawowych powodów udzielania pomocy społecznej: niepełnosprawność, bezrobocie, długotrwała choroba, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, alkoholizm i bezdomność. Wykres 24 przedstawia strukturę wydatków na pomoc społeczną w roku 2013.

Wykres 24. Struktura wydatków MOPS w 2013 roku według powodu udzielania pomocy.

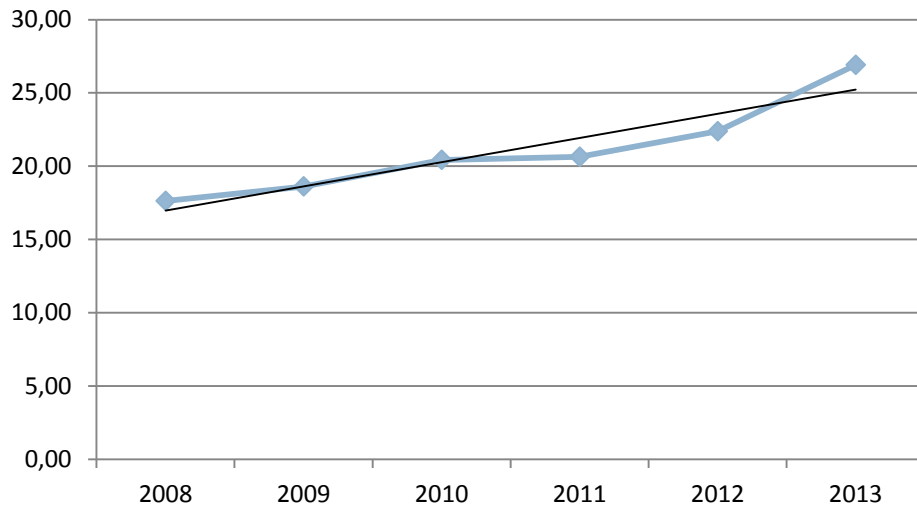

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji Strategii Rozwoju Kalisza 2004-2013.

Wykres 24 pokazuje, że najwięcej środków wydatkowanych w 2013 roku w ramach pomocy społecznej, bo aż 40%, przekazano bezrobotnym. Kolejny procentowy udział w wydatkach przeznaczonych na ten obszar zajmowały świadczenia z tytułu: niepełnosprawności (24%), długotrwałej choroby (16%), bezradności w sprawach opiekuńczo wychowawczych (13%), alkoholizmu (5%) i bezdomności (2%).

Wykres 25 wskazuje na systematycznie i dynamicznie rosnącą łączną kwotę wydatków budżetowych na zadania pomocy społecznej. Natomiast liczba osób korzystających z pomocy społecznej pozostaje na tym samym poziomie od 2009. Od tego roku z takiej pomocy korzysta ok. 5,5% społeczeństwa.

Wykres 25. Łączna kwota wydatków budżetowych na zadania pomocy społecznej w latach 2008-2013.

Źródła: Opracowanie własne na podstawie danych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kaliszu.

Niemniej jednak łączna liczba świadczeń maleje. Nastąpił spadek z ponad 165 tys. w roku 2008 do wielkości nieco przekraczającej 130 tys. w roku 2012. Wyjątkiem jest tu pomoc udzielana z tytułu świadczeń alimentacyjnych.

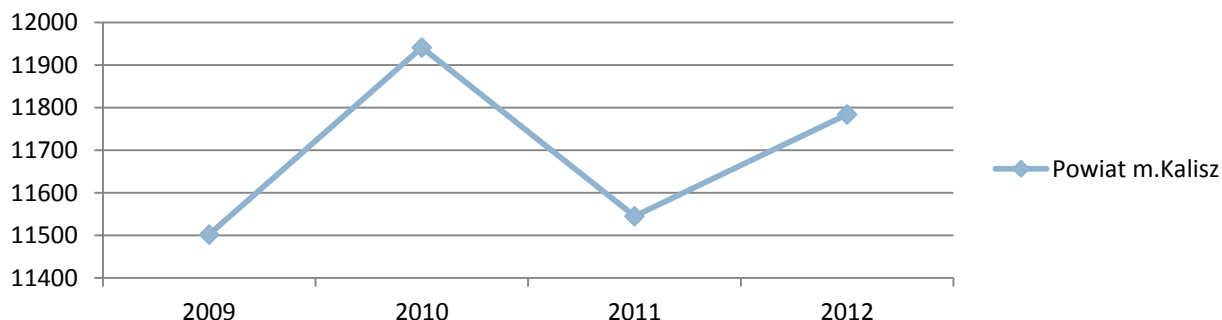
Głównymi problemami w obszarze pomocy społecznej są: utrzymująca się wysoka stopa bezrobocia, wysoki udział młodzieży wśród bezrobotnych, wysoka liczba patologii społecznych, utrzymująca się na wysokim poziomie liczba osób korzystających z pomocy społecznej, alkoholizm jako przyczyna wielu problemów społecznych, jak również duża liczba rodzin dysfunkcyjnych i utrzymujący się wysoki odsetek społeczeństwa korzystających z tego typu świadczeń.

1.3. SFERA GOSPODARCZA

1.3.1. STRUKTURA WŁASNOŚCI, BRANŻE

Kalisz należy do wiodących ośrodków gospodarczych w kraju wśród miast o porównywalnej charakterystyce ludnościowo-przestrzennej. Na koniec 2012 roku zarejestrowanych było tu łącznie 11 784 podmiotów gospodarczych. Wykres 26 obrazuje zmianę liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej według rejestru REGON w latach 2009-2012.

Wykres 26. Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarki narodowej według rejestru REGON w latach 2009-2012.

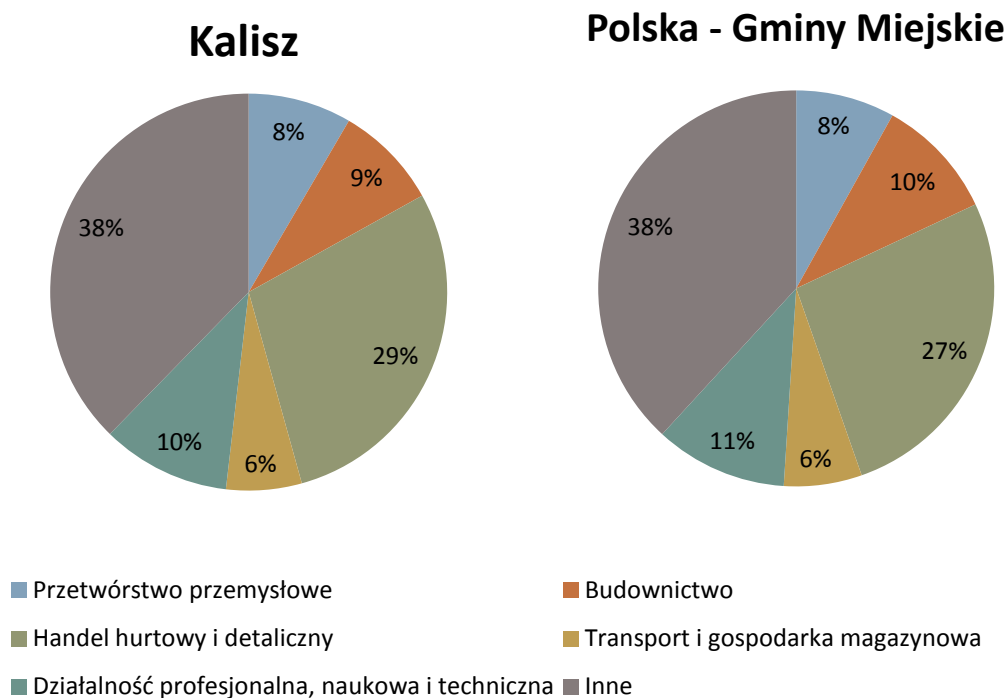

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W analizowanym okresie zauważalna jest tendencja wzrostowa w odniesieniu do liczby podmiotów gospodarczych działających w mieście. Wyjątkiem był rok 2011, kiedy po znacznym ożywieniu odnotowanym w 2010 r. nastąpiła korekta spowodowana kolejną falą kryzysu.

Udział prywatnych przedsiębiorstw w całości gospodarki pozostaje od wielu lat na poziomie ok. 96%, co świadczy o właściwej strukturze własności prywatno-publicznej w mieście. Ponadto, wzrasta liczba spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego. W ciągu ostatnich 5 lat odnotowano wzrost ich liczby na poziomie 9%. Wskazuje to na poprawiającą się atrakcyjność inwestycyjną miasta. Przyczyny tak pozytywnego trendu omówione są dokładniej w sekcji „Przedsiębiorczość i otoczenie biznesu”.

Wykres 27. Porównanie rodzajów działalności podmiotów gospodarczych w Kaliszu i Gminach Miejskich w kraju według sekcji PKD 2007, stan z roku 2012.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zdecydowanie najczęściej, około 29% podmiotów gospodarki narodowej, działa w sekcji „G”, czyli w handlu hurtowym i detalicznym, oraz naprawie pojazdów samochodowych, włączając motocykle. Jest to stan typowy dla aglomeracji miejskich. Wykres 27 wskazuje, że struktura branżowa gospodarki kaliskiej jest bardzo zbliżona do typowej dla kraju struktury miejskiej. Jedynie udział podmiotów z sekcji handel hurtowy i detaliczny jest nieznacznie, bo o 2 p.p. wyższy niż średnia krajowa. Historycznie, w Kaliszu zawsze działało relatywnie dużo podmiotów z tego sektora, np. w 2008 r. udział procentowy wynosił 33%. Liczba ta systematycznie jednak maleje, zbliżając się do średniej krajowej. Zauważalny jest również niższy udział podmiotów z sekcji: działalność profesjonalna, naukowa i techniczna oraz budownictwo. Różnica pomiędzy ich udziałem w gospodarce kaliskiej, a średnią krajową jest jednak niewielka, a jej przyczyn należy szukać w rozwiniętym handlu. Zmiany w strukturze branżowej przedsiębiorstw w Kaliszu prowadzą do wzrostu liczby podmiotów związanych z działalnością profesjonalną, naukową i techniczną, co niewątpliwie jest pozytywnym zjawiskiem, świadczącym o specjalizowaniu się gospodarki miasta. Pomimo niewielkich rozbieżności, zauważyć można, że struktura branżowa przedsiębiorstw w Kaliszu sytuuje go wśród typowych polskich miast.

1.3.2. PRZEMYSŁ

Kalisz jest głównym ośrodkiem Kalisko-Ostrowskiego Okręgu Przemysłowego. W Okręgu bardzo dobrze rozwinięty jest przemysł tj.: elektromaszynowy – w tym silników lotniczych, spożywczy, chemiczny, włókienniczo-odzieżowy oraz materiałów budowlanych. Zróżnicowanie i zakres działalności przemysłowej w miastach Okręgu daje kaliskiej gospodarce dodatkowy potencjał rozwojowy poprzez rozwiązywanie powiązań kooperacyjnych.

Kalisz jest ważnym ośrodkiem przemysłu lotniczego, w tym produkcji maszyn i silników lotniczych (spółki: Pratt&Whitney, WSK PZL-Kalisz). Spółka Pratt&Whitney produkuje komponenty silników lotniczych. WSK PZL-Kalisz to jedyny producent silnika tłokowego ASz-62 IR. Przedsiębiorców z branży lotniczej zrzesza Wielkopolski Klaster Lotniczy. Klaster jest dobrowolnym porozumieniem działających sześciu w mieście firm przemysłu lotniczego m.in.: Pratt&Whitney Kalisz, Wytwórnia Sprzętu Komunikacyjnego „PZL Kalisz”, Vac Aero Kalisz, Meyer Tool Kalisz, Hamilton Sundstrand Kalisz oraz Teknequip Kalisz. Celem stowarzyszenia jest tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorstw przemysłu lotniczego, powstawanie wynalazków, projektów użytkowych i rozwiązań racjonalizatorskich, promowanie ich za granicą oraz wspieranie lokalnych inicjatyw, mających na celu podnoszenie konkurencyjności przedsiębiorstw Wielkopolskiego Klastra Lotniczego.

Przedsiębiorców z sektora spożywczego wspiera działalność klastra spożywczego. Klaster Spożywczy Południowej Wielkopolski został powołany 16 września 2009 r. w Kaliszu. Założycielami było 17 przedsiębiorstw sektora rolno-spożywczego z południowej Wielkopolski, które podpisały statut dla powstającego stowarzyszenia. Na terenie miasta działają znani i dobrze prosperujący producenci produktów spożywczych: Winiary, Jutrzenka Colian, Lody Kilargo.

Ponadto, z czasów kalisko-mazowieckiego okręgu przemysłowego pozostały dobre tradycje związane z przemysłem włókienniczym (spółka Runotex), odzieżowym (spółka Big Star) oraz produkcji koronek i firan (spółka Haft).

Na obszarze Okręgu wytwarzana jest również energia cieplna i energia elektryczna. Do jej producentów należą Elektrociepłownia Kalisz-Piwonice w Kaliszu oraz Elektrociepłownia Ostrów i Elektrociepłownia Wagon w Ostrowie Wielkopolskim. Na Wzgórzach Wysockich, na pograniczu Ostrowa i Wysocka Wielkiego, w Raszkowie i w Kaczorach znajdują się elektrownie wiatrowe. W okręgu wydobywany jest także gaz ziemny oraz surowce skalne.

1.3.3. PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I OTOCZENIE BIZNESU

Wspieranie przedsiębiorczości jest jednym z priorytetów organów administracji samorządowej w Kaliszu. Miasto oferuje zwolnienie z podatku od nieruchomości gruntów i budynków na okres 3 lat, co jest czynnikiem stymulującym rozwój działalności inwestycyjnej w Kaliszu. Zwolnienie dotyczy gruntów i budynków nowo wybudowanych lub nowo nabytych, o powierzchni sprzedaży nieprzekraczającej 100m², oddanych w posiadanie zależne na cele związane z działalnością produkcyjną. Ponadto, przedsiębiorcy tworzący nowe miejsca pracy mogą również ubiegać się o zwolnienie z podatku od nieruchomości odpowiednio od 1 roku do 5 lat, w zależności od liczby miejsc pracy, która została utworzona w wyniku inwestycji.

Wychodząc naprzeciw potrzebom właścicieli wielu sklepów, kawiarni czy restauracji miasto wprowadziło okresowe ulgi w opłatach za wynajem lokali komunalnych przez przedsiębiorców tj.:

- obniżenie wysokości stawek czynszowych za wynajem lokali użytkowych o 30%;
- zawieszenie corocznej waloryzacji naliczanego czynszu za lokale użytkowe;
- częściowe zwolnienie z opłat czynszowych za wynajmowane piwnice przynależne do lokali użytkowych:
  - piwnice wykorzystywane do prowadzenia działalności gospodarczej – 70% minimalnych stawek czynszu,

- piwnice wykorzystywane na cele magazynowe i składowe – 25% minimalnych stawek czynszu,
- piwnice nieużytkowane przez najemcę, niezależne od lokalu użytkowego – 10% minimalnych stawek czynszu;
- ułatwienie rezygnacji z wynajmu niektórych pomieszczeń piwnicznych;
- obniżenie stawek czynszu dla przedsiębiorców wynajmujących lokale użytkowe, w wyniku nowo organizowanych przetargów nieograniczonych (start-up):
  - w okresie pierwszych 12 miesięcy po zawarciu umowy najmu – 50% w stosunku do stawki wylicytowanej,
  - w okresie kolejnych 12 miesięcy trwania najmu – 75% w stosunku do stawki wylicytowanej,
  - po 24 miesiącach najmu i dalej – 100% stawki wylicytowanej.

Miasto oferuje również dotacje na inwestycje proekologiczne. Zgodnie z celami i kierunkami działań określonymi w Programie Ochrony Środowiska dla Kalisza, miasto ustaliło dotację w wysokości do 70% kosztów inwestycji, nie więcej jednak niż 1 000 PLN na zmianę systemu ogrzewania z węglowego na ekologiczne (elektryczne, gazowe, olejowe, z miejskiego systemu ciepłowniczego lub pompa ciepła) oraz wykonanie przyłącza nieruchomości do miejskiej sieci sanitarnej z równoczesną likwidacją szamba.

Dla projektów ujętych w „Zintegrowanym Planie Rozwoju Obszarów Miejskich i Przemysłowych dla Miasta Kalisza do roku 2020” przedsiębiorcy i inwestorzy mogą się ubiegać o preferencyjne pożyczki finansowane z programu Jessica. Dotyczy to przedsięwzięć zlokalizowanych na obszarach dysfunkcyjnych w mieście.

Czynnikiem sprzyjającym rozwojowi przedsiębiorczości i przyciągającym do Kalisza inwestorów jest również działalność podstrefy Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „Invest-Park”, w której zlokalizowane są tereny inwestycyjne miasta w rejonie ulic: Metalowców, Noskowskiej, Złotej oraz ulic Zachodniej i Sąsiedzkiej. Przedsiębiorcy inwestujący w podstrefie Kalisz mogą uzyskać zwolnienie z podatku dochodowego w formie pomocy publicznej z tytułu kosztów nowej inwestycji lub tworzenia nowych miejsc pracy.

Utworzono również podstrefę Łódzkiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Prowadzący działalność gospodarczą na terenie Łódzkiej SSE przedsiębiorcy korzystać mogą z pomocy publicznej przyznanej w formie zwolnienia z podatku dochodowego od osób prawnych lub osób fizycznych. Jej zasady są podobne, jak w przypadku podstrefy Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej.

Ponadto, uchwałą nr 539 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 31 października 2013 r. wyrażono zgodę na utworzenie w Kaliszu podstrefy Specjalnej Strefy Ekonomicznej Euro-Park Mielec. Po zakończeniu prac formalno-prawnych powstanie możliwość uruchomienia produkcji wybranych elementów nowoczesnego silnika lotniczego typu PW Pure Power przez Pratt&Whitney. Planowana inwestycja zakłada poniesienie nakładów wielkości 80-100 milionów złotych i utworzenie około 100 nowych miejsc pracy. Przewidywany termin realizacji przedsięwzięcia będzie przypadał na lata 2014-2018. Lokalizacja tej inwestycji w Kaliszu przyczyni się do zmniejszenia stopy bezrobocia (bezpośredniego zatrudnienia jak również pośredniego poprzez rozwój łańcucha dostawców). Ponadto spodziewany jest rozwój wiedzy i transferu technologii we współpracy z ośrodkami naukowymi, m.in. Politechniką Poznańską i Państwową Wyższą Szkołą Zawodową w Kaliszu oraz powstającym pod jej auspicjami

Centrum Dydaktycznym Badań Kół Zębatych. Planowana współpraca koncentrować się ma na badaniach analitycznych elementów silnika lotniczego tj. wał napędowy, czy elementy przekładni zębatej.

Dogodne warunki dla przedsiębiorców oferuje również Strefa Gospodarcza Dobrzec-Zachód. Tereny Strefy, o powierzchni 87 ha, zlokalizowane zostały w paśmie zasadniczego kierunku rozbudowy miasta – na osi aglomeracji Kalisz – Ostrów Wielkopolski. Do Strefy przylega droga krajowa nr 25, tak więc jest ona dobrze dostępna pod względem komunikacyjnym. Obszar przeznaczony jest pod budowę obiektów usługowych, produkcyjnych i magazynowych oraz obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży ponad 2 000 m². Dla inwestorów Strefy Gospodarczej został uruchomiony specjalny cennik energii elektrycznej, zawierający promocyjne stawki opłat. Teren uzbrojony został w kanalizację deszczową, sanitarną, wodociągową oraz sieć elektroenergetyczną i gazową.

Instytucją świadcząca usługi dla przedsiębiorców jest Fundacja Kaliski Inkubator Przedsiębiorczości. Organizacja jako partner władz samorządowych Miasta Kalisza, wspiera zadania rozwoju gospodarczego i pomocy społecznej w mieście i regionie. Celem KIP jest wsparcie wszelkich działań, które przyczyniają się do rozwoju regionu. Wspiera przedsiębiorców, a także zachęca do tworzenia nowych spółek. Szkoli bezrobotnych, udziela bezpłatnych porad dla wszystkich zainteresowanych zakładaniem własnej działalności oraz udziela pożyczek.

W ramach Fundacji KIP działa także Kaliski Inkubator Technologiczny. Dysponuje przeznaczoną do wynajmu powierzchnią – łącznie ok. 3 900m² - zlokalizowaną w centrum miasta. Ponadto, Inkubator proponuje usługi takie jak: pomoc w pozyskiwaniu środków z UE, dotacji i bankowych kredytów innowacyjnych, preferencyjnych pożyczek, bezpłatną możliwość korzystania z baz danych biznesowych oraz współpracę z krajowymi i zagranicznymi przedsiębiorcami w ramach programu Komisji Europejskiej Enterprise Europe Network, a także wyjazdy na targi i spotkania biznesowe typu B2B; pomoc na miejscu w obsłudze administracyjnej, biurowej, rejestracji i prowadzeniu firmy, doradztwo biznesowe i prawne (w tym też patentowe).

W mieście działa Regionalna Izba Gospodarcza w Kaliszu. Jej misją jest wspieranie rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw poprzez realizację na ich rzecz kompleksowych usług informacyjnych, szkoleniowych i doradczych, a także udzielanie poręczeń kredytowych. Do instytucji otoczenia biznesu należy zaliczyć również Izbę Rzemieślniczą i Przedsiębiorczości w Kaliszu. Zasadniczymi funkcjami Izby są sprawy z zakresu reprezentowania i obrony interesów zrzeszonych organizacji i ich członków wobec organów administracji i instytucji państwowych, samorządu terytorialnego i gospodarczego, udzielanie zrzeszonym organizacjom i ich członkom pomocy instruktazowo-doradczej, koordynacji ich poczynań grupowych, a także sprawy dotyczące kwalifikacji i uprawnień rzemieślniczych i zawodowych.

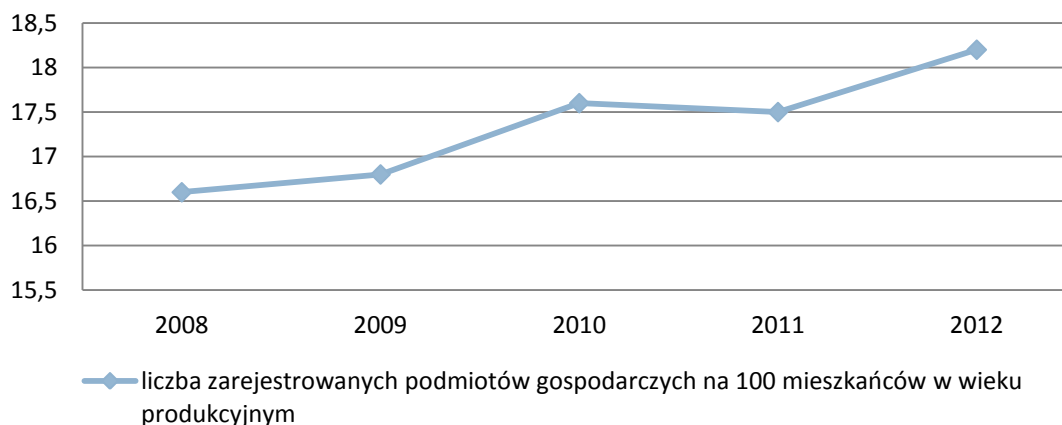
Swoją oddział w Kaliszu posiada także Wielkopolska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, świadcząca pomoc małym i średnim przedsiębiorcom działającym na obszarze Województwa Wielkopolskiego. Agencja specjalizuje się w aktywizacji gospodarczej poprzez udzielanie pożyczek oraz prowadzenie szkoleń, kursów i innych form edukacji ekonomicznej, promocję eksportu, czy organizowanie współpracy przedsiębiorstw Wielkopolski z partnerami zagranicznymi.

Kompleksowych informacji o mieście udziela inwestorom działające w strukturze Urzędu Miejskiego w Kaliszu Biuro Obsługi Inwestora i Partnera Społecznego (BOIPS). Otrzymują tu dane na temat miasta, zamierzeń planistycznych, terenów inwestycyjnych znajdujących się w zasobach miasta, ich obecnego stanu i możliwości wykorzystania, jak również o innych wolnych terenach przeznaczonych pod inwestycje. Ponadto Biuro służy wsparciem w uzyskaniu niezbędnych zezwoleń i dokumentów inwestycyjnych.

Opisane powyżej uwarunkowania przekładają się na sytuację sprzyjającą rozwojowi przedsiębiorczości w regionie. Pomimo, iż ze względu na ceny gruntów konkurencję dla miasta stanowią okoliczne gminy, wskaźniki przedsiębiorczości mieszkańców nieodmiennie wskazują tendencję wzrostową. W ostatnich latach zauważyć można znaczący wzrost liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 100 mieszkańców. Zmiany tego wskaźnika pokazuje Wykres 28.

Wykres 28. Liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na 100 mieszkańców w wieku produkcyjnym w latach 2008-2012.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Kalisz jest miastem często nagradzanym za wspieranie przedsiębiorczości oraz wzorową współpracę międzynarodową:

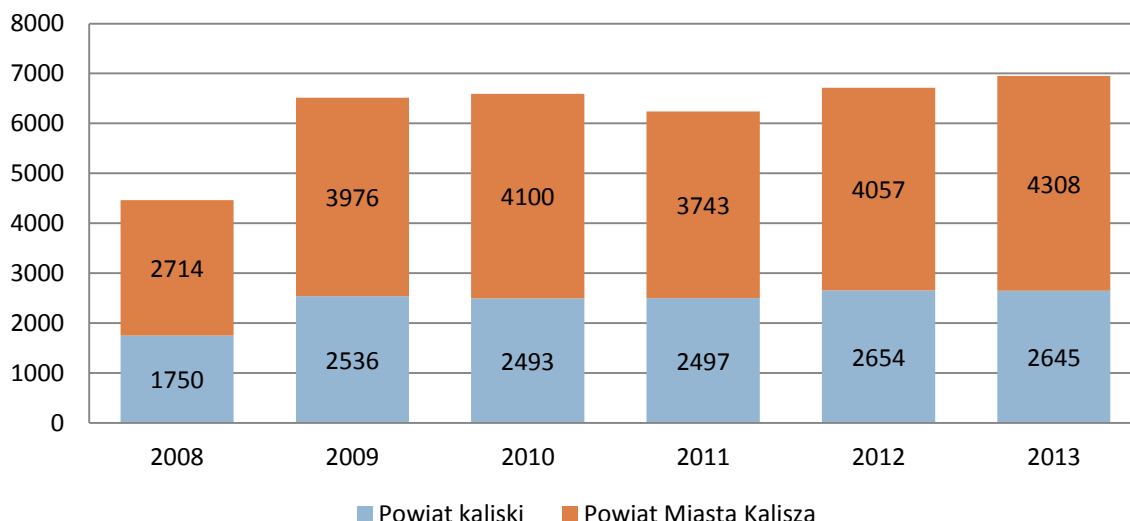
- W 1998 r. Komisja Europejska wyróżniła Kalisz Złotą Gwiazdą Partnerstwa.
- W 1999 r. Kalisz został wyróżniony przez Komisję Europejską Honorową Flagą Europy za aktywność w kontaktach międzynarodowych.
- W 2003 r. Rada Europy przyznała miastu Honorową Plaketę Rady Europy za zasługi na polu integracji europejskiej i aktywność we współpracy międzynarodowej.
- W 2010 r. zdobył tytuł Gminy Fair Play – Certyfikowana Lokalizacja Inwestycji, przyznany przez Krajową Izbę Gospodarczą.
- W 2013 r. otrzymał tytuł Samorządowego Menedżera Regionu w ramach VIII edycji rankingu Filary Polskiej Gospodarki.
- W 2013 r. zajął 10. miejsce w Rankingu Samorządów „Rzeczpospolitej”, w grupie 50 miast na prawach powiatu.
- W 2013 r. zajął III miejsce wśród miast od 50 do 150 tysięcy mieszkańców, które stwarzają najlepsze warunki do inwestowania. Wyniki rankingu organizowanego przez miesięcznik „Forbes” ogłoszono podczas IV Ogólnopolskiego Kongresu Regionów w Świdnicy.
- W 2013 r. Stowarzyszenie Gmin i Powiatów Wielkopolski przyznało Prezydentowi Miasta Kalisza wyróżnienie okolicznościowe „Wójt, Burmistrz, Prezydent – przychylny Inwestorowi”.

1.3.4. RYNEK PRACY

Problemem rynku pracy w Kaliszu jest niewystarczająca liczba ofert pracy dla osób posiadających wysokie kompetencje zawodowe. Oferowane stanowiska w większości dotyczą zajęć prostych, nie wymagających kwalifikacji. Bezrobocie, jak w całej Polsce, od 2008 roku znajduje się na relatywnie wysokim poziomie. Wykres 29 wskazuje, że po spadku liczby bezrobotnych odnotowanym w 2011 r. nastąpił ponowny wzrost, a liczba osób bezrobotnych w 2013 r. wyższa była niż w 2010 r., kiedy to miała miejsce kulminacja odczuwalnych w Polsce skutków pierwszej fali kryzysu finansowego.

Wykres 29. Liczba bezrobotnych w powiecie kaliskim i powiecie Miasta Kalisza w latach 2008-2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Kaliszu.

Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Kaliszu w dniu 30 czerwca 2013 r. wynosiła 6 953 osoby, w tym 3 681 kobiet, tj. 52,9%. Dane obejmują 4 308 osób bezrobotnych zamieszkałych w Kaliszu (w tym 2 268 kobiet, tj. 52,6%) oraz 2 645 bezrobotnych mieszkańców gmin należących do powiatu kaliskiego, w tym 1 413 kobiet, tj. 53,4%.

Ogólna liczba zarejestrowanych bezrobotnych w czerwcu 2013 r. była większa o 938 osób tj. o 15,6% w stosunku do stanu z czerwca 2012 r. i jest porównywalna do liczby zarejestrowanych bezrobotnych w październiku 1990 r. (7 001 osób).

Zdecydowana większość bezrobotnych pozostaje bez prawa do zasiłku (84,6%). Pozytywnym zjawiskiem jest natomiast duży udział bezrobotnych poprzednio pracujących (86,4%), co wskazuje iż ich obecna liczba spowodowana jest przejściowymi problemami rynku pracy.

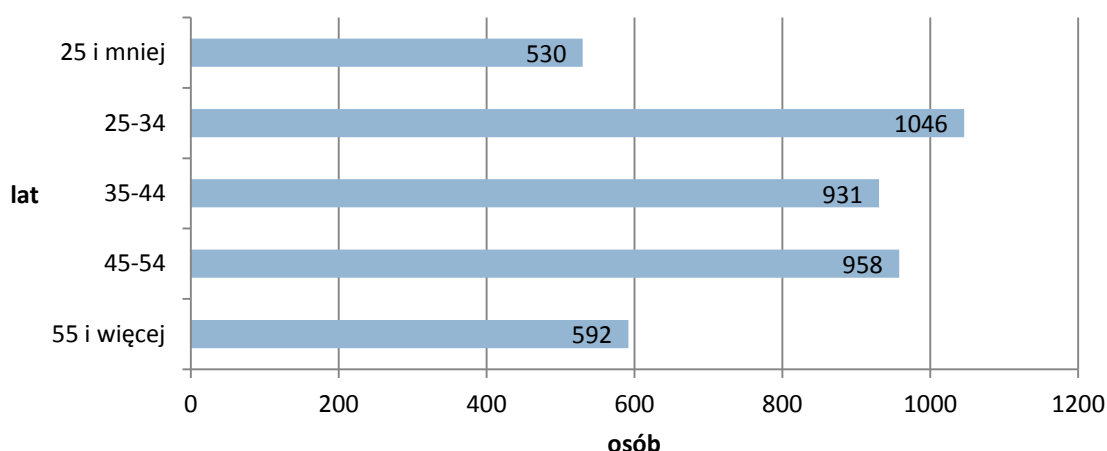
Wśród osób bezrobotnych ponad połowa nie posiada wykształcenia średniego (55,1%). W strukturze bezrobotnych zauważalny jest jednak wysoki udział pracowników wykwalifikowanych, posiadających wykształcenie zawodowe lub średnie zawodowe i techniczne. Wysoki jest również udział osób z wykształceniem wyższym, co wiąże się ze wspomnianym wcześniej niedostatkiem ofert pracy dla osób posiadających wyższe kwalifikacje.

Tabela 5. Struktura bezrobotnych według wykształcenia w roku 2012.

Podstawowe i gimnazjalne	1 225 osób
Zasadnicze zawodowe	1 037 osób
Ogólnokształcące	325 osób
Policealne i średnie zawodowe	882 osób
Wyższe	588 osób

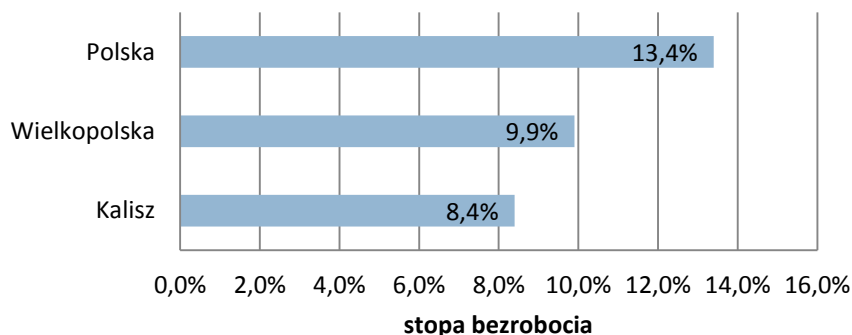
Źródło: Oficjalna strona internetowa Miasta Kalisz.pl, data pobrania 12.11.2013 r.

Tabela 5 obrazuje strukturę bezrobotnych według wykształcenia w 2012 r. Wśród bezrobotnych zauważalna jest nadreprezentacja osób młodych, do 35 roku życia, którzy stanowią ponad 38% ogółu bezrobotnych. Taka sytuacja nie jest niczym wyjątkowym na rynku pracy, nie tylko w skali naszego kraju, lecz również całej Europy, gdzie bezrobocie młodych staje się coraz poważniejszym problemem społecznym.

Wykres 30. Struktura bezrobotnych według wieku w roku 2012.

Źródło: Oficjalna strona internetowa Miasta Kalisz.pl, data pobrania 12.11.2013 r.

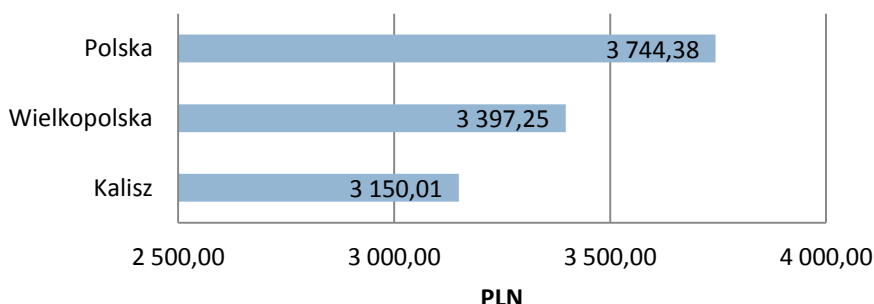
Warunki na rynku pracy, mimo iż niekorzystne, kształtują się lepiej niż w perspektywie wojewódzkiej i krajowej. Miasto charakteryzuje się bardzo aktywnym zawodowo społeczeństwem. Wykres 31 pokazuje, że w 2012 r. stopa bezrobocia wynosiła w Kaliszu 8,4%, przy średniej 9,9% w Wielkopolsce oraz 13,4% w całym kraju.

Wykres 31. Stopa bezrobocia w Kaliszu w porównaniu z województwem i krajem w roku 2012.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS, data pobrania 12.11.2013 r.

Poniżej średniej kształtują się natomiast w Kaliszu wynagrodzenia. Średnie wynagrodzenie brutto jest znacznie niższe niż wojewódzkie i krajowe. Wpływ na tą różnicę mają duże miasta, w których płace są znacznie wyższe, powodując wzrost uśrednionego wyniku poziomu wynagrodzeń. Niemniej jednak, przy dobrze zaktywizowanym rynku pracy, perspektywy wzrostu wynagrodzeń w Kaliszu są realne. Należy również pamiętać, że niższe wynagrodzenia są czynnikiem mogąącym przesądzić o wyborze danej lokalizacji jako miejsca nowych inwestycji.

Wykres 32. Średnie wynagrodzenie brutto w PLN w Kaliszu w porównaniu z województwem i krajem w roku 2012.

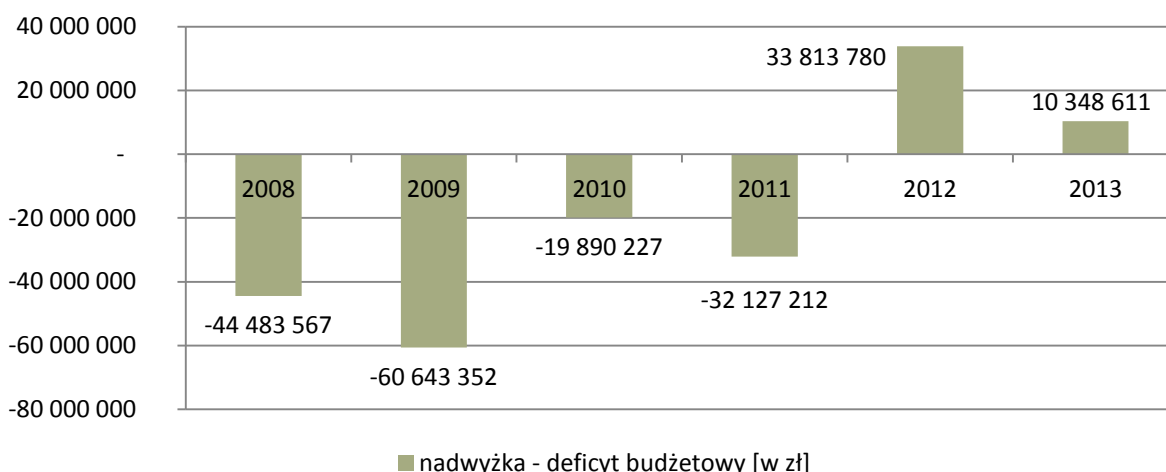

Źródło: Oficjalna strona internetowa Miasta Kalisz.pl, data pobrania 12.11.2013 r.

1.3.5. BUDŻET MIASTA

Sytuacja budżetu miasta systematycznie się poprawia. Znaczący deficyt z lat 2008-2011 został w dwóch ostatnich latach zredukowany, poprzez zmniejszenie wydatków i zwiększenie przychodów miasta, co skutkowało pojawieniem się nadwyżki budżetowej. Trend ten świadczy o zrównoważonej polityce budżetowej oraz o poprawiającej się koniunkturze gospodarczej. Systematycznie wzrastające przychody, zbiegają się z ustalaniem wydatków na bezpiecznym poziomie. Wydatki od kilku lat utrzymują się na poziomie ok. 400 000 000 PLN, co pozwala na zachowanie stabilności finansowej miasta. Wykres 33 obrazuje sytuację budżetową Miasta Kalisza w latach 2008-2013.

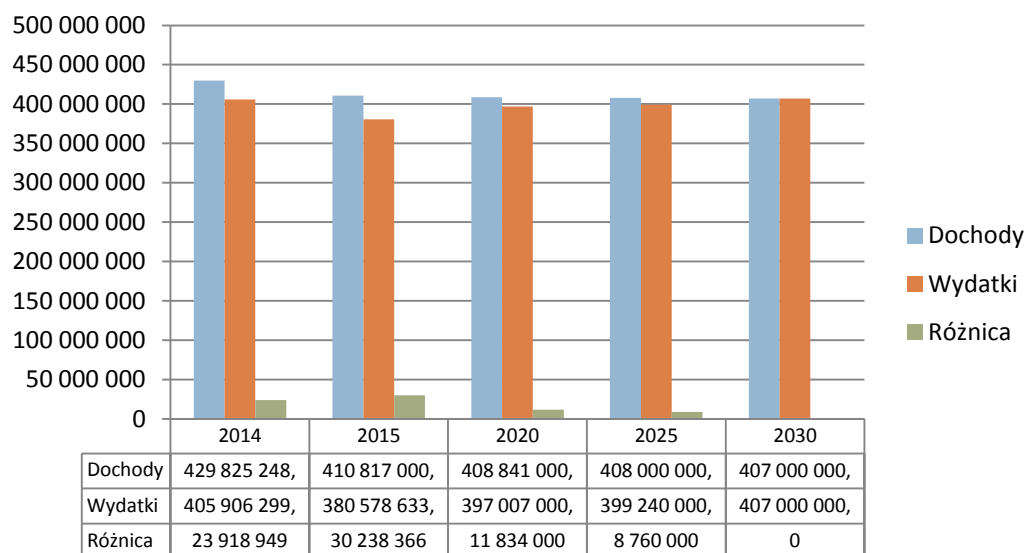
Wykres 33. Wynik finansowy budżetu Miasta Kalisza w PLN w latach 2008-2013.

Źródło: Sprawozdanie z realizacji Strategii Rozwoju Kalisza 2004-2013.

Wykres 34 przedstawia prognozy budżetowe przygotowane przez Urząd Miasta w Kaliszu. Zakłada się redukcję dochodów, jak i wydatków. Utrzymanie nadwyżki budżetowej pozostaje jednym z priorytetów samorządu.

Wykres 34. Prognozy budżetu Miasta Kalisza w PLN w latach 2014-2030.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Biuletynu Informacji Publicznej Urzędu Miasta w Kaliszu.

1.3.6. TURYSTYKA

Niewątpliwym atutem miasta jest jego 1850-letnia historia udokumentowana zapisem aleksandryjskiego uczonego, Klaudiusza Ptolemeusza, w jego dziele „Geografia” z II wieku naszej ery, co czyni Kalisz najstarszym odnotowanym miastem w Polsce. Kalisz i jego okolice stanowią markowy produkt turystyczny, zbudowany na podstawie walorów historycznych i krajoznawczych.

Zabytki i obiekty sztuki sakralnej stanowią znakomite zaplecze dla turystyki oraz ruchu pielgrzymkowego. Miasto położone jest na trasach pielgrzymkowych. Usytuowane są w nim trzy sanktuaria:

- sanktuarium św. Józefa, znajdujące się w bazylice pw. Wniebowzięcia NMP, będącej najstarszym i jednym z pięciu sanktuariów tego świętego na świecie,
- sanktuarium Serca Jezusa Miłosiernego, ustanowione w 1998 r. jako pierwsze na świecie, mieszczące się w pobernardyńskim, obecnie jezuickim kościele Nawiedzenia NMP,
- sanktuarium Miłosierdzia Bożego diecezji kaliskiej, konsekrowane w 1993 r.

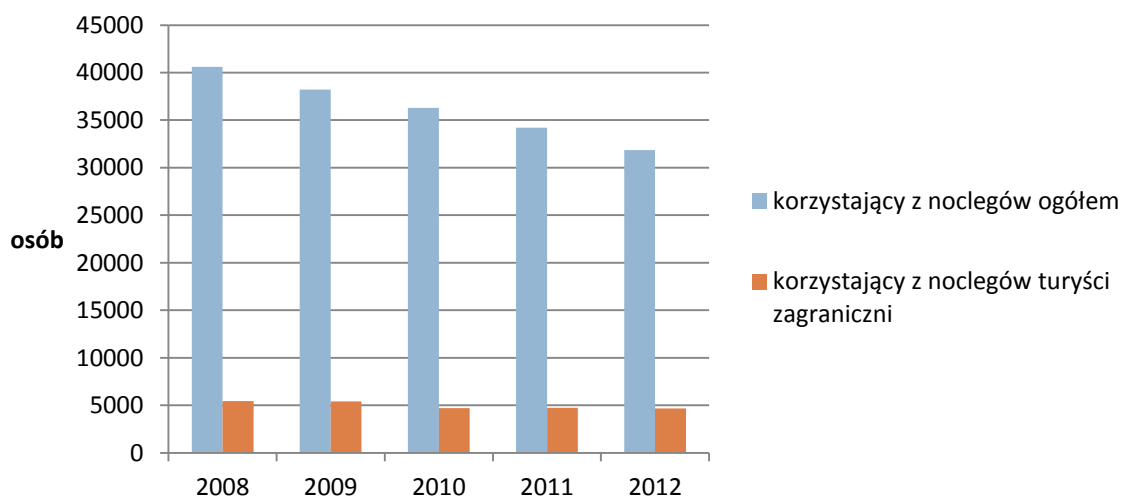
Najważniejsze obiekty zabytkowe miasta to: Bazylika mniejsza, dawna kolegiata Wniebowzięcia NMP z wieżą barokową, Kościół św. Mikołaja z wieżą neogotycką, Ratusz z lat 1920-1924, Rezerwat Archeologiczny – Kaliski Gród Piastów na Zawodziu, gmach Teatru, baszta Dorotka, zespół zabytkowych cmentarzy wyznaniowych przy Rogatce, zespół kościelno-klasztorny oo. Franciszkanów z kościołem pod wezwaniem św. Stanisława, kompleks pojezuicki z Kościołem Garnizonowym, zespoły: pobernardyński (ob. ks. Jezuitów) i poreformacki (ob. Sióstr Nazaretanek i Parafia pw. Świętej

Rodziny), cerkiew pw. św. App. Piotra i Pawła (jedyna czynna w Wielkopolsce) oraz zabytkowy Park Miejski (jeden z najstarszych w Polsce).

Ważną rolę w rozwoju turystyki odgrywają obiekty rekreacyjne, kulturalne i sportowe – opisane są dokładnie w rozdziale „Sfera społeczna” w odpowiadających im podsekcjach.

Zgodnie z danymi GUS liczba obiektów zbiorowego zakwaterowania od kilku lat pozostaje na poziomie ok. 10 obiektów (w tym 9 hoteli), które dysponują ok. 700 całorocznymi miejscami noclegowymi. Obiekty noclegowe są zróżnicowane pod względem jakości usług i cen, co stwarza lepszą ofertę dla turystów z różnych segmentów rynku turystycznego. Na terenie miasta istnieją hotele jedno, dwu i trzy gwiazdkowe.

Wykres 35. Liczba turystów korzystających z noclegów w latach 2008-2012.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 35 wskazuje, że wg danych GUS, na przestrzeni ostatnich lat można zaobserwować negatywny trend objawiający się spadkiem liczby turystów. Trend ten można tłumaczyć globalnym kryzysem, w którego wyniku popyt na usługi turystyczne malał. Dane prezentowane przez Główny Urząd Statystyczny nie odzwierciedlają jednak całego ruchu turystycznego, opracowywane są bowiem na podstawie informacji przekazywanych przez wybrane obiekty bazy noclegowej. Obserwacje prowadzone przez Centrum Informacji Turystycznej w Kaliszu oraz Kaliski Oddział Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego wskazują, że liczba osób odwiedzających miasto wzrasta. Obecnie najpopularniejszą gałęzią turystyki w Kaliszu jest turystyka pielgrzymkowa. Szacuje się, że rynek ten w ramach zorganizowanych form wyjazdu rok rocznie przyciąga do Kalisza ok. 300 tys. pielgrzymów. Liczba turystów indywidualnych wizytujących miasto w celach sakralnych wynosi ok. 100 tys. osób rocznie.

W celu przyciągnięcia turystów podejmowane są działania promocyjne oraz próby wdrożenia bardziej kompleksowej oferty turystycznej. Najświeższym tego przykładem jest nowy produkt turystyczny „Wybierz Kalisz na weekend”. Produkt cieszy się ogromnym zainteresowaniem, znalazł się również w gronie 10 najlepszych produktów turystycznych w kraju, którym przyznano Certyfikat Polskiej Organizacji Turystycznej.

W ramach produktu „Wybierz Kalisz na weekend” opracowano następujące formy zwiedzania miasta:

- rejsy łodzią Calisia z przewodnikiem po rzece Prośnie, wyprawa urozmaicona opowieściami o powstaniu Kalisza i jego tradycjach,

- przejażdżki z przewodnikiem zabytkowym autobusem z lat 70. Różne trasy objazdu po całym mieście, z przystankami przy jego najważniejszych obiektach historycznych, o których opowiadają przewodnicy,
- wejścia z przewodnikiem na wieżę ratusza,
- przejażdżki bryczką po dzisiejszym zabytkowym centrum miasta.

Oferta pozwala na kompleksowe poznanie miasta, przyciągając turystów na dłużej niż jeden dzień. Ukazuje również wielość możliwości spędzania czasu wolnego w Kaliszu. Planuje się dalsze wzbogacanie oferty o kolejne produkty i atrakcje. W 2014 roku przewidziano wprowadzenie programu zasadzającego się na ukazaniu Kalisza, takiego jakim był przed rokiem 1914, tzn. przed zniszczeniami wojennymi.

1.4. SFERA PRZESTRZENNO-EKOLOGICZNA

1.4.1. UKŁAD PRZESTRZENNY I STAN ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW

Powierzchnia Kalisza wynosi 69,42 km². Krajowy Rejestr Urzędowy Podziału Terytorialnego Kraju wyróżnia 29 części Kalisza (osiedla i sołectwa): Chmielnik, Dobrzec, Dobrzec Wielki, Huby, Korczak, Lis, Majków, Majków-Kolonia, Majków-Osiedle, Nosków, Ogrody, Okręglica, Piekart, Piskorzewie, Piwonice, Piwonice-Kolonia, Piwonice-Wschód, Piwonice-Zachód, Rajsków, Rajsków-Kolonia, Rypinek, Stare Miasto, Sulisławice, Sulisławice-Kolonia, Szczypiorno, Tyniec, Winiary, Zagórzyniek, Zawodzie. Z punktu widzenia układu przestrzennego miasto rozwija po obydwu stronach Proсны, wokół wykształconego już centrum.

W strukturze użytkowania gruntów w Kaliszu dominują obecnie tereny rolnicze, które stanowią blisko 50% powierzchni miasta. W perspektywie czasu zakłada się zmniejszenie ich udziału do niespełna 25%. Drugimi pod względem powierzchni są tereny zabudowy mieszkaniowej i jednorodzinnej, które obecnie zajmują 15,78% powierzchni miasta. Przewiduje się, że ich udział będzie rósł, by docelowo osiągnąć wskaźnik o ok. 5 p.p. wyższy.

Tabela 6. Struktura użytkowania gruntów w Kaliszu.

Rodzaj użytkowania	Stan obecny		Stan docelowy	
	ha	%	ha	%
Tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (w tym rezydencjonalnej i zagrodowej)	1 094,40	15,78	1 439,15	20,75
Tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z towarzyszącymi usługami	-	-	380,06	5,48
Tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej	287,90	4,15	425,74	6,14
Tereny zabudowy usługowej	212,78	3,07	429,54	6,19
Tereny obiektów handlowych, o których mowa w art. 10, ust. 2, pkt. 8 ustawy o pizp z dnia 27 marca 2003 r.	97,34	1,40	135,57	1,96
Tereny zabudowy produkcyjno-usługowej	-	-	468,07	6,75
Tereny zabudowy techniczno-produkcyjnej	334,85	4,83	99,15	1,43
Tereny sportu i rekreacji	25,42	0,37	68,51	0,99
Tereny komunikacji	459,39	6,62	525,37	7,58
Tereny infrastruktury technicznej	4,94	0,07	8,68	0,13
Tereny przestrzeni publicznej	1,15	0,02	1,92	0,03
Tereny zieleni urządzonej (w tym tereny ogrodów działkowych)	205,14	2,96	366,23	5,28
Cmentarze	35,08	0,51	56,28	0,81
Tereny zainwestowane	2 758,39	39,78	4 404,27	63,52
Tereny rolnicze	3 344,12	48,23	1 690,49	24,38
Tereny zieleni niskiej	442,73	6,38	434,57	6,27
Lasy	265,30	3,83	281,21	4,04
Tereny wód powierzchniowych-śródlądowych	123,80	1,79	123,80	1,79
Tereny niezainwestowane	4 175,95	60,22	2 530,07	36,48
Razem	6 934,34	100,00	6 934,34	100,00

Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Kalisza, 2009 r. oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

1.4.2. PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Dotychczasowy stan zainwestowania i zagospodarowania przestrzennego miasta w sposób zasadniczy determinuje przyszły układ funkcjonalno-przestrzenny i wpływa na przeznaczenie terenów rozwojowych Kalisza. Miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w Kaliszu objętych jest ponad 1 100 ha terenów miejskich i przemysłowych. W opracowaniu są kolejne plany obejmujące kilkaset hektarów. Listę obszarów objętych planami prezentuje poniższa tabela.

Tabela 7. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Kalisza.

Obszary objęte planami	Data uchwalenia
MPZP „Parafialna”	29.10.1996
MPZP terenu w rejonie ulic Długiej, Grzybowej i Szerokiej	30.10.1997
Zmiany MPOZP Miasta Kalisza dla terenu kopalni iłów „Winiary”	30.06.1999
MPZP „Cmentarz Komunalny”	16.09.1999
MPZP terenu w rejonie ulic: Cicha-Prosta	17.02.2000
MPZP „Tereny Przydworcowe”	17.02.2000
MPZP terenu w rejonie ulic: Tuwima i Kruczkowskiego	27.09.2001
MPZP „Poznańska 201-207”	23.05.2002
MPZP w rejonie ulicy Wysokiej	30.12.2002
MPZP terenu „Regionalnej Strefy Gospodarczej – Rypinek”	27.03.2003
MPZP dla osiedla „Dobrzec”	22.05.2003
MPZP „Tyniec”	25.09.2003
MPZP „Chmielnik – część południowa”	25.09.2003
MPZP terenu ograniczonego ulicami Częstochowską, Budowlanych, Polną i planowaną „Trasą Bursztynową”	29.12.2003
MPZP terenu w rejonie ulicy Owsianej	28.04.2005
MPZP dla osiedla Dobrzec – Północ 1 – Korczak	19.05.2005/24.06.2010 (uchwała ws zmiany MPZP)
MPZP terenów położonych na osiedlu Rajsków	30.06.2005
MPZP dla Dobrzec – Zachód – część południowa	20.06.2005
MPZP dla strefy usługowo – handlowej w rejonie Al. Wojska Polskiego	22.09.2005
MPZP Sulisławice – Kolonia Sulisławice	02.03.2006
MPZP Serbinowska – Młynarska II	22.02.2007/30.09.2010 (uchwała ws. zmiany MPZP)
MPZP w rejonie ulic: Celtycka – Słowiańska	24.01.2008
MPZP „Tereny Przydworcowe” II	07.09.2009
MPZP terenu położonego w rejonie skrzyżowania ulic Dobrzecka – Podmiejska	24.02.2011
MPZP dla terenu położonego w rejonie ulicy Braci Niemojowskich	04.03.2011
MPZP – Huby	09.07.2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zasobów BIP Miasta Kalisza.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Kalisza z 2009 r. definiuje następujące założenia rozwoju przestrzennego Kalisza:

- rozwój przestrzenny Kalisza w większym stopniu wynikać będzie ze wzrostu standardów zamieszkania i wypoczynku niż ze wzrostu liczby ludności,
- dla rozwoju mieszkalnictwa wyznaczono tereny głównie w rejonie dzielnic i osiedli: Huby, Celtycka–Słowiańska, Piwonice, Sulisławice, Szczypiorno, Dobrzec, Majków, Chmielnik, Tyniec Północ i Lis,
- dla wszystkich terenów występowania zabudowy mieszkaniowej tak jednorodzinnej jak i wielorodzinnej, wskazuje się konieczność dogęszczania i koncentracji,
- dla terenów produkcyjno-usługowych i techniczno-produkcyjnych zakłada się restrukturyzację i rewitalizację oraz intensyfikację poprzez wprowadzanie nowych podmiotów gospodarczych.

Za problemowe uznano następujące obszary:

- narażone na niebezpieczeństwo powodzi wodą 100-letnią,
- o bardzo trudnych warunkach posadowienia budynków,
- wymagające przekształceń, rewitalizacji lub rekultywacji.

1.4.3. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA I SIEĆ TRANSPORTOWA

Infrastruktura techniczna

Na koniec 2011 roku na terenie miasta zlokalizowanych było 583 ulic i placów o łącznej długości 312 km. Drogi twarde stanowiły niemal 60% wszystkich dróg gminnych.

Silny wpływ na życie mieszkańców ma poziom kompletności infrastruktury technicznej, w której skład wchodzi sieci: wodociągowa, gazowa, kanalizacyjna, energetyczna i ciepłownicza.

Miasto wyposażone jest w sieć wodociągową o długości 372,7 km (wraz z przyłączami) oraz system kanalizacji sanitarnej i ogólnospławnej 218,2 km. Właścicielem i zarządcą miejskiej sieci wodociągowej i kanalizacyjnej jest Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Kaliszu. Miasto posiada również kanalizację deszczową o łącznej długości 110,6 km.

Kalisz cechuje się bardzo wysokim stopniem dostępności do sieci wodociągowej. W 2012 roku ponad 99,5% mieszkańców korzystało z wody z sieci wodociągowej.

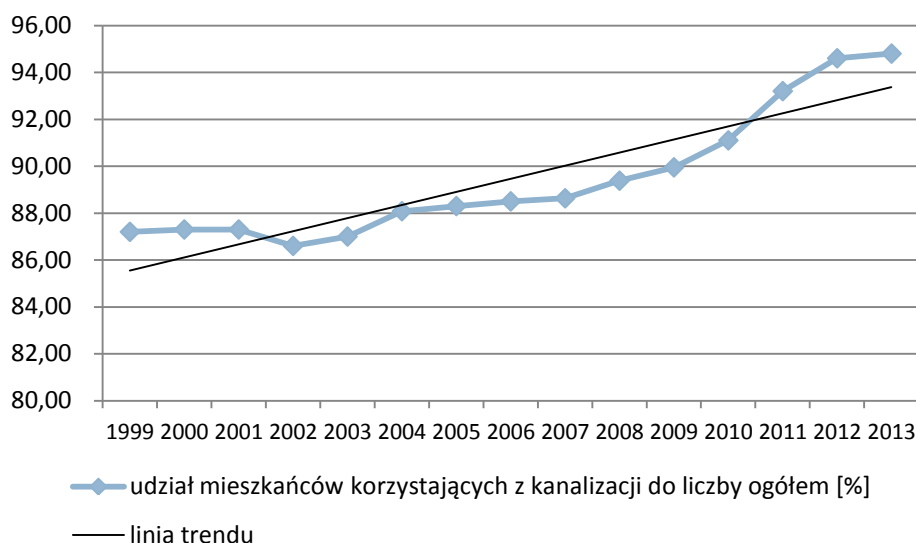
Wykres 36 Przedstawia informacje na temat poziomu zwodociągowania Kalisza.

Wykres 36. Poziom zwodociągowania Kalisza w latach 1999-2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji Strategii Rozwoju Kalisza 2004-2013.

Można zaryzykować sformułowanie, że 0,5% mieszkańców niekorzystających z sieci wodociągowej ma taką możliwość, pobiera jednak wodę z prywatnych ujęć tj. studni głębinowych, ze względów ekonomicznych.

W roku 2013 nieco ponad 94,8% mieszkańców korzystało z sieci kanalizacyjnej. Jest to wskaźnik znacznie lepszy niż średnia dla miast w Polsce, która kształtuje się na poziomie 89%. Wykres 37 zawiera szczegółowe dane na ten temat.

Wykres 37. Poziom skanalizowania Kalisza w latach 1999-2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji Strategii Rozwoju Kalisza 2004-2013.

W przypadku sieci kanalizacyjnej znaczna część mieszkańców niekorzystająca z sieci, prawdopodobnie nie posiada takiej możliwości. Korzystanie ze zbiorczej kanalizacji jest zazwyczaj tańsze i wygodniejsze w porównaniu z budowaniem własnych przydomowych rozwiązań. Niemniej jednak, począwszy od 2002 roku można odnotować systematyczny wzrost udziału mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej.

Kolejnym elementem infrastrukturalnym jest sieć gazociągowa. W 2012 niewiele ponad 26% gospodarstw domowych posiadało przyłącze do sieci gazowej. Wykres 38 przedstawia stopień gazyfikacji gospodarstw domowych.

Wykres 38. Stopień gazyfikacji gospodarstw domowych w Kaliszu w latach 1999-2012.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdania z realizacji Strategii Rozwoju Kalisza 2004-2013.

Od 2004 roku zauważalny jest niewielki, aczkolwiek systematyczny wzrost udziału mieszkańców korzystających z sieci gazociągowej. Odnotowano również pozytywny trend odnoszący się do dostępności sieci gazociągowej dla podmiotów zinstytucjonalizowanych. Ma to wpływ na powolne ograniczenie liczby budynków ogrzewanych poprzez spalanie węgla, wciąż jednak niska emisja pozostaje poważnym problemem miasta.

Komunikacja autobusowa

Pierwsze załączki komunikacji autobusowej w Kaliszu występowały już w okresie międzywojennym. Autobusy kursowały na trasie śródmieście – dworzec kolejowy. W latach 30. XX wieku Kalisz miał również stałe połączenia z sąsiednimi powiatami. Codziennie kursowało 46 autobusów, z których każdy zabierał około dwudziestu pasażerów.

Rok 2011 w historii komunikacji miejskiej można zapisać jako przełomowy, z powodu zaistniałych zmian organizacyjno-własnościowych w kaliskim publicznym transporcie zbiorowym. Miasto przejęło nieodpłatnie od Skarbu Państwa 100% udziałów w spółce Przedsiębiorstwo Komunikacji Samochodowej w Kaliszu. Tym samym zostało 100-procentowym udziałowcem dwóch spółek działających w tym sektorze, tj. Kaliskich Linii Autobusowych (KLA) i PKS.

Aktualnie KLA dysponuje 61 autobusami miejskimi niskopodłogowymi, kursującymi na 25 liniach autobusowych. Część pojazdów, którymi dysponuje spółka zakupiona została w latach 2010-2011, w ramach projektu „Rozwój i poprawa jakości transportu publicznego w Kaliszu”, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. Spółka zakupiła wtedy w sumie 15 sztuk nowego taboru. Najnowsze autobusy zakupione zostały w grudniu 2012 r. KLA nabyła 2 sztuki nowego taboru.

Liczba przystanków autobusowych obsługiwanych przez komunikację miejską wynosi 309, a suma długości wszystkich linii ok. 384 km. Liczba pasażerów korzystających z komunikacji miejskiej to ponad 6,8 mln rocznie (dane za rok 2013).

1.4.4. RYNEK NIERUCHOMOŚCI

Tabela 8 prezentuje dane statystyczne charakteryzujące rynek gospodarki mieszkaniowej w Kaliszu w latach 2007-2012. Wynika z nich, że w badanym okresie powierzchnia użytkowa zasobów mieszkaniowych wzrosła o ponad 3,5% przy jednoczesnym wzroście liczby mieszkań o niemal 3%.

Tabela 8. Dane statystyczne dotyczące gospodarki mieszkaniowej.

Lata	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Liczba mieszkań	40 047	40 533	41 116	41 781	42 078	42 538
Pow. użytkowa mieszkań (m ²)	2 462 018	2 496 192	2 538 974	2 581 937	2 605 142	2 637 180
Pow. użytkowa (m ² /osobę)	22,8	23,3	23,7	24,3	24,8	25,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zasoby mieszkaniowe miasta Kalisza w 2012 r. stanowiły 5 543 lokale mieszkalne o łącznej powierzchni 253 371,86 m², w tym:

- 1 170 lokali mieszkalnych o łącznej powierzchni 79 981,66 m² w 194 budynkach stanowiących 100% własności miasta,
- 3 781 lokali mieszkalnych o łącznej powierzchni 173 753,10 m² w 260 budynkach wspólnot mieszkaniowych,
- 110 lokali socjalnych i 8 pomieszczeń tymczasowych.

Oferta terenów inwestycyjnych na terenie miasta to 8 lokalizacji obejmujących 23 działki. Całkowita powierzchnia gruntów inwestycyjnych wynosi 143,7844 ha, w tym 10,8544 ha jest własnością miasta.

Średnia cena metra kwadratowego mieszkania w Kaliszu na rynku pierwotnym wynosiła w 2012 r. 4 000 zł/m². Natomiast średnia cena metra kwadratowego mieszkania na rynku wtórnym to ok. 2 600 zł/m². Dla porównania średnie ceny metra kwadratowego mieszkań dla Ostrowa Wielkopolskiego wynoszą odpowiednio 3 400 zł/m² i 2 500 zł/m². Najdroższe są nieruchomości 2 i 4-pokojowe, najtańsze zaś są nieruchomości z liczbą pokoi 5 i więcej. Średnia cena wynajmu mieszkania w Kaliszu wynosi ok. 800 zł/miesiąc.

Nieco inaczej prezentuje się sytuacja na rynku domów. Średnia cena domów za metr kwadratowy na rynku pierwotnym wynosi 4 354 zł/m². Na rynku wtórnym natomiast 2 633 zł/m². analogiczne wartości dla Ostrowa Wielkopolskiego to 2 550 zł/m² na rynku pierwotnym i 2 500 zł/m² na rynku wtórnym.

1.4.5. ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

Kalisz położony jest we wschodniej części Wysoczyzny Kaliskiej, będącej częścią Niziny Wielkopolskiej. Obszar Wysoczyzny charakteryzuje się równomierną rzeźbą, można wyróżnić część morenową falistą o deniwelacjach od 3 m do 10 m i część morenową płaską o deniwelacjach od 3 m do 5 m.

Warunki hydrologiczne

Przez Kalisz przepływa rzeka Prosna wraz z dopływami prawobrzeżnymi Swędrnią i Pokrzywnicą oraz lewobrzeżnymi Piwonią i Krępicą. W granicach administracyjnych miasta Prosna rozdziela się na trzy kanały: Koryto Główne, Kanał Bernardyński i Kanał Rypinkowski, które wraz z dopływami tworzą Kaliski Węzeł Wodny. Prosna jest lewostronnym dopływem Warty. Całkowita jej długość wynosi 216,8 km, z czego 139,9 km przypada na województwo wielkopolskie.

Średnia przepływu Prony przekracza 1 m³/s, natomiast pozostałe rzeki charakteryzują się bardzo niskimi przepływami.

Zbiorniki retencyjne w okolicach Kalisza to:

- Zbiornik zaporowy Pokrzywnica położony jest 5 km na południowy wschód od śródmieścia, na granicy miasta z gminą Opatówek. Jego powierzchnia wynosi 154 ha, pojemność $V = 4,35$ mln m³, w tym rezerwa powodziowa $V_p = 1,9$ mln m³.
- Zbiornik Murowaniec, położony 14 km na północny wschód, w gminie Koźminek, przekazany do eksploatacji w 2004 roku. Całkowita powierzchnia zbiornika wynosi 98 ha w tym lustra wody 79,5 ha. Pojemność akwenu $V = 1,47$ mln m³ w tym rezerwa powodziowa $V_p = 1,13$ mln m³.
- Zbiornik Gołuchów (15 km na północny zachód, w gminie Gołuchów).

Na terenie Kalisza występują następujące poziomy wodonośne:

- kredowo-jurajski,
- trzeciorzędowy,
- czwartorzędowy.

W obrębie przebiegającej przez miasto pradoliny rzeki Prosna, wydzielony został Główny Zbiornik Wód Podziemnych (GZWP 311). Jest to zbiornik o powierzchni 535 km². Cały obszar GZWP 311 objęty jest strefą wysokiej ochrony (OWO), a częściowo w obrębie granic Kalisza w obszarze wymagającym najwyższej ochrony (ONO).

Źródłem zaopatrzenia w wodę na terenie Kalisza pozostają ujęcia infiltracyjne wzdłuż rzeki Prosny (tzw. ujęcia „Nad Prosną” lub „Na Lisie”) oparte na zasobach poziomu wodonośnego GZWP nr 311. Studnie głębinowe rozmieszczone są w całym mieście w znacznym oddaleniu od siebie. Obecnie studnie znajdują się przy ulicach: Fabryczna, Poznańska, Warszawska, Gościńska, Szeroka, Braci Niemojowskich i Chełmska (Winiary).

Gleby

Kalisz posiada przewagę gleb pochodzenia mineralnego, zaliczanych do klas IVa i IVb, nie mniej udział gleb II i III klasy bonitacyjnej jest znaczny i wynosi 26,7% użytków rolnych. Najlepsze gleby występują na osiedlach: Winiary, Dobrzec, Szczypiorno, Kolonia Majków, Tyniec w rejonie Swędrni oraz Chmielnik.

Klimat

Pod względem klimatycznym Kalisz położony jest w strefie przejściowej między nizinami a pasem wyżyn. Średnia roczna temperatura powietrza wynosi +7,8 °C. Czas zalegania pokrywy

śnieżnej wynosi 40–60 dni, okres wegetacyjny trwa 200–220 dni. Suma rocznych opadów wynosi 517 mm. Względna wilgotność powietrza wynosi 81%, a zachmurzenie 65%.

Flora

Najbardziej interesujące przyrodniczo elementy flory gminy Kalisz to gatunki związane z dolinami rzek oraz lasami. Szczególną rolę pełnią lasy komunalne oraz parki miejskie pełniące funkcje turystyczne, rekreacyjne oraz kształtowania bioróżnorodności. Na uwagę zasługuje Miejski Park w Kaliszu, który jest jednym z najstarszych parków w Polsce. Znajduje się w nim ok. 164 gatunków i odmian drzew oraz krzewów, w tym pomniki przyrody. Największy udział w drzewostanie parkowym mają klony pospolite, olsze czarne, dęby szypułkowe i lipy szerokolistne. W parku występują również gatunki obce takie jak m.in. miłorząb chiński, tulipanowiec amerykański, gledicja trójcierniowa, jesiony amerykańskie i magnolie. Z gatunków iglastych natomiast: sosna wejmutka, cyprysik nutkajski i daglezwia sina. Dolina rzeki Swędrni obfituje w gatunki zaroślowe oraz łąkowe. Do najcenniejszych obiektów przyrodniczych doliny Swędrni zaliczyć należy torfowisko przejściowe oraz murawy kserotermiczne.

Fauna

Kalisz jest miejscem występowania wielu pospolitych i powszechnie spotykanych przedstawicieli różnych grup fauny. Dominują ptaki, dla których biotopy związane z dolinami rzecznyymi są zarówno dogodnym miejscem lęgów, jak i szlakiem migracyjnym. Spotkać tu można gatunki ptaków charakterystyczne dla terenów związanych z bytowaniem ludzi.

Na szczególną uwagę pod względem fauny zasługują lasy, parki, planty i skwery. W Parku Miejskim w Kaliszu spotkać można takie gatunki jak: wiewiórka pospolita, dzięcioł, kos, muchołówka szara, słowik rdzawy, szpak, płazy i liczne gatunki bezkręgowców. Z ptaków wodnych głównie kaczka krzyżówka oraz łabędź niemy, po zmroku słysząc sowę uszatą i puszczyka, a od niedawna na pniach drzew rosnących tuż przy rzece widać ślady żerowań bobra.

Zwierzętami goszczącymi na co dzień w parkach i plantach miejskich są najczęściej ptaki tj. wróble domowe, gołębie miejskie, sierpówki, kosy i sikory bogatki.

W lasach na ternie i wokół Kalisza brak stałych ostoi zwierzyny. Dominuje zwierzyna drobna, spośród zwierzyny grubej – sarna i dzik. Ostatnio zauważono nieznaczny wzrost liczebności jeleni. Sporadycznie spotkać można daniela i łosie.

Obszary chronione

Na terenie oraz w bezpośrednim sąsiedztwie miasta występują następujące obszary prawnie chronione:

- Ostoja siedliskowa (SOO) Dolina Swędrni PLH 300034 – obszar obejmuje fragment Doliny Swędrni (ok. 11,5 km) wraz z jej dopływem Żabianką (ok. 3 km) oraz przylegające tereny rozcinanej przez te rzeki Wysoczyzny Kaliskiej. Położony jest na północny-zachód od granic Kalisza. Na terenie ostoi zidentyfikowano 10 typów siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG, zajmujących około 20% jej powierzchni.
- Rezerwat przyrody „Rosiczka – Torfowisko Lis” – rezerwat posiada powierzchnię 4,71 ha i zlokalizowany jest w południowo-wschodniej części Kalisza. Utworzony został w 1963 r. w celu ochrony torfowiska przejściowego z turzycami: pchlą i tunikową oraz licznych gatunków torfowców.

- Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Śwędrni w okolicach Kalisza” – obszar znajduje się już poza granicami miasta ale w bezpośrednim jego sąsiedztwie. Występują tu osobliwości florystyczne, drzewa pomnikowe, ostoje ptaków wodno-błotnych, unikalny w skali kraju naturalny krajobraz rzeki Śwędrni i głęboko wciętej doliny ze stromymi krawędziami. Można tu spotkać 714 gatunków roślin, w tym 19 chronionych.
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina rzeki Prosnny” – znajduje się już poza granicami miasta ale w bezpośrednim jego sąsiedztwie. Obszar charakteryzuje się różnorodnością zbiorowisk roślinnych oraz dużą liczbą gatunków ptaków chronionych. Do najcenniejszych elementów obszaru należą różnorodność zbiorowisk, stanowiska gatunków chronionych, pomniki przyrody i zabytki architektury.
- Pomniki przyrody – na terenie miasta występuje 59 drzew objętych ochroną prawną. Dominującymi gatunkami są: wiąz szypułkowy, topola późna, buk zwyczajny, klon zwyczajny i dąb szypułkowy. Pomniki przyrody ustanowione przez Radę Miejską to 13 dębów szypułkowych znajdujących się na skwerze przy Okręgowym Muzeum Ziemi Kaliskiej im. Elżbiety Kor-Walczaka.

1.4.6. STAN ŚRODOWISKA NATURALNEGO

Powietrze atmosferyczne

Duży wpływ na sytuację aerosanitarną miasta ma jego położenie geograficzne – w Kaliszu występują znaczne różnice wysokości n.p.m. pomiędzy centrum miasta, a wyraźnie wyniesionymi jego peryferiami. Wpływa to znacznie na słabe przewietrzanie śródmieścia. Miasto położone jest w dolinie Prosnny o przebiegu NW-SE, natomiast napływ przeważającej części mas powietrza zachodzi z sektora zachodniego i południowo-zachodniego. Na warunki geograficzne należy nałożyć sposób ogrzewania budynków, lokalizację zakładów przemysłowych w mieście (od strony zachodniej), rodzaj i charakter zabudowy miejskiej. Do głównych źródeł emisji substancji szkodliwych do powietrza należą:

- Zaopatrzenie w ciepło i emisja powierzchniowa – emisja powierzchniowa, czyli tzw. niska emisja zajmuje wśród źródeł zanieczyszczeń powietrza pyłem PM₁₀ pierwsze miejsce. Głównym źródłem emisji powierzchniowej są lokalne kotłownie i indywidualne paleniska domowe. W związku z niską emisją przekroczone zostały stężenia 24-godzinne pyłu PM₁₀.
- Emisja punktowa – emisja punktowa to emisja z procesów przemysłowych, energetyki i elektrociepłowni. Na obszarze miasta zlokalizowanych jest kilka źródeł punktowych, są to m.in.: ENERGA Elektrociepłownia Kalisz S.A. oraz Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej S.A. w Kaliszu. Istnieje także kilka innych zakładów przemysłowych mających wpływ na jakość powietrza w mieście.
- Emisja liniowa – źródła liniowe to wszystkie główne trasy komunikacyjne przebiegające przez miasto. W miastach źródłami liniowymi są arteria, węzły i skrzyżowania komunikacyjne, charakteryzujące się dużym natężeniem ruchu samochodowego, oddziałujące sposób istotny na stan zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego. Główne źródło emisji zanieczyszczeń pyłem frakcji PM₁₀ do powietrza stanowi ruch komunikacyjny.

W oparciu o rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 2 sierpnia 2012 r. w sprawie stref, w których dokonuje się oceny jakości powietrza (Dz.U. z 2012 r. poz.914) Kalisz znajduje się w strefie określonej jako „miasto Kalisz”. W roku 2014 Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu opracował roczną ocenę jakości powietrza w województwie wielkopolskim za rok 2013. Ocenę przeprowadzono w odniesieniu do stref z uwzględnieniem kryteriów ustanowionych ze względu na ochronę zdrowia i ludzi oraz ze względu na ochronę roślin.

W województwie wielkopolskim wszystkie strefy stanowią obszary zwykłe – obszary stref niebędące obszarami ochrony uzdrowiskowej.

Ocena wg kryteriów odniesionych do ochrony zdrowia

Poniżej przedstawiono wyniki oceny wg kryteriów odniesionych do ochrony zdrowia.

- Dwutlenek siarki – Nie stwierdzono przekroczeń dopuszczalnego poziomu substancji w powietrzu dla pomiarów 24-godzinnych. Dla pomiarów 1-godzinnych na żadnym stanowisku pomiarowym nie stwierdzono przekroczeń dopuszczalnego poziomu substancji w powietrzu. Wszystkie strefy zaliczono zatem do klasy A.
- Dwutlenek azotu – Stężenia średnioroczne nie przekroczyły dopuszczalnego poziomu substancji, nie stwierdzono też przekroczenia dozwolonej liczby przekroczeń dopuszczalnego poziomu substancji w powietrzu dla pomiarów 1-godzinnych. Wszystkie strefy zaliczono do klasy A.
- Pył PM₁₀ – W trakcie pomiarów stwierdzono przekroczenia dopuszczalnej częstości przekroczeń dopuszczalnego poziomu w roku kalendarzowym dla 24 godzin, natomiast nie odnotowano przekroczeń stężenia średniego rocznego pyłu PM₁₀. Ze względu na przekroczenia dopuszczalnego poziomu substancji strefy zaliczono do klasy C.
- Pył PM_{2,5} – Strefę Kalisz ze względu na przekroczenia dopuszczalnego poziomu powiększonego o margines tolerancji zaliczono do klasy C (uzyskane stężenie pyłu 27,7 µg/m³)
- Ołów – W ocenie rocznej nie stwierdzono przekroczenia dopuszczalnego poziomu substancji, w związku z czym strefy zaliczono do klasy A.
- Arsen, kadm, nikiel i benzo(a)piren – Na żadnym ze stanowisk pomiarowych metali nie odnotowano przekroczeń poziomów docelowych substancji w powietrzu – strefy zaliczono do klasy A. W odniesieniu do benzo(a)pirenu odnotowano podwyższone stężenia przekraczające poziom docelowy. Na tej podstawie strefy zaliczono do klasy C.
- Benzen – W ocenie rocznej nie stwierdzono przekroczenia dopuszczalnego poziomu substancji, w związku z czym strefy zaliczono do klasy A.
- Tlenek węgla – W ocenie rocznej nie stwierdzono przekroczenia dopuszczalnego poziomu substancji, w związku z czym strefy zaliczono do klasy A.
- Ozon – Na podstawie otrzymanych wyników strefę miasto Kalisz zaliczono do klasy A. W przypadku celu długoterminowego stwierdzono przekroczenie wartości normatywnej 120 µg/m³ w odniesieniu do najwyższej wartości stężeń 8-godzinnych spośród średnich kroczących w roku kalendarzowym. Wszystkie strefy zaliczono do klasy D2. Termin osiągnięcia celu długoterminowego wyznaczono na rok 2020.

W poniższej tabeli zestawiono podsumowanie klasyfikacji strefy z uwzględnieniem kryteriów określonych w celu ochrony zdrowia:

Tabela 9. Klasyfikacja strefy miasta Kalisz z uwzględnieniem kryteriów określonych w celu ochrony zdrowia.

Symbol klasy strefy dla poszczególnych substancji											
NO ₂	SO ₂	CO	C ₆ H ₆	pył PM _{2,5}	pył PM ₁₀	BaP	As	Cd	Ni	Pb	O ₃
A	A	A	A	C	C	C	A	A	A	A	A

Źródło: „Roczna ocena jakości powietrza w województwie wielkopolskim”, WIOS, 2012r.

Ocena wg kryteriów odniesionych do ochrony roślin

Poniżej przedstawiono wyniki oceny wg kryteriów odniesionych do ochrony roślin.

- Dwutlenek siarki i tlenki azotu – W wyniku oceny za rok 2013 pod kątem stężeń dwutlenku siarki i tlenków azotu strefę wielkopolską zaliczono do klasy A, co oznacza, że w województwie nie odnotowano przekroczenia dopuszczalnego poziomu wyżej wymienionych substancji.
- Ozon – Na podstawie otrzymanych wyników pomiarów strefę wielkopolską zaliczono do klasy A. Stwierdzono natomiast przekroczenie wartości normatywnej ozonu wyznaczonej jako poziom celu długoterminowego – termin osiągnięcia poziomu celu długoterminowego określono na rok 2020.

W poniższej tabeli zestawiono podsumowanie klasyfikacji strefy z uwzględnieniem kryteriów określonych w celu ochrony roślin:

Tabela 10. Klasyfikacja strefy wielkopolskiej z uwzględnieniem kryteriów określonych w celu ochrony roślin.

Symbol klasy strefy dla poszczególnych substancji		
NO _x	SO ₂	O ₃
A	A	A

Źródło: „Roczna ocena jakości powietrza w województwie wielkopolskim”, WIOS, 2014r.

Pod kątem ochrony roślin strefę wielkopolską – dla ozonu, SO₂ i NO_x - zaliczono do klasy A. Pod kątem ochrony zdrowia z uwagi na zaliczenie do klasy C niektórych zanieczyszczeń, konieczne jest wyznaczenie obszarów przekroczeń i zakwalifikowanie strefy do opracowania programów ochrony powietrza. Ze względu na przekraczanie poziomów dopuszczalnych (dla 24 godzin) stężenia pyłu PM₁₀ przeanalizowano przebieg rocznej serii pomiarów, z których odczytać można wyraźną sezonową zmienność stężeń pyłu (wyższe w okresie zimnym, niższe, bez przekroczeń, w sezonie letnim). Na tej podstawie można wysnuć wniosek, że powodem przekroczeń w sezonie grzewczym jest „niska emisja” z sektora komunalno-bytowego wpływająca wyraźnie na pogorszenie warunków aerosanitarnych w mieście.

Klimat akustyczny

Przyczyną największego zagrożenia hałasem na terenie Kalisza jest hałas drogowy oraz w mniejszym stopniu kolejowy. W granicach miasta znajdują się następujące istotne odcinki dróg krajowych: nr 12 Łęknica – Dorohusk i nr 25 Bobolice – Oleśnica, a także dróg wojewódzkich: nr 442 Września – Kalisz, nr 450 Kalisz – Opatów oraz 470 Kościelec – Kalisz. Dodatkowo przez Kalisz przebiega główny szlak kolejowy – linia nr 14 Łódź Kaliska – Tuplice. Odcinki drogowe i kolejowe na

których najczęściej dochodzi do przekroczeń dopuszczalnych wskaźników emisji hałasu prezentuje Tabela 11 i Tabela 12

Tabela 11. Wykaz ważniejszych odcinków dróg w Kaliszu z przekroczeniami wskaźnika L_{DWN} oraz wskaźnika L_N .

Nazwa ulicy	Przedział wartości przekroczenia wskaźnika L_{DWN} , dB	Przedział wartości przekroczenia wskaźnika L_N , dB
Poznańska	0-5 dB 5-10 dB	0-5 dB
Stawiszyńska	0-5 dB 5-10 dB	0-5 dB
Godebskiego	0-5 dB	0-5 dB
Piłsudskiego	0-5 dB 5-10 dB	0-5 dB 5-10 dB
Sikorskiego	0-5 dB 5-10 dB 10-15 dB	0-5 dB 5-10 dB
Warszawska	0-5 dB 5-10 dB	0-5 dB 5-10 dB
Skarszewska	0-5 dB	brak
Al. Wojska Polskiego	0-5 dB 5-10 dB 10-15 dB	0-5 dB 5-10 dB
3 Maja	0-5 dB	0-5 dB 5-10 dB
Harcerska	0-5 dB 5-10 dB	0-5 dB 5-10 dB
Górnośląska	0-5 dB 5-10 dB	0-5 dB 5-10 dB
Stanczukowskiego	0-5 dB 5-10 dB	0-5 dB 5-10 dB
Podmiejska	0-5 dB 5-10 dB	0-5 dB 5-10 dB
Łódzka	0-5 dB 5-10 dB	0-5 dB 5-10 dB
Braci Niemcewiczów	0-5 dB	0-5 dB
Częstochowska	0-5 dB 5-10 dB 10-15 dB	0-5 dB 5-10 dB
Korczak / Bursztynowa	0-5 dB	0-5 dB
Rzymska	0-5 dB	0-5 dB
Wrocławska	0-5 dB 5-10 dB	0-5 dB

Źródło: http://msip.kalisz.pl/msip/index.php?option=com_content&view=article&id=22&Itemid=138, stan na 05.04.2014 r.

Tabela 12. Wykaz ważniejszych odcinków dróg w Kaliszu z przekroczeniami wskaźnika L_{DWN} oraz wskaźnika L_N .

Nazwa ulicy	Przedział wartości przekroczenia wskaźnika L_{DWN} , dB	Przedział wartości przekroczenia wskaźnika L_N , dB
Odcinek 1	0-5 dB 5-10 dB	0-5 dB 5-10 dB
Odcinek 2	brak	brak
Odcinek 3	0-5 dB	0-5 dB

Nazwa ulicy	Przedział wartości przekroczenia wskaźnika L_{DWN} , dB	Przedział wartości przekroczenia wskaźnika L_N , dB
Odcinek 4	0-5 dB 5-10 dB	0-5 dB 5-10 dB

Źródło: http://msip.kalisz.pl/msip/index.php?option=com_content&view=article&id=22&Itemid=138, stan na 05.04.2014 r.

Wody powierzchniowe i podziemne

Głównym źródłem zaopatrzenia miasta w wodę jest wielootworowe ujęcie wzdłuż rzeki Prosną (tzw. ujęcie „Nad Prosną” lub „Lis”) oparte na czwartorzędowych zasobach poziomu wodonośnego głównego zbiornika wód podziemnych GZWP nr 311. Badania jakości wód podziemnych w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska prowadzone były przez Państwowy Instytut Geologiczny w Warszawie na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska. Teren miasta Kalisz położony jest w granicach JCWPd 77 (kod GW650077), którego powierzchnię szacuje się na 5 077 km². Syntetyczne informacje dotyczące charakterystyki geologicznej i hydrogeologicznej oraz oceny stanu wód przedstawia Tabela 13.

Tabela 13. Ogólna charakterystyka całej zlewni JCWPd 77.

Stratygrafia/ Litologia	Rodzaj utworów budujących warstwę wodonośną	Średnia miąższość utworów wodonośnych [m]	Liczba poziomów wodonośnych	Charakterystyka nadkładu warstwy wodonośnej	Klasa jakości JCWPd w punkcie pomiarowo-kontrolnym nr 464 zlokalizowanym w miejscowości Lis (M. Kalisz) 2013 r.	Ocena stanu całej zlewni JCWPd	
						Ocena stanu ilościowego w 2012 r.	Ocena stanu jakościowego w 2012 r.
Q, M, K, J/ piaski, wapienie	porowe i szczelinowe	10-20 >40	-3	Głównie utwory słabo przepuszczalne, w dolinie Prosną przepuszczalne	III	dobry	dobry

Objaśnienia: Q – czwartorzęd, M – miocen, K – kreda, J – jura, III – wody zadowalającej jakości

Źródło: Monitoring jakości wód podziemnych.

Przez teren miasta przepływa rzeka Prosną, która wraz z kanałami Bernardyńskim i Rypinkowskim oraz dopływami Trojanówką, Swędrnią, Piwonią i Krępicą tworzy Kaliski Węzeł Wodny. Badania stanu zanieczyszczeń wód powierzchniowych przepływających przez Kalisz prowadzi Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu. Na ocenę stanu wód składa się ocena stanu (odnosi się do naturalnych części wód) lub potencjału ekologicznego (odnosi się do sztucznych i silnie zmienionych części wód) oraz ocena stanu chemicznego. Ocenę stanu wód zestawiono w poniższej tabeli.

Tabela 14. Ocena stanu Jednolitych Części Wód Powierzchniowych w latach 2010-2013.

Nazwa ocenianej JCWP (Kod ocenianej JCWP)	Klasa elementów biologicznych	Klasa elementów hydromorfologicznych	Klasa elementów fizykochemicznych	Stan/Potencjał ekologiczny	Stan chemiczny	Stan JCWP
Kanał Bernardyński (PLRW6000018489)	b.d.	b.d.	b.d.	Słaby**	b.d.	
Prosna od Ołoboku do ujścia Kanału Bernardyńskiego (PLRW60001918479)	III	II	II	Umiarkowany	b.d.	Zły
Krępieca (PLRW60001718474)	IV	V	PSD	Słaby	b.d.	Zły
Lipówka (PLRW60001618452)	III	II	PSD	Umiarkowany*	b.d.	
Piwonia (PLRW60001718456)	II	II	PPD	Umiarkowany	b.d.	Zły
Trojanówka od Pokrzywnicy do ujścia (PLRW60000184699)	IV	II	II	Słaby	PSD	Zły
Swędrnia od Żabianki do ujścia (PLRW600017184829)	V	I	II	Zły	b.d.	Zły

Objaśnienia: I – stan bardzo dobry, II – stan dobry/potencjał dobry, III – stan/potencjał umiarkowany, IV – stan/potencjał słaby, V – stan/potencjał zły, PSD – poniżej stanu dobrego, PPD – poniżej potencjału dobrego, b.d. – brak danych, *ocena za 2009 r., ** ocena za 2005 r.

Źródło: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Poznaniu.

Powierzchnia ziemi i gleby

- Gleby – na terenie miasta występują kompleksy bardzo dobrych gleb klasy bonitacyjnej II-III o dużej zawartości próchnicy i wysokiej żyzności (np. Tyniec, Majków, Winiary, Dobrzec, Szczypiorno, Nosków), które powinny podlegać ochronie.
- Tereny poeksploatacyjne – na terenie miasta rekultywacji wymagają przede wszystkim wyrobiska poeksploatacyjne. W ostatnich latach w mieście wydobywano złoża „Winiary”, „Rypinek”, „Piwonice” i „Tyniec”. Złóża „Piwonice” i „Tyniec” zostały skreślone z listy zasobów kopalin w 2000 roku. Oprócz „Piwonice”, które zostały zrehabilitowane częściowo w roku 2004, wszystkie złoża wymagają rekultywacji. Obecnie na terenie wyrobiska „Rypinek” planuje się zabudowę mieszkaniowo-usługową. W pierwszej kolejności rekultywacji wymagają wyrobiska pokopalniane zlokalizowane na terenach osiedli Rypinek i Tyniec.
- Zasoby mineralne – z surowców mineralnych występujących w obrębie miasta istotne znaczenie mają ropy naftowe oraz plejstoceńskie piaski wodno-łódzkie. Obecnie w Kaliszu prowadzona jest działalność górnicza w złożu „Okreglica I”.

Lasy i zieleń miejska

W granicach administracyjnych miasta znajduje się las „Winiary”. Kompleks zajmuje powierzchnię 219,2 ha. Jest on położony we wschodniej części miasta, na obszarze przylegającym do sztucznego zbiornika Pokrzywnica, położonego tuż za granicami miasta.

Tereny zieleni urządzonej stanowią ogólnodostępne obszary w formie: parków miejskich, plant, placów, skwerów, alei, ciągów spacerowych i rowerowych, zbiorników wodnych oraz cmentarzy.

Do najważniejszych z nich należą:

- Park Miejski w Kaliszu – założony w 1798 r., jest jednym z najstarszych parków w Polsce. Jego powierzchnia wynosi 22,23 ha. Park położony jest pomiędzy Kanałem Bernardyńskim i rzeką Prosną. Znajduje się w nim ok. 164 gatunków i odmian drzew oraz krzewów, w tym pomniki przyrody. Największy udział w drzewostanie parkowym mają klony pospolite, olsze czarne, dęby szypułkowe i lipy szerokolistne. W parku występują również gatunki obce takie jak m.in. miłorząb chiński, tulipanowiec amerykański, glediczja trójcierniowa, jesiony amerykańskie i magnolie. Z gatunków iglastych natomiast: sosna wejmutka, cyprysik nutkajski i daglezwia sina.
- Park w Szczypiornie – jest parkiem podworskim o powierzchni 5,6 ha położonym w południowej części starego Szczypiorna. Występuje w nim 39 gatunków i odmian drzew. Na uwagę zasługuje stara aleja kasztanowców i olbrzymi platan. Poza tym w drzewostanie dominują lipy drobnolistne, dęby szypułkowe, jesiony i robinie akacjowe.
- Park im. Rodziny Wiłkomirskich – jest parkiem podworskim położonym pomiędzy ul. S. Wyspiańskiego i J. Tuwima na krawędzi pradoliny Prozny. Zajmuje on 2,74 ha. Wśród drzew dominują: jesiony, dęby, graby, kasztanowce, buki, robinie akacjowe. W ostatnich latach dokonano licznych nasadzeń krzewów. Stan drzewostanu ocenia się jako dobry.
- Planty Miejskie – rozciągają się od ul. Wodnej do Placu Kilińskiego między ulicami Parczewskiego i Babina, a przecinają je dwie ulice: Złota i Kanonicka. Stanowią element pierścienia zieleni w mieście. Powierzchnia plant wynosi 2,5 ha. Dominują tu: wierzba, topole, robinie akacjowe, klony, lipy, jesiony. Z krzewów występują: śnieguliczka, berberys, ognik, forsycje, tamaryszek, tawuły.
- Park Przyjaźni – powierzchnia parku wynosi 11,13 ha. Zlokalizowany jest w południowej części miasta na wysoczyźnie wznoszącej się nad doliną Prozny. Park został utworzony w wyniku rekultywacji istniejących glinianek w latach siedemdziesiątych. Na terenie Parku Przyjaźni rośnie kilka tysięcy krzewów, m. in. jaśminowce, tawuły, forsycje, irgi. Drzewa to: klony, lipy drobnolistne, jawory, kasztanowce, wierzby. Na terenie parku występują również stawy, które zostały w ostatnim czasie poddane konserwacji.
- Park nad Krępicą – położony pomiędzy ul. Kulisiewicza i osiedlem Złoty Stok, zajmuje powierzchnię 2,5 ha. Park powstał w 2005 r. Na terenie zieleńca znajduje się ok. 300 szt. drzew. Wśród nich dominują brzozy, lipy drobnolistne, klony, olchy i dęby. Z drzew iglastych należy wymienić: sosny, świerki, jodły, cyprysiki i modrzewie. Znajduje się tam ok. 1700 szt. krzewów (m.in. jaśminowiec, żarnowiec, dereń, perukowiec, tawuła).

- Ogród dydaktyczny – położony jest na tyłach Cmentarza Wojskowego, zajmuje powierzchnię 29,068 m². Na jego terenie posadzono 550 szt. krzewów (ognik, jaśminowiec, tawuła) oraz drzewa: robinie akacjowe, klony, jarząby pospolite.
- Ogródek Jordanowski – teren rekreacyjno-wypoczynkowy położony pomiędzy ul. Częstochowską i Wioślarską o powierzchni 3311,38 m². Na jego terenie rośnie ok. 32 gatunków drzew i krzewów. Z drzew przeważają dęby, klony, lipy, akacje z krzewów tawuła, śnieguliczka, suchodrzew.
- Zieleń wzdłuż ciągów ulic i pozostałe zieleńce.

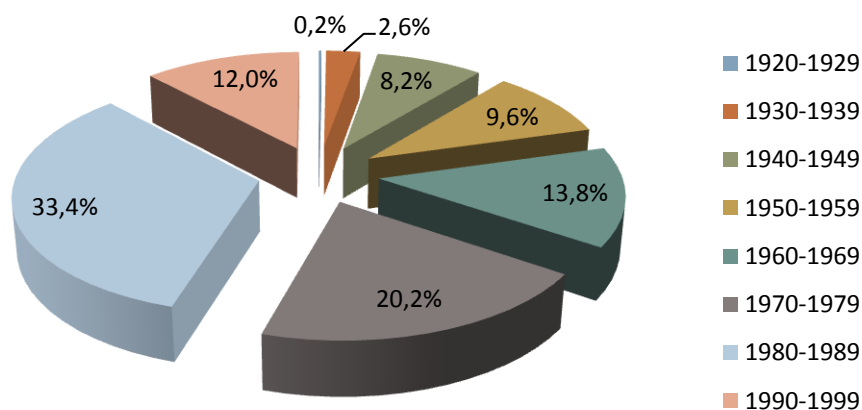
1.5. JAKOŚĆ ŻYCIA W KALISZU W OCZACH MIESZKAŃCÓW

Badania jakości życia w Kaliszu wykonane zostały w oparciu o badanie ankietowe przeprowadzone w dniach 31 października – 10 listopada 2013 r. Ankietyzacja przeprowadzona została na podstawie ustandaryzowanego formularza w formie wywiadów bezpośrednich. Celem badania była odpowiedź na pytania o podstawowe potrzeby mieszkańców w zakresie infrastruktury i usług miejskich, a także o ogólną ocenę jakości życia w mieście.

Formularz ankiety zawierał 15 pytań, zarówno zamkniętych – gdzie badany wybierał spośród zdefiniowanych odpowiedzi, jak i otwartych, gdzie miał okazję wyrazić własną opinię. Dodatkowo formularz uzupełniony został o 7 pytań metryczki, które pozwoliły na sprofilowanie osób ankietowanych.

Badanie przeprowadzone zostało na reprezentatywnej grupie 500 mieszkańców miasta. W grupie tej nieznacznie przeważały kobiety, było ich 51,5%. Różnica wiąże się z wysokim współczynnikiem feminizacji w Kaliszu. Wśród osób badanych dominowały osoby młode w wieku 20-40 lat, gdyż osoby takie zwykle przeważają w miejskim pejzażu i chętniej biorą udział w akcjach ankietowych niż osoby starsze. Ankietowani w tej grupie wiekowej stanowili w sumie ponad połowę badanych.

Wykres 39. Badani wg roczników urodzenia.

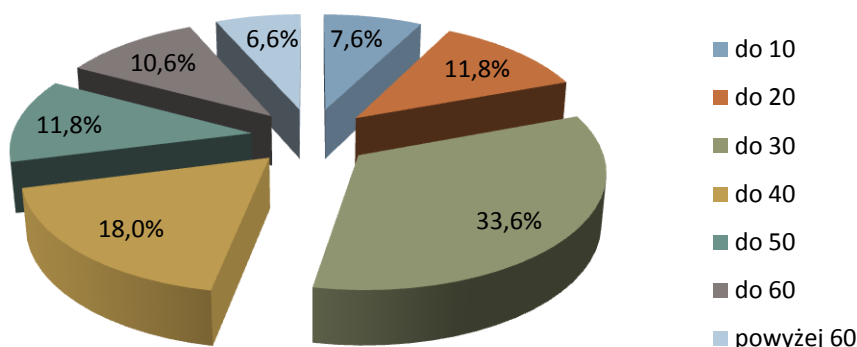

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu z badania ankietowego „Jakość życia w Kaliszu”, WYG International Sp. z o.o. 2013 r.

Biorąc pod uwagę wiek badanych, ciekawie rozkładają się odpowiedzi na pytanie o długość zamieszkania w Kaliszu. Wskazują one, że pomimo iż większość badanych mieszka w mieście całe swoje życie, znaczna jest również grupa osób, dla których Kalisz nie był miejscem urodzenia.

Wykres 40. Długość zamieszkania w Kaliszu (w latach).

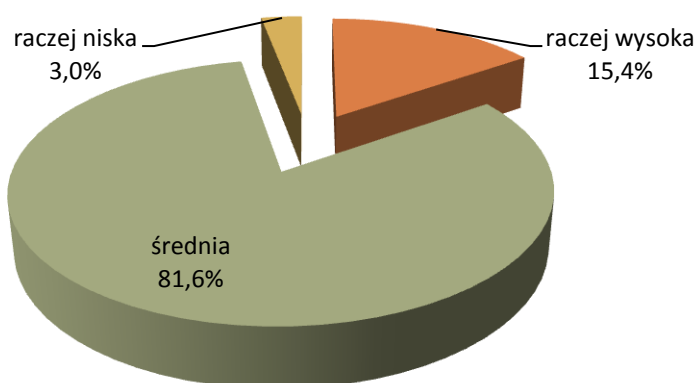

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu z badania ankietowego „Jakość życia w Kaliszu”, WYG International Sp. z o.o. 2013 r.

Zdecydowaną większość badanych stanowiły osoby z wykształceniem wyższym lub średnim, w sumie ponad 80% – osób z wykształceniem wyższym było 31%, natomiast osób z wykształceniem średnim 52%. Osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym stanowiły ok. 15% badanych, natomiast z podstawowym ok. 2% badanych.

Ankietowani kaliszanie w zależności od sfery, bardzo różnie oceniali swoje miasto. Dominującą odpowiedzią było jednak wskazywanie na środek skali, z czego wnioskować można, że Kalisz odbierany jest przez swoich mieszkańców jako miasto przeciętne. Zdaje się to potwierdzać rozkład odpowiedzi na pytanie o ogólną ocenę jakości życia w Kaliszu. Ponad 80% badanych wskazało, że jest ona średnia.

Wykres 41. Ogólna ocena jakości życia w Kaliszu.

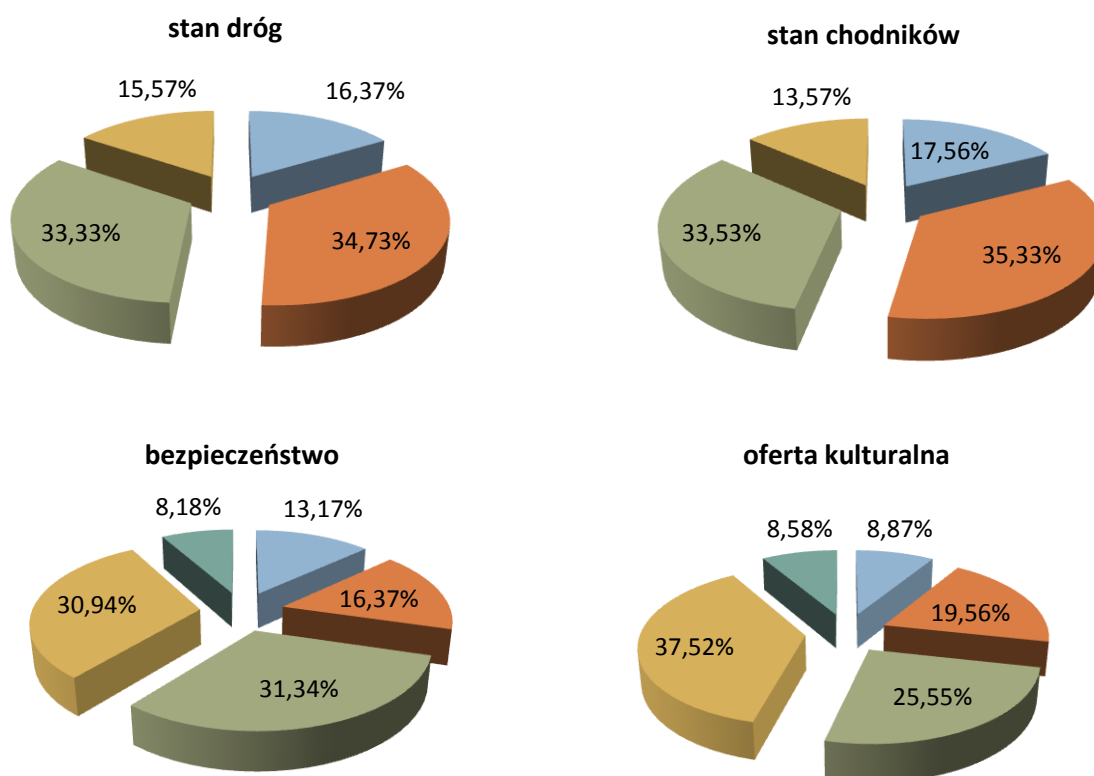
Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu z badania ankietowego „Jakość życia w Kaliszu”, WYG International Sp. z o.o. 2013 r.

Pomimo, iż większość mieszkańców ocenia jakość życia w Kaliszu jako średnią, pozytywnym zjawiskiem jest niewielki odsetek osób, które oceniają ją jako raczej niską oraz brak osób, których jakość życia jest zdecydowanie niska.

Poszczególne elementy mające wpływ na ogólnie pojmowaną jakość życia w mieście ocenione zostały na różnych poziomach. Mieszkańcy Kalisza nisko oceniali stan dróg i chodników w mieście, czyli podstawowe elementy infrastruktury komunikacyjnej. Pomimo implementowanych w ostatnich latach inwestycji jeszcze gorzej wypada ocena dostępu do służby zdrowia, który oceniony został najniżej ze wszystkich kategorii. W odniesieniu do dostępu do lekarzy specjalistów negatywnych wskazań – nisko lub bardzo nisko – było aż 68,26%, pozytywnie tą kategorię oceniło niespełna 3% ankietowanych. Dostęp do podstawowej opieki zdrowotnej źle oceniło 47,51% kaliszan, dobrze jedynie 11,58% z nich. Pozostała infrastruktura społeczna oceniana jest wysoko. Mieszkańcy Kalisza mają bardzo dobre zdanie na temat jakości edukacji oferowanej w placówkach szkolnych, blisko 60% oceniło ją wysoko. Ankietowani cenią sobie również wysoką dostępność żłobków i przedszkoli, a także miejsc sporu i rekreacji – boisk, basenów, placów zabaw i zieleńców. Bardzo pozytywną ocenę zebrała wysoka dostępność placówek handlowych. Na podstawie przeprowadzonego badania można również wnioskować, że Kalisz nie jest miastem zagrożonym wykluczeniem cyfrowym. Dostęp do Internetu w mieście ponad 65% jego mieszkańców oceniła jako wysoki lub bardzo wysoki, kolejne 30% jako średni, jedynie niespełna 4% jako niski. Poniżej przedstawiono ocenę wszystkich badanych elementów mających wpływ na jakość życia w Kaliszu.

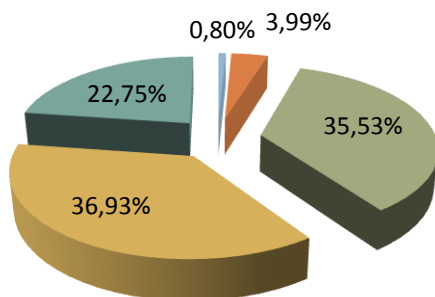
Wykres 42. Ocena poszczególnych elementów mających wpływ na jakość życia w Kaliszu.

■ bardzo nisko ■ nisko ■ średnio ■ wysoko ■ bardzo wysoko

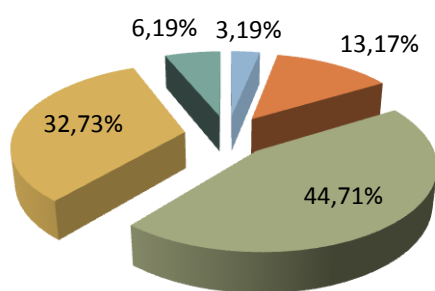

■ bardzo nisko ■ nisko ■ średnio ■ wysoko ■ bardzo wysoko

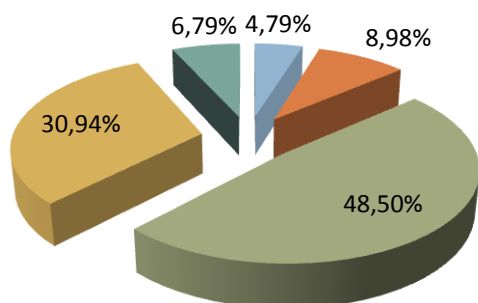
jakość edukacji

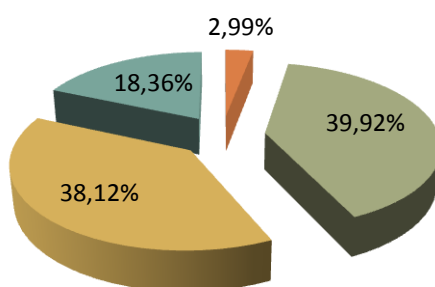
dostęp do przedszkoli

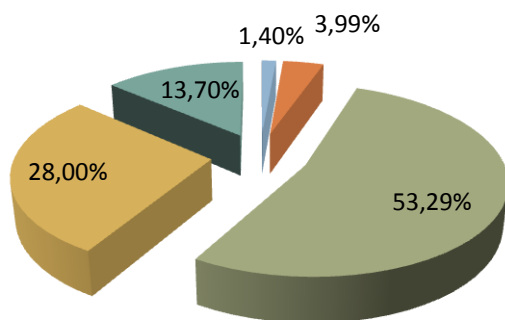
dostęp do żłobków

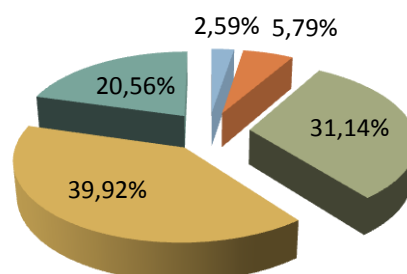
dostęp do terenów zielonych

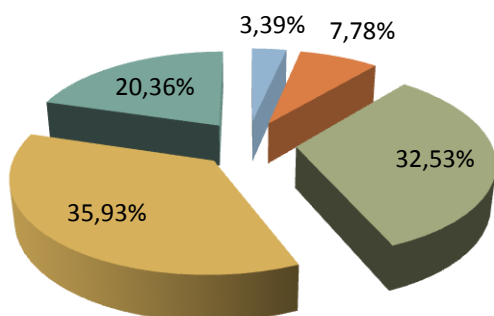
dostęp do placów zabaw

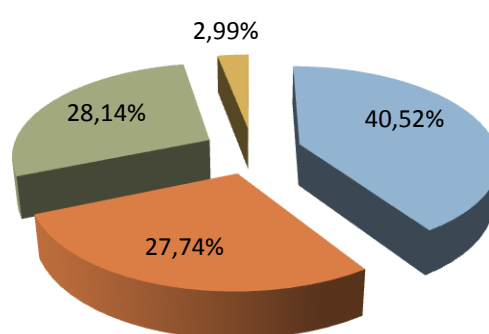
dostęp do boisk sportowych

dostęp do basenów

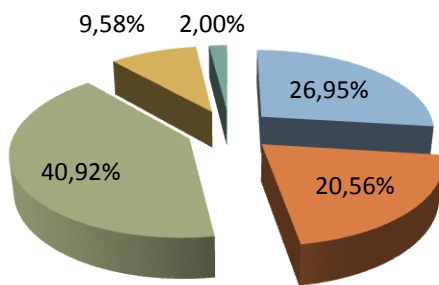

dostęp do lekarzy specjalistów

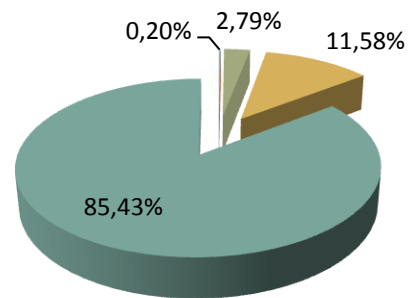

■ bardzo nisko ■ nisko ■ średnio ■ wysoko ■ bardzo wysoko

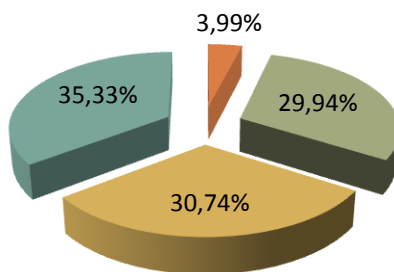
**dostęp do podstawowej opieki
zdrowotnej**

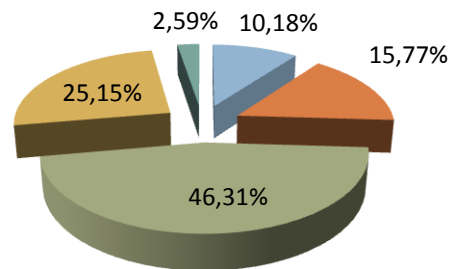
dostęp do placówek handlowych

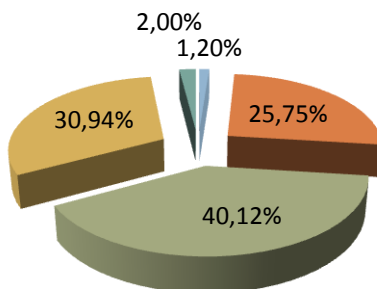
dostęp do internetu

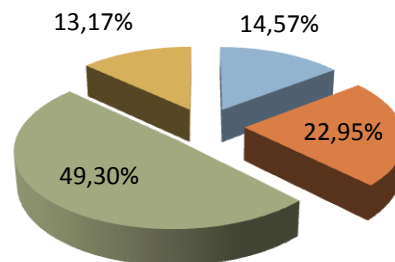
ścieżki rowerowe

oferta turystyczna

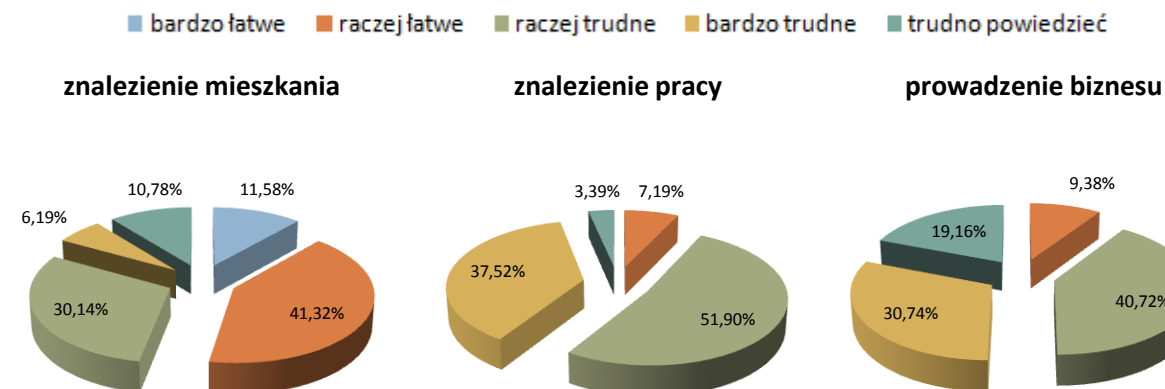

czystość w mieście

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu z badania ankietowego „Jakość życia w Kaliszu”, WYG International Sp. z o.o. 2013 r.

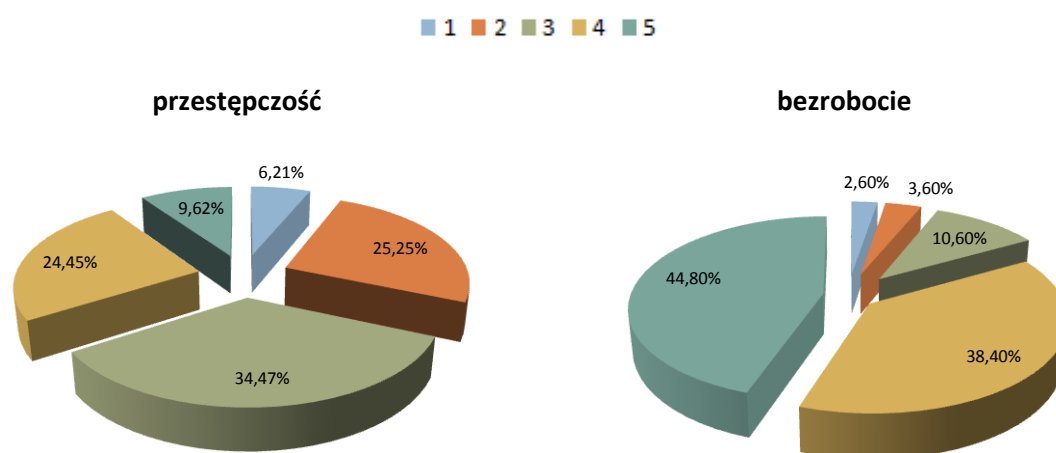
Jeżeli chodzi o warunki zapewniane przez miasto, to poza nielicznymi wyjątkami oceniane są one średnio lub wysoko. W odniesieniu do życia w mieście sprawa ma się trochę inaczej. Kaliszanie nie widzą większego problemu w znalezieniu mieszkania w mieście – ponad połowa z nich uważa, że jest to bardzo łatwe lub raczej łatwe, natomiast ok. 37% uważa znalezienie mieszkania za trudne. Znaczenie gorzej mieszkańcy Kalisza oceniają natomiast możliwość znalezienia pracy w mieście. Dla blisko 90% jest to raczej trudne lub bardzo trudne. Jedynie niewiele ponad 7% ankietowanych uważa, że znalezienie pracy w Kaliszu nie stanowi problemu. Podobnie wygląda kwestia prowadzenia biznesu. Dla ponad 70% badanych jest to raczej trudne lub bardzo trudne, niespełna 10% ocenia prowadzenie biznesu w Kaliszu jako raczej łatwe.

Wykres 43. Ocena możliwości funkcjonowania w mieście.

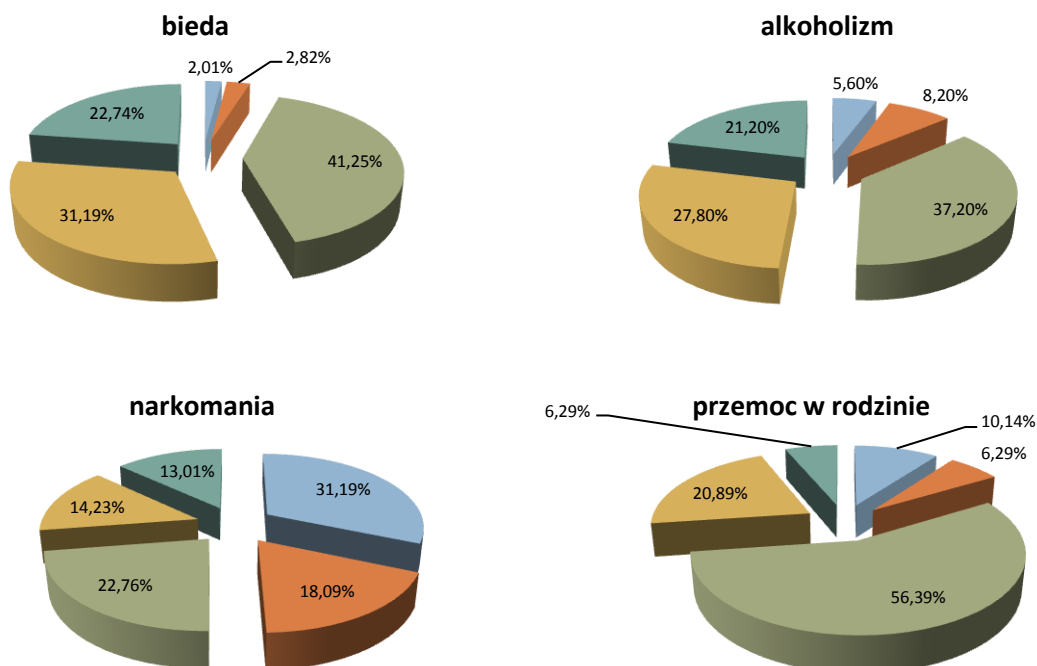
Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu z badania ankietowego „Jakość życia w Kaliszu”, WYG International Sp. z o.o. 2013 r.

Jako podstawowe trudności związane z prowadzeniem biznesu mieszkańcy Kalisza wskazywali przede wszystkim biurokrację, tj. zbyt uciążliwe formalności związane z rozpoczęciem i prowadzeniem własnej działalności. Nie jest to niczym wyjątkowym, gdyż uwarunkowanie to wskazywane jest jako podstawowy problem w skali całego kraju. Jako kolejną przeszkodę ankietowani wymieniali dużą konkurencję, przede wszystkim ze strony marketów, a także wysokie koszty prowadzenia własnego biznesu. Do czynników ograniczających przedsiębiorczość w Kaliszu badani zaliczyli również spadający popyt oraz brak wykwalifikowanych pracowników.

Poproszeni o wskazanie najważniejszych problemów dotyczących miasta Kalisza ankietowani wymieniali przede wszystkim bezrobocie, biedę i alkoholizm. Przedstawione kategorie badani oceniali w skali od 1 do 5, przy czym ocena 1 oznaczała problem nieistotny, natomiast ocena 5 bardzo istotny.

Wykres 44. Problemy społeczne w Kaliszu.

1 2 3 4 5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu z badania ankietowego „Jakość życia w Kaliszu”, WYG International Sp. z o.o. 2013 r.

Przeprowadzone badanie wskazuje, że w ocenie mieszkańców Kalisza trapiące miasto problemy społeczne są w większości bardzo istotne, dlatego też w działaniach miasta nadal ważne jest kładzenie dużego nacisku na ich rozwiązywanie.

Zapytani o trzy najważniejsze zmiany, które poprawiłyby życie mieszkańców, kaliszanie na pierwszym miejscu wskazywali konieczność poprawy stanu dróg. Jako kolejna wymieniona została potrzeba stworzenia większej liczby miejsc pracy. Pozytywny wpływ na jakość życia zdaniem ankietowanych zapewniłaby również poprawa dostępności opieki zdrowotnej. Niewystarczający wydaje się również dostęp do wydarzeń kulturalno-rozrywkowych oraz obiektów sportowych. Pozostaje to kwestią dyskusyjną, gdyż oferta miasta w tej dziedzinie wydaje się być wystarczająca. Wnioskować więc można, że nie wszyscy kaliszanie wiedzą o możliwościach stwarzanych przez miasto. Wśród ważnych działań ankietowani wskazywali również m.in.: poprawę komunikacji miejskiej, potrzebę dofinansowywania zajęć sportowych, konieczność lepszej promocji miasta, poprawę stanu bezpieczeństwa oraz rewitalizację i ożywienie starówki.

Spośród zdefiniowanych w ankiecie działań, które miasto Kalisz powinno podjąć by lepiej żyło się jego mieszkańcom, badani największy nacisk kładli na konieczność poprawy stanu dróg i chodników oraz na wspieranie lokalnych przedsiębiorców i przyciąganie inwestorów.

Tabela 15. Ocena istotności działań, które powinny zostać podjęte w celu poprawy warunków życia w mieście.

Wyszczególnienie	%*
Remonty dróg i/lub chodników	81,24%
Rozbudowa infrastruktury sportowej i rekreacyjnej	14,37%
Wspieranie lokalnych przedsiębiorców i przyciąganie inwestorów	52,89%
Zwiększenie oferty kulturalnej miasta	25,95%
Przeciwdziałanie ubóstwu	36,33%
Budowa i modernizacja budynków użyteczności publicznej (żłobki, świetlice, ośrodki zdrowia)	25,95%
Zwiększenie dostępności taniego budownictwa mieszkaniowego	31,34%
Skierowanie działań do mieszkańców powyżej 50 roku życia (np. wspieranie uniwersytetów trzeciego wieku)	8,18%
Zwiększenie dostępności usług opiekuńczych dla osób niepełnosprawnych i starszych	4,39%
Wspieranie organizacji pozarządowych	12,18%
Inne działania	6,59%

* Odpowiedzi nie sumują się do 100%, gdyż ankietowani mogli wskazać do 3 odpowiedzi.

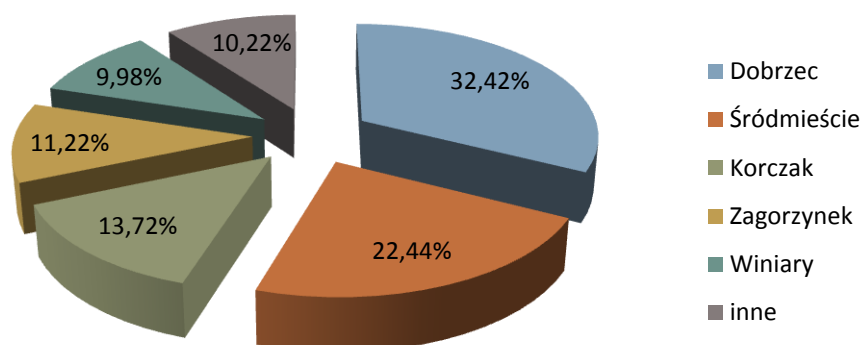
Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu z badania ankietowego „Jakość życia w Kaliszu”, WYG International Sp. z o.o. 2013 r.

Zapytani o to, co najbardziej nie podoba im się w Kaliszu, mieszkańcy ponownie wskazywali na stan dróg i chodników, warunki drogowe oraz ogólne zaniedbanie przejawiające się w brudzie, odrapanych budynkach i śmieciach, a także problemy społeczne.

Najbardziej natomiast podoba się kaliszanom Park Miejski i Planty, Stare Miasto oraz Rynek Główny wraz z Ratuszem. Miejsca te, obok centrum, wskazywane są również jako najbardziej atrakcyjne dla mieszkańców miasta.

Jako najatrakcyjniejszą do życia dzielnicę Kalisza blisko $\frac{1}{3}$ badanych wskazała Dobrzec, natomiast prawie $\frac{1}{4}$ chciałaby mieszkać w Śródmieściu. Wśród innych atrakcyjnych miejsc wymieniano Korczak, Zagorzynek i Winiary.

Wykres 45. Najatrakcyjniejsze do mieszkania dzielnice Kalisza.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportu z badania ankietowego „Jakość życia w Kaliszu”, WYG International Sp. z o.o. 2013 r.

Wśród powodów wyboru powyższych dzielnic jako najatrakcyjniejszych, kaliszanie wymieniali bliskość centrum i dobre połączenia komunikacyjne, dostęp do terenów rekreacyjnych, usług, infrastruktury i instytucji publicznej oraz bezpieczeństwo, estetykę i spokój.

Uczestniczące w badaniu osoby poniżej 25 roku życia zapytano, czy łączą swoją przyszłość z Kaliszem. Wyniki badania są dwuznaczne, gdyż z jednej strony zdecydowana większość badanych – ponad 70% odpowiedziała twierdząco, jednak blisko 30% młodych zamierza opuścić Kalisz. Jako powody takiej decyzji badani wskazywali problemy ze znalezieniem pracy, przy czym około $\frac{1}{3}$ z nich zamierza w poszukiwaniu zatrudnienia wyjechać za granicę.

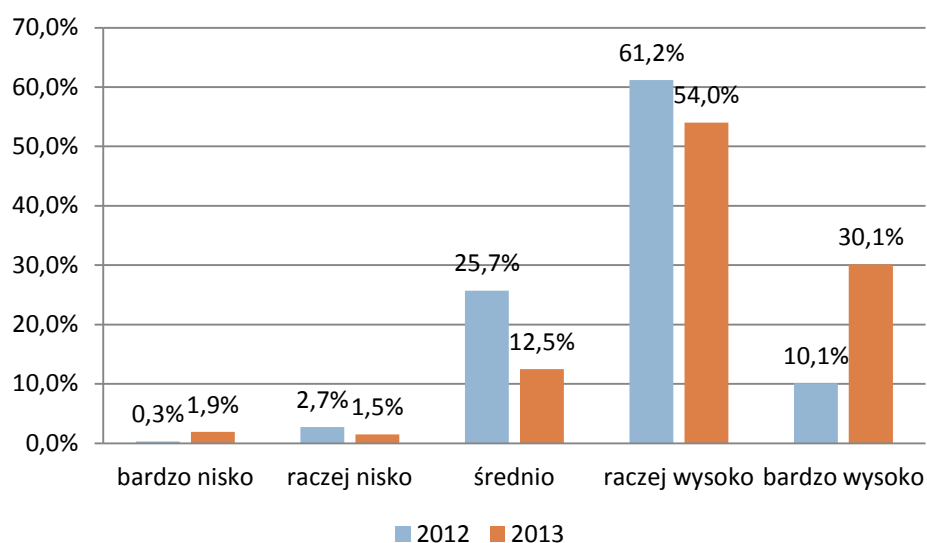
Osoby powyżej 50 roku życia zapytano z kolei, czy słyszały o działającym w mieście Uniwersytecie Trzeciego Wieku. Zdecydowana większość badanych, bo aż 70% odpowiedziała twierdząco. Świadczy to o rosnącym prestiżu i popularności tej instytucji.

Wyniki badania pozwalają na zdefiniowanie obrazu Kalisza w oczach mieszkańców. Wskazują na jego największe zalety oraz braki. Pokrótce stwierdzić można, że do największych zalet miasta należy sfera edukacji obejmująca zarówno jej dostępność na każdym etapie nauczania, jak również wysoką jakość. Wysoko mieszkańcy oceniają również dostępność podstawowej infrastruktury rekreacyjnej i sportowej. Minusem życia w mieście jest niedostateczna dostępność służby zdrowia, zły stan infrastruktury transportowej oraz, co najważniejsze, problemy ze znalezieniem pracy. Zidentyfikowane w ten sposób zalety i wady życia w Kaliszu pozwolą na programowanie zarówno działań naprawczych, jak i służących dalszemu wzmocnieniu zalet miasta.

Zmianie ulega opinia mieszkańców o pracy Urzędu Miejskiego. Zgodnie z analizą benchmarkingową obejmującą badania opinii klientów Urzędu Miejskiego w Kaliszu, obsługa mieszkańców w 2013 r., znacznie się poprawiła. Podobne badanie wykonane w roku 2012 przyniosło zdecydowanie niższą ocenę pracy Urzędu.

Wykres 46. Zmiana w ocenie ogólnego poziomu świadczenia usług przez UM w Kaliszu.

Źródło: Badanie opinii klientów Urzędu Miejskiego w Kaliszu, maj 2013 r.

2. ANALIZA SWOT

Analiza SWOT jest metodą, która pozwoliła na dokonanie analizy strategicznej Kalisza w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzenno-ekologicznej. Analiza przeprowadzona została w oparciu o dokonaną diagnozę oraz badania własne. Przeprowadzenie analizy umożliwia uporządkowanie informacji uzyskanych we wcześniejszych badaniach. Posiadane informacje dzielone są na cztery grupy – cztery kategorie czynników strategicznych:

- **Strengths** – mocne strony: wszystko to co stanowi atut, przewagę, zaletę analizowanego sektora,
- **Weaknesses** – słabe strony: wszystko to co stanowi słabość, barierę, wadę analizowanego sektora,
- **Opportunities** – szanse: wszystko to co stwarza dla analizowanego sektora szansę korzystnej zmiany,
- **Threats** – zagrożenia: wszystko to co stwarza dla analizowanego sektora niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

Posegregowane wg opisanych kryteriów informacje zapisuje się w czterodzielnej macierzy, w której lewa połowa zawiera dwie kategorie czynników pozytywnych, a prawa – dwie kategorie czynników negatywnych, zgodnie z przedstawionym schematem. Takie podejście pozwala na sformułowanie zaleceń do dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego Miasta Kalisza, które zostaną przedstawione w postaci celów strategicznych, celów operacyjnych i planu działań.

Sfera Społeczna

Na podstawowe przewagi konkurencyjne Miasta Kalisza wobec innych podobnych ośrodków składają się przede wszystkim kwestie związane z ofertą edukacyjną miasta. Kalisz oferuje nauczanie na wszystkich poziomach edukacji, a jego jakość oceniana jest jako wysoka. Dodatkowym atutem jest obecność specjalizacji niszowych np. jedyne w Polsce technikum budowy fortepianów i pianin. Zwraca również uwagę wysoka aktywność mieszkańców, zarówno w odniesieniu do zrzeszania się (duża liczba NGOs) jak również związana z wysoką przedsiębiorczością. Do atutów Kalisza, należą również dobrze funkcjonujące instytucje kultury, jednakże ich działalność wydaje się być niedostatecznie wypromowana, gdyż nie jest w pełni zauważana przez mieszkańców miasta.

Wśród zidentyfikowanych słabych stron największym zagrożeniem może być wyludnianie się miasta. Liczba mieszkańców Kalisza rok rocznie spada, a prognozy demograficzne są bardzo niekorzystne. Wyludnianie się miasta to przede wszystkim efekt suburbanizacji, czyli przenoszenia się ludności do obszarów podmiejskich. Sytuacja ta ma negatywne przełożenie na wpływy do budżetu z tytułu podatków. Jednocześnie ludność z obszarów podmiejskich korzysta z infrastruktury miasta, oczekując wysokiej jej jakości. Kolejnym negatywnym zjawiskiem związanym z migracjami jest opuszczanie miasta przez jednostki najzdolniejsze, mające problem ze znalezieniem zatrudnienia. Pomimo relatywnie niższej, niż w skali kraju, stopy bezrobocia, brakuje w Kaliszu pracy dla osób z wyższym wykształceniem. Lokalny rynek pracy oferuje głównie zajęcia dla osób z niższymi kwalifikacjami.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększające się zasoby mieszkaniowe miasta • Dobrze funkcjonujące instytucje kultury • Duża liczba działających NGOs • Dobrze działające programy profilaktyki zdrowotnej • Poprawa dostępu do opieki zdrowotnej • Wzrastająca przedsiębiorczość mieszkańców • Wzrost bezpieczeństwa w mieście • Aktywna polityka miasta wspierająca inicjatywy obywatelskie • Dobrze rozwinięta baza rekreacyjno-sportowa • Nowoczesna / zmodernizowana baza edukacyjna • Rosnąca liczba klubów sportowych • Rosnący wskaźnik komputeryzacji w szkołach • Prężna działalność Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej i Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego UAM w Kaliszu • Prężna działalność Uniwersytetu Trzeciego Wieku • Duża liczba przedszkoli • Szeroka i unikatowa oferta szkolnictwa zawodowego i technicznego • Wysoki poziom świadczenia usług dla mieszkańców przez Urząd Miejski 	<ul style="list-style-type: none"> • Niekorzystne zmiany w strukturze demograficznej: <ul style="list-style-type: none"> ◦ ujemny przyrost naturalny, ◦ wysoki wskaźnik feminizacji • Wyludnianie się miasta <ul style="list-style-type: none"> ◦ suburbanizacja (mniejsze wpływy do budżetu, koszty tzw. rozlewania się miasta), ◦ migracja młodych ludzi do innych miast i za granicę, • Niewystarczająca dostępność podstawowej opieki medycznej i lekarzy specjalistów – tendencja ogólnopolska • Niedostateczne środki na działalność instytucji kultury • Utrzymujący się poziom współczynnika przestępczości • Malejąca liczba ćwiczących w klubach sportowych • Niewykorzystane obszary w centrum miasta • Niewykorzystany potencjał Starego Miasta • Niewykorzystany potencjał akademicki uczelni • Znaczący udział wydatków socjalnych w budżecie miasta

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost poziomu wykształcenia i kapitału ludzkiego miasta • Dostępność środków UE na sferę społeczną • Potencjał centrum miasta • Potencjał uczelni wyższych • Wykorzystanie zasobów mieszkaniowych jako czynnika przyciągającego do miasta • Potencjał zmodernizowanej bazy edukacyjnej i sportowej, jako czynników przyciągających do miasta • Wykorzystanie istniejącej bazy sportowej do imprez masowych • Współpraca w ramach aglomeracji 	<ul style="list-style-type: none"> • Negatywne prognozy demograficzne • Emigracja zarobkowa • Drenaż mózgów • Rosnące obciążenia samorządów • Rosnące znaczenie dużych ośrodków miejskich / marginalizacja mniejszych miast • Wzrost problemów społecznych

Sfera Gospodarcza

Kalisz jest miastem wielokrotnie nagradzanym za wspieranie przedsiębiorczości. System zachęt i ulg oferowanych przedsiębiorcom i inwestorom jest w mieście bardzo rozbudowany. Korzystną dla inwestorów sytuacją jest dostępność terenów inwestycyjnych w ramach specjalnych stref ekonomicznych i strefy gospodarczej oraz dostępność wykwalifikowanej siły roboczej, a także niższe niż średnia dla kraju średnie wynagrodzenie. Ma to jednak swoje negatywne konsekwencje, gdyż niższe zarobki przekładają się na obniżony popyt wewnętrzny.

Przeszkodą w lokowaniu dużych inwestycji i rozwoju gospodarczym miasta jest natomiast jego niedostateczna dostępność komunikacyjna. Położenie Kalisza poza głównymi ciągami komunikacyjnymi kraju oraz silna konkurencja innych, dobrze skomunikowanych ośrodków, przy jednocześnie niedostatecznej promocji miasta jako ośrodka gospodarczego, mogą być czynnikami ograniczającym wybór Kalisza przez inwestorów.

Silną stroną miasta jest sektor edukacyjny, który w coraz większym stopniu stara się odpowiadać na potrzeby lokalnego rynku pracy, oferując kierunki kształcenia związane z budową silników lotniczych, czy fortepianów. Największych szans można zaś upatrywać w rozwoju sektora B+R oraz zacieśnianiu współpracy na linii biznes – nauka.

Równie ważny pozostaje rozwój współpracy i powiązań aglomeracyjnych pomiędzy Kaliszem, Ostrowem Wielkopolskim i innymi okolicznymi miejscowościami, które pozwolą na wykreowanie prężnego ośrodka gospodarczego i rozwój całego regionu.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Rozbudowany system wspierania przedsiębiorczości • Przynależność do Kalisko-Ostrowskiego Okręgu Przemysłowego • Działalność specjalnych stref ekonomicznych • Funkcjonowanie Strefy Gospodarczej Dobrzec-Zachód oraz innych obszarów przemysłowych • Dywersyfikacja przemysłu • Funkcjonowanie inicjatyw klastrowych • Działalność Fundacji Kaliski Inkubator Przedsiębiorczości i funkcjonującego w jej ramach Inkubatora Technologicznego • Rozwój działalności opartej o technologie i innowacje • Rozwój sfery B+R • System edukacyjny odpowiadający na zapotrzebowanie rynku pracy • Wysoki udział osób zatrudnionych w sektorze prywatnym • Dostępna, wykwalifikowana siła robocza • Niższa niż w kraju stopa bezrobocia • Korzystna struktura bezrobotnych • Zdrowa struktura wydatków budżetowych • Dostępność uzbrojonych terenów inwestycyjnych • Dobrze rozwinięta współpraca z miastami partnerskimi. • Duża liczba prestiżowych nagród dla miasta • Rozwinięty „przemysł” turystyczny • Wsparcie dla przedsiębiorstw proekologicznych • Obecność rozpoznawalnych marek i producentów 	<ul style="list-style-type: none"> • Słaba dostępność zewnętrzna • Niższy niż średnia dla dużych miast udział działalności profesjonalnej, naukowej i technicznej • Niedostateczna promocja miasta jako prężnego ośrodka gospodarczego • Obniżony popyt wewnętrzny za względu na niskie wynagrodzenia • Silna konkurencja dużych ośrodków miejskich – Poznań, Łódź, Wrocław
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Platforma współpracy przemysłu i szkolnictwa • Platforma współpracy przemysłu i jednostek B+R • Środki unijne na innowacje • Rozwój działalności kooperacyjnej • Rozwój współpracy w ramach Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej • Prognozowane roczne nadwyżki operacyjne w budżecie miasta • Dyfuzja innowacji płynąca z sektora hi-tech 	<ul style="list-style-type: none"> • Rosnące finansowe obciążenia przedsiębiorstw wynikające z restrykcyjnej polityki państwa • Dalsza stagnacja na rynku pracy • Niewykorzystanie szans płynących za współpracy przemysłu, szkolnictwa i sektory B+R • Niewykorzystanie szans płynących ze współpracy w ramach Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej • Duże uzależnienie od kapitału zagranicznego

Sfera przestrzenno-ekologiczna

Mocną stroną Kalisza w sferze przestrzenno-ekologicznej jest wysoka dostępność terenów inwestycyjnych. Nie bez znaczenia pozostaje również dostępność mediów. Widoczne są natomiast braki w pozostałej infrastrukturze technicznej – braki w inwestycjach drogowych oraz brak systemu zarządzania ruchem, które przyczyniają się do wysokiej kongestii w mieście.

W Kaliszu zaobserwować można również występowanie wielu obszarów problemowych, wymagających rewitalizacji, a działania podejmowane w tym kierunku wydają się wciąż niewystarczające.

Podstawowym problemem Kalisza pozostaje niska emisja powodowana głównie przez systemy grzewcze oparte na paliwach stałych. Pomimo zachęt stosowanych przez miasto, przestawianie się na bardziej ekologiczne np. gazowe ogrzewanie domów i obiektów wciąż pozostaje nieopłacalne finansowo.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Dostępność terenów inwestycyjnych • Uporządkowany układ funkcjonalny miasta • Wysoka dostępność mediów • Duży potencjał i bogactwo dziedzictwa materialnego • Wysoki udział stermomodernizowanych obiektów użyteczności publicznej • Zrewitalizowane tereny powojkowe • Kompletna siatka połączeń w ramach komunikacji miejskiej • Duże zasoby i wysoka jakość produkowanej wody • Bardzo dobrze rozwinięta sieć wodociągowa i kanalizacyjna • Przyjęcie Zintegrowanego Planu Rozwoju Obszarów Miejskich i Poprzemysłowych dla Miasta Kalisza do roku 2020 • Nowe inwestycje drogowe • Funkcjonowanie systemu GIS 	<ul style="list-style-type: none"> • Niska dostępność zewnętrzna • Problem niskiej emisji • Duże stężenie pyłów PM10 • Niski udział i wykorzystanie zielonych źródeł energii • Zanieczyszczenie wód powierzchniowych • Postępująca degradacja w obrębie zabudowanego Śródmieścia • Pilna potrzeba rewitalizacji centrum miasta • Duża liczba zaniedbanych obiektów • Duża liczba nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym • Tereny poeksploatacyjne wymagające rewitalizacji • Brak systemów zarządzania ruchem • Wysoka kongestia • Brak południowo-wschodniej obwodnicy • Niewystarczające pokrycie ścieżkami rowerowymi
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Dostęp do funduszy UE na inwestycje proekologiczne i infrastrukturalne dla miasta i instytucji centralnych • Nowe narzędzia dofinansowania inwestycji • Włączenie Kalisza i Ostrowa Wielkopolskiego do systemu ZIT w RPO WW 2014-2020 • Położenie nacisku na ekologiczne systemy transportu • Polityka miasta zachęcająca do wymiany instalacji grzewczych na ekologiczne • Przygotowanie planu rewitalizacji centrum miasta 	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrastająca niska emisja • Brak planów poprawy warunków komunikacyjnych i dostępności miasta na poziomie regionalnym i krajowym • Zagrożenie powodzią • Wzrost udziału transportu indywidualnego skutkujący rosnącą kongestią i zanieczyszczeniami komunikacyjnymi • Możliwość wystąpienia roszczeń związanych z nieuregulowanym stanem prawnym nieruchomości • Polityka państwa w zakresie planowania przestrzennego

3. WIZJA I CELE STRATEGICZNE ROZWOJU MIASTA KALISZA

3.1.1. WIZJA ROZWOJU MIASTA KALISZA

Wizja rozwoju Miasta Kalisza jest pożądanym wyobrażeniem jego perspektywnego kształtu – projekcją docelowego stanu i wzorcem, do którego należy dążyć w perspektywie czasowej określonej dokumentem Strategii, czyli do 2024 r.

Kalisz – otwarte miasto o wysokiej jakości życia jego mieszkańców i dynamicznie rozwijającej się, nowoczesnej gospodarce

Tak zdefiniowana wizja zawiera ideę dobrze skomunikowanego, zarządzanego nowoczesnie w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju miasta, w którym się dobrze mieszka, pracuje i spędza wolny czas. Wysoka jakość życia i nowoczesna gospodarka, postrzegane jako rezultaty podejmowanych przedsięwzięć, stanowią zarazem główne odpowiedzi na wyzwania społeczne, np. problemy demograficzne, bezrobocie, włączenie społeczne, jak również problemy gospodarcze, np. innowacyjność, dbałość o środowisko (zielony aspekt rozwoju), zabezpieczenie przed powodzią i inne.

3.1.2. CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE ROZWOJU MIASTA KALISZA

Cele strategiczne zostały określone na podstawie dokonanej diagnozy w trzech podstawowych sferach: społecznej, gospodarczej i przestrzenno-ekologicznej. Zagadnienie dalszego rozwoju Miasta Kalisza potraktowane zostało wielopłaszczyznowo. Założono intensywny charakter rozwoju miasta bazujący na jego mocnych stronach i przewagach konkurencyjnych poprzez dalsze ich umacnianie. Nie zapomniano jednocześnie o zdiagnozowanych brakach i potrzebach, które powinny zostać zaspokojone.

Cele strategiczne są najwyższym szczeblem drabiny celów, dlatego ich liczba nie powinna być zbyt wysoka. Z celów strategicznych wypływają cele operacyjne wskazujące drogę ich realizacji. Wyznaczone zostały dla każdego z celów strategicznych zdefiniowanych w dokumencie, określając ich zakres i zasięg. Jednocześnie pozostają na pewnym poziomie ogólności, wskazując jedynie kierunek, a nie konkretne działania, które powinny zostać podjęte. Dla każdego z celów operacyjnych nakreślone zostaną programy wdrożeniowe definiujące najpilniejsze potrzeby w danym zakresie, natomiast szczegółowe działania stanowiące narzędzie realizacji Strategii zapisywane będą w Wieloletnim Programie Inwestycyjnym Kalisza uchwalanym przez Radę Miejską w Kaliszu. Działania te będą musiały być zgodne z celami Strategii.

Cele strategiczne przedstawiono w formie krótkich, treściwych haseł, jednocześnie rozbudowując je o opis stanu pożądanego w perspektywie do 2024 r., do którego prowadzić będzie realizacja danego celu strategicznego.

W wyniku dokonanej diagnozy sformułowanych zostało osiem celów strategicznych Miasta Kalisza, po trzy dla sfery społecznej i dla sfery gospodarczej oraz dwa dla sfery przestrzenno-ekologicznej. Dzięki takiemu rozwiązaniu wyznaczone cele mają silne oparcie w diagnozie stopnia rozwoju społeczno-gospodarczego miasta. Ponadto zostały sformułowane tak, aby ich realizacja pozwoliła wykorzystać szanse i maksymalnie zneutralizować zagrożenia rozwojowe stojące przed Kaliszem.

Sfera społeczna			Sfera gospodarcza			Sfera przestrzenno-ekologiczna	
Kalisz – tu chcę żyć	Kalisz – aktywne miasto, aktywni obywatele	Kalisz – kuźnia talentów	Kalisz biegun wzrostu	Kalisz –synergia aglomeracji	Kalisz – unikatowe dziedzictwo	Kalisz – funkcjonalne miasto	Kalisz – naturalna przestrzeń
Wsparcie dla osób młodych i rodzin	Rozwój partycypacji społecznej w procesie zarządzania	Podnoszenie jakości i różnorodności oferty edukacyjnej Kalisza	Tworzenie sprzyjającego klimatu inwestycyjnego	Wdrażanie Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych	Rozwój i promocja unikatowego w skali kraju produktu turystycznego	Poprawa dostępności zewnętrznej i jakości infrastruktury transportowej	Wzmocnienie systemu zachęt do zmiany systemów grzewczych na bardziej ekologiczne
Zapewnienie wysokiego komfortu życia osób starszych	Kontynuowanie wsparcia dla inicjatyw oddolnych i NGOs	Tworzenie warunków do współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a jednostkami edukacyjnymi	Ułatwienie prowadzenia działalności gospodarczej	Poprawa systemu transportowego Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej	Stworzenie i wypromowanie rozpoznawalnej marki Miasta Kalisza	Poprawa jakości i kompleksowości transportu publicznego	Wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii
Aktywizacja i wsparcie dla osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem	Dalsza optymalizacja procesu obsługi mieszkańców w Urzędzie Miasta	Wzmocnienie dostępności narzędzi ułatwiających kooperacje podmiotów gospodarczych	Wzmocnienie dostępności narzędzi ułatwiających kooperacje podmiotów gospodarczych	Wspieranie rozwoju gospodarczego Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej	Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego	Tworzenie warunków oraz zachęt do osiedlania się Śródmieściu poprzez podejmowanie działań rewitalizacyjnych i aktywizacyjnych	Realizacja przedsięwzięć poprawiających stan środowiska naturalnego
Podniesienie jakości i dostępności usług z zakresu ochrony zdrowia	Zwiększenie poczucia odpowiedzialności mieszkańców za sprawy lokalne oraz ich aktywizacja na rzecz dobra wspólnego	Rozwój ośrodka akademickiego w Kaliszu	Wspieranie kooperacji biznesu z nauką	Organizowanie wspólnych przedsięwzięć i wydarzeń kulturalno-rozrywkowych oraz sportowych	Wspieranie inwestycji sprzyjających rozwojowi kultury i turystyki	Poprawa zabezpieczenia przeciwpowodziowego miasta	Rekultywacja obszarów powyrobiskowych
Zwiększenie skuteczności działania służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo			Wzmocnienie działalności badawczo-rozwojowej	Wdrożenie i rozwój systemu konsultacji władz		Poprawa jakości i dostępności usług publicznych poprzez budowę, modernizację i wyposażenie obiektów użyteczności publicznej	Preferencyjne warunki prowadzenia działalności dla przedsiębiorstw wykorzystujących ekologiczne rozwiązania
Rozwijanie i promowanie oferty kulturalnej i rozrywkowej			Stymulowanie rozwoju sektorów innowacyjnych w regionie	Wspólny lobbying na rzecz rozwoju regionalnego			Zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców
Aktywizacja sportowa i turystyczna dzieci, młodzieży i dorosłych			Promocja gospodarcza				

1 cel strategiczny:

Kalisz – tu chcę żyć

Pożądany stan docelowy:

Kalisz miastem regionalnym o wysokiej jakości życia

Cel obejmujący problematykę inwestycji w infrastrukturę społeczną, zapewniającą wysoki poziom życia i udogodnienia dla jego mieszkańców we wszystkich sferach m.in. zdrowie, bezpieczeństwo, rozrywka, kultura, sport i rekreacja. W jego ramach realizowane będą również działania zmierzające do wspierania poszczególnych grup społecznych, a także zapewnienia wysokiego poziomu usług świadczonych przez miasto swoim mieszkańcom.

Cele operacyjne:

1.1. Wsparcie dla osób młodych i rodzin

Sytuacja demograficzna Kalisza wymaga kompleksowych przedsięwzięć, które pozwolą na zahamowanie negatywnej tendencji przejawiającej się w spadku liczby ludności miasta oraz w niekorzystnym współczynniku obciążenia demograficznego. Do osiągnięcia zakładanych rezultatów mogą przyczynić się przede wszystkim działania skierowane do osób młodych, zmierzające do zapobiegania ich migracji do większych ośrodków miejskich, jak również przyciągające nowych mieszkańców. Mogą się one opierać np. na posunięciach obliczonych na przyciąganie do miasta studentów, czy pomocy w uzyskaniu pierwszego mieszkania. Samorząd powinien również prowadzić aktywną politykę prorodzinną, zachęcającą rodziny do osiedlania się w mieście, a nie poza jego granicami. Do instrumentów polityki prorodzinnej zaliczyć można m.in. pomoc w uzyskaniu mieszkania, samorządowy komponent becikowego, obniżenie opłat za żłobki i przedszkola, bądź zwolnienie z tych opłat rodzin wielodzietnych, wprowadzenie zniżek dla rodzin do obiektów sportowych, rekreacyjnych i kulturalnych, korzystniejsze taryfy biletowe, czy też łączenie tych udogodnień w ramach specjalnych kart np. dla dużych rodzin. Warunkiem uzyskania ww. wsparcia powinno być rozliczanie podatków w Kaliszu.

1.2. Zapewnienie wysokiego komfortu życia osób starszych

Niekorzystne zmiany demograficzne, tj. starzenie się społeczeństwa, zauważalne są w całym kraju, w Kaliszu jednak, na skutek ujemnego przyrostu demograficznego i migracji osób młodych stają się szczególnie istotne. Wysoki udział osób starszych w strukturze wiekowej mieszkańców, niejednokrotnie nie posiadających w mieście bliskich krewnych, wymusza działania skupiające się na pomocy tej grupie społecznej. Konieczna jest zatem organizacja systemu wsparcia dla osób starszych zarówno poprzez budowę, przebudowę i modernizację domów pomocy społecznej, organizowanie bezpłatnej opieki domowej, jak również działań aktywizujących, zajęć, warsztatów, miejsc spotkań. Oprócz działań doraźnych konieczne jest opracowanie długofalowego planu wspierania seniorów i systematyczna ocena efektów jego realizacji.

1.3. Aktywizacja i wsparcie dla osób bezrobotnych i zagrożonych wykluczeniem

Działania w ramach celu koncentrować się będą na udzielaniu wsparcia dla zidentyfikowanych grup docelowych. W kontekście bezrobocia będą to osoby doświadczające największych trudności związanych z wejściem i utrzymaniem się na rynku pracy m.in. osoby poszukujące pierwszego zatrudnienia, osoby starsze, długotrwale bezrobotni, osoby niepełnosprawne, czy też osoby o niskich, bądź zdezaktualizowanych kwalifikacjach. Aktywizacja osób bezrobotnych opierać się będzie na stosowaniu bardziej zindywidualizowanych usług rynku pracy, dopasowanych do potrzeb osób do których są kierowane. Realizowane będzie wsparcie przy aktywnym poszukiwaniu pracy, zdobyciu doświadczenia zawodowego oraz w zakresie podnoszenia kwalifikacji zawodowych i ich lepszego dostosowania do rynku pracy. Prowadzenie własnej działalności gospodarczej, szczególnie w początkowym jej okresie, powinno stanowić szczególny kierunek wsparcia. Istotna będzie pomoc zarówno doradcza i szkoleniowa, jak i również finansowa.

W odniesieniu do osób niezaradnych życiowo lub doświadczających chwilowych trudności, zagrożonych wykluczeniem społecznym, działania wdrożone zostaną poprzez ośrodki pomocy społecznej i zmierzać będą do zapewnienia pomocy materialnej tym osobom oraz wsparcia i doradztwa w rozwiązywaniu kluczowych problemów, a w konsekwencji powrotu do samodzielnego życia.

1.4. Podniesienie jakości i dostępności usług z zakresu ochrony zdrowia

Zgodnie z przeprowadzonymi badaniami dostępność usług z zakresu ochrony zdrowia jest jedną z najgorzej ocenianych sfer w Kaliszu, zarówno w zakresie dostępności do podstawowej opieki medycznej, jak i leczenia specjalistycznego. Stan zdrowia ma kluczowy wpływ na komfort i jakość życia, a dostępność i wysoka jakość usług medycznych przyczynia się do zachowania i poprawy zdrowotności społeczeństwa. W związku z powyższym w ramach celu realizowane będą działania zmierzające do budowy, rozbudowy, modernizacji i wyposażania placówek opieki zdrowotnej, jak również działania „miękkie” polegające na realizacji programów profilaktycznych, organizowaniu akcji edukacyjnych i szkoleń, bezpłatnych badań oraz zachęcaniu mieszkańców do dbania o własne zdrowie.

1.5. Zwiększenie skuteczności działania służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo w mieście

Bezpieczeństwo publiczne stanowi jeden z istotnych czynników decydujących o wysokim komforcie życia. Statystyki wskazują, że pomimo znaczącego wzrostu wykrywalności przestępstw, ich liczba w Kaliszu maleje jedynie nieznacznie. Nie maleje również liczba interwencji innych służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo w mieście np. straży pożarnej. W celu poprawy funkcjonowania tych służb, a tym samym poprawy bezpieczeństwa, konieczne jest ich wzmocnienie, poprzez np. wyposażanie jednostek, zmiany systemów i technik szkoleń, akcji prewencyjnych, poprawę warunków lokalowych, a także wdrożenie działań sprzyjających podnoszeniu możliwości operacyjnych np. systemy monitoringu.

1.6. Rozwijanie i promowanie oferty kulturalnej i rozrywkowej

Kalisz jest miastem posiadającym bogatą ofertę kulturalną, jednak organizowane wydarzenia często nie są odpowiednio promowane i nie trafiają do szerszej społeczności miasta. W związku z powyższym, uczestnictwo w wydarzeniach kulturalno-rozrywkowych utrzymuje się w Kaliszu na dosyć niskim poziomie. W kontekście zwiększania zaangażowania mieszkańców miasta w jego życie kulturalne wskazana jest również organizacja większej liczby imprez o charakterze masowym, angażujących szersze rzesze mieszkańców. Liczne wydarzenia kulturalno-rozrywkowe stanowią będą element integrujący mieszkańców oraz podnoszący wizerunek Kalisza, jako miasta w którym dużo się dzieje i ciekawie się żyje.

1.7. Aktywizacja sportowa dzieci, młodzieży i dorosłych

W Kaliszu z roku na rok spada liczba osób ćwiczących w klubach sportowych. Dodatkowo, podobnie jak w całym kraju, wzrasta liczba dzieci i młodzieży zwolnionych z zajęć WF z powodów zdrowotnych. Niechęć młodych ludzi do wysiłku fizycznego może mieć różne podłoża, należy jej jednak przeciwdziałać, gdyż może skutkować poważnymi problemami zdrowotnymi w dalszym życiu. Dlatego też, w pierwszej kolejności powinny być prowadzone kursy dla nauczycieli WF, podnoszące ich kompetencje do pracy z młodzieżą oraz umiejętność prowadzenia ciekawych, z punktu widzenia młodego człowieka, zajęć. Konieczny jest także rozwój Szkolnych Klubów Sportowych, jako bezpłatnych form edukacji sportowej. Wskazaniem działaniem jest również finansowanie lub dofinansowywanie zajęć sportowych dla uboższej młodzieży, a także organizacja systemu stypendialnego dla uzdolnionych sportowo dzieci. Do pożądanych działań należy zaliczyć organizację zajęć sportowych dla osób dorosłych, zwłaszcza seniorów. Potrzebne jest podejmowanie akcji promocyjno-informacyjnych zachęcających zarówno młodych, jak i dorosłych do aktywności fizycznej oraz wskazujących na konsekwencje wynikające z jej braku.

2 cel strategiczny:

Kalisz – aktywne miasto, aktywni obywatele

Pożądany stan docelowy:

Kalisz miastem stwarzającym warunki do aktywności mieszkańców oraz współpracy: mieszkańcy – lokalny samorząd

Zakłada się, że Kalisz może i powinien rozwijać się dzięki wykorzystaniu aktywności i kreatywności ludzi tu mieszkających. Kalisz będzie miastem promującym wzrost zaangażowania społecznego, kreującym społeczeństwo obywatelskie, wspierającym inicjatywy i przedsiębiorczość społeczną. Władze Kalisza zaangażują się w szeroką współpracę z mieszkańcami, a Urząd Miasta Kalisza będzie miejscem postrzeganym jako przyjazne dla mieszkańców.

Cele operacyjne:

2.1. Rozwój partycypacji społecznej w procesie zarządzania

Opinie mieszkańców są barometrem polityki władz miasta, dlatego tak ważna jest efektywna komunikacja z mieszkańcami. Wzrastający poziom wykształcenia społeczeństwa sprawia, że mieszkańcy miasta mogą służyć już nie tylko jako podmiot opiniotwórczy, lecz także – ekspercki

i koncepcyjny. Zauważalny jest wzrost zainteresowania bieżącymi sprawami miasta (między innymi przez rosnącą liczbę organizacji pozarządowych). Zadaniem miasta powinno być optymalne wykorzystanie tego potencjału np. poprzez tworzenie budżetu obywatelskiego. Sami mieszkańcy decydowaliby o przeznaczeniu części środków z budżetu miasta na konkretne inwestycje, w ich opinii mające priorytetowe znaczenie. Konsultacje z mieszkańcami powinny być również prowadzone w ramach innych, dotyczących ich aktywności podejmowanych przez miasto. Możliwość dokonania uzgodnień i uzyskania akceptacji na szerokim forum, stworzy szansę na większe zaangażowanie i odpowiedzialność obywatelską, niwelować będzie ewentualne konflikty i niezadowolenie, legitymizując w ten sposób działania podejmowane przez samorząd.

2.2. Kontynuowanie wsparcia dla inicjatyw oddolnych i NGOs.

W Kaliszu zarejestrowanych jest ponad 300 organizacji pozarządowych lub ich oddziałów terenowych. Aktywnie działa mniej, ale i tak działalność NGOs jest w Kaliszu bardzo widoczna. Taki stan rzeczy został osiągnięty między innymi dzięki znacznemu wsparciu tych organizacji z budżetu miasta. Na przestrzeni ostatnich 10 lat kwota dofinansowania realizacji zadań przez organizacje pozarządowe wzrosła o ponad 200% kształtując się w 2013 roku na poziomie ponad 9 mln.

Aby poprawić, lub co najmniej zachować zaprezentowaną dynamikę tej sfery, niezbędne jest kontynuowanie wsparcia dla inicjatyw oddolnych. Miasto Kalisz posiada wiele narzędzi umożliwiających działanie w tym kierunku. Oprócz już przytoczonej tutaj pomocy finansowej, władze miasta powinny dążyć do ścisłej współpracy z tego typu organizacjami i realnie uwzględniać wyniki ich działalności w inwestycjach i przedsięwzięciach realizowanych na terenie miasta. Zwiększanie efektywności zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe oraz ich profesjonalizacji można osiągnąć również poprzez większe wykorzystanie mechanizmu wieloletniego kontraktowania realizacji przez NGOs usług społecznych oraz system wsparcia na pokrycie wkładów własnych przy ubieganiu się przez NGOs o środki zewnętrzne.

NGOs mogą być cennym źródłem opinii mieszkańców, wiedzy eksperckiej jak również doskonałym generatorem pomysłów na poprawę funkcjonowania miasta. Wsparcie może odnosić się także do działalności operacyjnej NGOs i dotyczyć takich działań jak np. doradztwo prawne, wsparcie lokalowe czy wykorzystanie miejskich nośników informacji do promowania organizacji lub konkretnych ich pomysłów.

2.3. Dalsza optymalizacja procesu obsługi mieszkańców w Urzędzie Miasta

Rozwój społeczeństwa informacyjnego inspirowanie tworzenie narzędzi ułatwiających dalsze i szybkie zmiany. Najlepsze światowe praktyki w zakresie optymalizacji procesu obsługi mieszkańców zmierzają w kierunku e-administracji. Ułatwienie mieszkańcom załatwienia większości spraw za pośrednictwem platformy internetowej zoptymalizuje zarówno czas mieszkańców jak również działalność operacyjną urzędów. Przeniesienie części działań związanych z obsługą mieszkańców do Internetu pozwoli jednocześnie na szybszą realizację spraw załatwianych bezpośrednio w urzędzie np. przez osoby nie posiadające umiejętności informatycznych, bądź zadań wymagających obecności interesanta. Procesy operacyjne związane z obsługą mieszkańców powinny podlegać systematycznej kontroli z możliwością potencjalnego przeprojektowania.

2.4. Zwiększenie poczucia odpowiedzialności mieszkańców za sprawy lokalne oraz ich aktywizacja na rzecz dobra wspólnego

Aktywni mieszkańcy to aktywne, dynamicznie zmieniające się miasto. Dlatego za jeden z priorytetów należy wskazać aktywizację mieszkańców celem wzrostu ich odpowiedzialności za sprawy lokalne. Aktywność taka może przejawiać się w działalności na rzecz przytaczanych już organizacji typu NGO, braniu udziału w przedsięwzięciach i imprezach organizowanych przez miasto oraz tak podstawowych aktywnościach jak udział w wyborach do władz miasta. Najlepszą zachętą dla mieszkańców będzie widoczny wpływ ich inicjatyw na zmiany zachodzące na terenie miasta.

3 cel strategiczny:

Kalisz – kuźnia talentów

Pożądany stan docelowy:

Kalisz miastem edukacji kreującej przyszłość

Cel kładący nacisk na dalszą rozbudowę systemu edukacji w Kaliszu. Edukacja jest jasnym punktem miasta. Jej jakość stoi na wysokim poziomie, również infrastruktura edukacyjna jest w większości w bardzo dobrym stanie. W Kaliszu można się kształcić na wszystkich poziomach edukacji, w zakresie wielu, często unikatowych specjalności. Dlatego proponuje się dalsze umacnianie tej sfery, tak aby Kalisz stał się znany z jakości i różnorodności swojej oferty edukacyjnej. Będzie to przyciągać do miasta ludzi młodych chcących kształcić dzieci w najlepszych placówkach. Zapewnienie wysokiej jakości edukacji na poziomie wyższym zapobiegnie z kolei odpływowi ludzi młodych, obecnie wybierających jako miejsce studiów większe miasta oraz przyciągnięcie nowych studentów z okolicznych miejscowości.

Cele operacyjne:

3.1. Podnoszenie jakości i różnorodności oferty edukacyjnej Kalisza

Pomimo pozytywnej oceny tej sfery funkcjonowania miasta konieczny jest dalszy jej rozwój. Rozwój innowacyjnych metod nauczania, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technologii, powinien stanowić jedno z głównych zadań. W tym celu konieczna jest dalsza komputeryzacja i informatyzacja kaliskich szkół. Ważnym aspektem podnoszenia jakości systemu edukacji będzie wprowadzenie mechanizmów wsparcia zarówno dla uczniów uzdolnionych, jak i ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, czy wsparcia w rozwijaniu kluczowych kompetencji, a także doradztwa zawodowego. Większy nacisk należy położyć na praktyczne zdobywanie umiejętności oraz kooperację w procesie zdobywania wiedzy, a nie jedynie bierne przyswajanie wiedzy teoretycznej. Jakość edukacji w znacznej mierze opiera się na kompetencjach nauczycieli, dlatego wskazanym kierunkiem działania jest tworzenie warunków do doksztalcania i podnoszenia kwalifikacji tej grupy zawodowej. Planowanie zamierzenia powinny być wspierane przez system stypendialny dla wybitnie zdolnych uczniów, jak również dla osób z uboższych środowisk.

W odniesieniu do zwiększenia różnorodności oferty edukacyjnej realizowane powinny być przedsięwzięcia zmierzające do większego sprofilowania kaliskich szkół ponadgimnazjalnych. Pozwoli to uczniom na wybór interesujących ich specjalizacji, przy jednoczesnym zachowaniu kompatybilności z rynkiem pracy, zwiększającej szanse na zatrudnienie absolwentów szkół w przedsiębiorstwach działających w Kaliszu.

3.2. Tworzenie warunków do współpracy pomiędzy przedsiębiorstwami a jednostkami edukacyjnymi

System edukacji w Kaliszu odpowiadać powinien na zapotrzebowanie lokalnego rynku pracy. Dlatego tak ważne jest tworzenie specjalizacji i klas profilowanych w zakresie nabywania kompetencji szczególnie ważnych dla rozwoju kaliskiej gospodarki. Proponowanym działaniem jest wypracowanie ram współpracy placówek edukacyjnych z przedsiębiorstwami działającymi w regionie, pozwalających na udział pracodawców w kształceniu specjalistów na ich potrzeby, poprzez m.in. umożliwienie

uczniom zdobywanie doświadczenia w rzeczywistym środowisku pracy, udział w fakultatywnych zajęciach doszkalających, kółkach zainteresowań, kołach naukowych. Programowane działania skierowane powinny być do ogółu uczniów, zarówno w klasach zawodowych, technicznych, jak i ogólnokształcących.

3.3. Rozwój ośrodka akademickiego w Kaliszu

Kalisz pozostaje miastem o niewykorzystanym potencjale akademickim. Pomimo funkcjonowania licznych, renomowanych uczelni wyższych m.in. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Kaliszu, czy Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, młodzi mieszkańcy Kalisza wciąż wolą wyjeżdżać na studia do większych ośrodków miejskich. Poza mieszkańcami okolicznych gmin, Kalisz w niewielkim stopniu przyciąga również studentów z innych miejscowości. W chwili obecnej w Kaliszu na wszystkich uczelniach studiuje ok. 15 tys. osób. Nie jest to mała liczba, lecz uczelnie wyższe we współpracy z miastem poprzez programowanie i wdrażania odpowiednich działań mogą ją znacznie podnieść. Najpilniejszym zadaniem jest utworzenie Akademii Kaliskiej, która pozwoli na podniesienia rangi Kalisza jako ośrodka akademickiego. W Kaliszu należy zapewnić również kompletną infrastrukturę akademicką tj. miejsca zakwaterowania – akademiki, dostosowany do potrzeb studentów system komunikacji publicznej, miejsca i wydarzenia kulturalno-rozrywkowe skierowane do młodych ludzi itp.

4 cel strategiczny:

Kalisz – biegun wzrostu

Pożądany stan docelowy:

Kalisz miastem będącym motorem wzrostu regionalnego i innowacyjności

Kalisz to miasto ludzi przedsiębiorczych, stwarzające warunki dla dalszego rozwoju przedsiębiorczości oraz nowych inwestycji. Cel zakłada kontynuację i wzmocnienie stosowanych zachęt dla inwestorów kreujących nowe miejsca pracy. Szczególny nacisk należy położyć jednak na wzmocnienie współpracy nauki i biznesu oraz na inwestycje innowacyjne, a także na dywersyfikację źródeł dochodów mieszkańców i budżetu miasta.

Cele operacyjne:

4.1. Tworzenie sprzyjającego klimatu inwestycyjnego

Stworzenie przyjaznego klimatu inwestycyjnego jest kluczowe w procesie pozyskiwania zarówno inwestorów krajowych jak i zagranicznych. Zarządzający miastem powinni być elastyczni w zakresie ustalania warunków przeprowadzenia inwestycji kierując się przede wszystkim zasadą „win-win”. Pozytywny klimat, oprócz konstruktywnego podejścia władz w procesie negocjacji, można osiągnąć poprzez system preferencyjnych zachęt tj. zwolnienia z podatku od nieruchomości, wsparcie organizacyjne, czy też poprzez realizowanie inwestycji w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego. Ponadto, miasto powinno zapewnić dostępność odpowiedniej ilości terenów inwestycyjnych o uregulowanym stanie prawnym. Należy także kontynuować przedsięwzięcia zapewniające rozwój specjalnych stref ekonomicznych.

4.2. Ułatwianie prowadzenia działalności gospodarczej

Kalisz charakteryzuje się wysokim współczynnikiem przedsiębiorczości na poziomie ponad 18 podmiotów na 100 mieszkańców. Większość z nich to jednoosobowe działalności gospodarcze. Zdecydowanie uproszczony i zmieniony został sposób zakładania własnej działalności gospodarczej, co spowodowało korzystne zmiany – radykalne skrócenie czasu rejestracji. W ramach tego celu rekomenduje się zatem wszystkie działania zmierzające do zapewnienia wsparcia organizacyjno-prawnego dla nowopowstałych podmiotów gospodarczych. Istotną rolę powinny tu odgrywać instytucje otoczenia biznesu.

4.3. Wzmacnianie dostępności narzędzi ułatwiających kooperację podmiotów gospodarczych

Dzięki kooperacji podmiotów gospodarczych można osiągnąć efekt synergii. Współpraca np. w zakresie grupowych procesów zakupowych może umożliwić obniżenie kosztów dzięki osiągniętym efektom skali. Utworzenie narzędzi do kooperacji podmiotów gospodarczych zlokalizowanych na terenie Kalisza należy uznać za kluczowe w kontekście wzrostu gospodarczego. Możliwość uzyskania poprawy efektywności działalności operacyjnej stanowi zachętę do tworzenia nowych jak i rozwijania istniejących już podmiotów gospodarczych. Działaniami zmierzającymi w tym kierunku są m.in. inkubator przedsiębiorczości, specjalne strefy ekonomiczne i inicjatywy klastrowe oraz regionalna Izba Gospodarcza w Kaliszu. Niemniej jednak występuje zapotrzebowanie na ustrukturyzowane narzędzia takie jak: platforma zakupowa, agencje pracy tymczasowej dostarczające krótkoterminowych pracowników. Konieczne jest także wzmacnianie i promocja organizacji umożliwiających fizyczne spotkania podmiotów, zarówno kaliskich, jak i zewnętrznych, w celu generowania pomysłów na wspólne przedsięwzięcia.

4.4. Wspieranie kooperacji biznesu z nauką

Niedostosowanie podaży do popytu jest aktualnie dominującą tendencją na krajowym rynku pracy. Dzięki dynamicznemu rozwojowi Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej kaliski rynek pracy charakteryzuje się stałą podażą wykwalifikowanych pracowników. Niemniej jednak kierunki rozwoju gospodarki Kalisza ulegają dynamicznym zmianom. Aby na nie odpowiednio i na czas reagować, należy zaprojektować narzędzia, które umożliwią efektywną komunikację pomiędzy instytucjami edukacyjnymi a biznesem. Można to osiągnąć np. poprzez zacieśnianie wielostronnej współpracy pomiędzy PWSZ, Urzędem Pracy w Kaliszu, Specjalną Strefą Ekonomiczną i organizacją zrzeszającą kaliskich przedsiębiorców. Sugeruje się aby skorzystać z najlepszych praktyk tj. szkoły patronowane przez firmę współtworzącą program nauczania i gwarantującą zatrudnienie swoim absolwentom, czy też umożliwiają zdobyć globalnie rozpoznawalnych certyfikatów zawodowych.

Kolejnym pozytywnym wymiarem kooperacji biznesu z nauką jest współpraca w sferze badań i rozwoju ukierunkowana na wykorzystanie w gospodarce, czy zwiększenie transferu efektów badań naukowych i innowacji do przedsiębiorstw. Położenie trwałych podwalin tej kooperacji pozwoli na wzrost innowacyjności regionu oraz dalszy rozwój sektorów priorytetowych. Pierwszy krok w tym kierunku został już wykonany poprzez powstające w ramach PWSZ Centrum Dydaktyczne Badań Kół Zębatach, które będzie prowadzić badania na rzecz m.in. branży lotniczej.

4.5. Wzmacnianie działalności badawczo-rozwojowej

Jednym z kluczowych czynników innowacyjnego i technologicznego postępu w regionie są nakłady inwestycyjne na sferę B+R. Działalność badawczo-rozwojowa finansowana jest ze źródeł centralnych tj. ze środków Skarbu Państwa czy Unii Europejskiej, jak również przez fundusze prywatnych podmiotów. Efektywne pozyskiwanie pieniędzy ze źródeł centralnych jak również lobbowanie za lokalizacją ośrodków badawczo-rozwojowych prywatnych przedsiębiorstw przyczyni się do efektu „rozlewania się” technologii na inne podmioty i tworzenie technologii komplementarnych. Zwiększenie dostępności do usług sektora B+R zwiększać też będzie potencjał firm w zakresie wprowadzania i absorpcji innowacji.

4.6. Stymulowanie rozwoju sektorów innowacyjnych w regionie

Inwestycje innowacyjne charakteryzują się zazwyczaj wysoką stopą zwrotu i wykorzystują technologie przyjazne dla środowiska. Wpisuje się to w silnie promowaną przez instytucje Unii Europejskiej ideę zrównoważonego rozwoju. Projektowane bodźce stymulujące rozwój przedsiębiorczości i klimat inwestycyjny powinny skutkować przedsięwzięciami o takim właśnie charakterze. Aktualnie w Kaliszu rozwija się przemysł lotniczy, będący przemysłem wysokich technologii. Przemysł lotniczy powinien stać się inteligentną specjalizacją regionu, z której dokonywać się może dyfuzja innowacji również do innych sektorów.

4.7. Promocja gospodarcza

Kalisz wypracował wiele rozwiązań sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości. Niemniej jednak, w wielu przypadkach przez brak odpowiedniej promocji tych inicjatyw pozostają one nieznane poza obszarem regionu. Sugeruje się wykorzystanie krajowych dostępnych nośników informacji w celu dotarcia do potencjalnych inwestorów i przedstawienie im szczegółowej oferty Kalisza. W ramach ponadstandardowych akcji promocyjnych należy dążyć do zapoznania z ofertą inwestycyjną Kalisza podmiotów gospodarczych działających na obszarze miast partnerskich oraz uczestniczenie w targach gospodarczych zarówno krajowych jak i zagranicznych.

5 cel strategiczny:

Kalisz – synergia aglomeracji

Pożądany stan docelowy:

Kalisz miastem wiodącym w budowie platformy współpracy aglomeracyjnej z Ostrowem Wielkopolskim i okolicznymi miejscowościami

Cel, w którym zapisana została konieczność rozwoju współpracy w ramach Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej, dzięki której możliwe będzie osiągnięcie efektu synergii. Współpraca powinna zostać wdrożona na wielu płaszczyznach m.in. komunikacji, gospodarki, edukacji, kultury i rekreacji. Wspólne działania pozwolą na osiągnięcie silniejszej pozycji i przewagi konkurencyjnej nad innymi ośrodkami.

Cele operacyjne:

5.1. Wdrażanie Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej

Projekt Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020, jako jeden z dwóch obszarów realizacji ZIT wyznacza Aglomerację Kalisko-Ostrowską. Inwestycje realizowane w ramach ZIT dla Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej koncentrować powinny się przede wszystkim na problemach:

- Zrównoważonego rozwoju poprzez wykorzystanie potencjału regionu, sprawnego transportu publicznego oraz siatki połączeń w ramach komunikacji publicznej i transportu kolejowego, integracji taryf, realizacji wspólnych przedsięwzięć w zakresie infrastruktury rowerowej;
- Przywracania funkcji społeczno-gospodarczych zdegradowanych obszarów miast np. rewitalizacja obszarów miast i rekultywacja terenów zdegradowanych;
- Poprawy stanu środowiska przyrodniczego w obszarze funkcjonalnym miast;
- Wspierania efektywności energetycznej;
- Wzmacniania badań, rozwoju technologicznego oraz innowacji.

5.2. Poprawa systemu transportowego Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej

Pomimo położenia na przecięciu dróg krajowych, Aglomeracja Kalisko-Ostrowska nie posiada dogodnych połączeń wewnętrznych. Istniejące drogi nie zapewniają możliwości szybkiego i komfortowego przemieszczania się, brakuje również obwodnic miast. Wzmocnienie współpracy aglomeracyjnej wymaga utworzenia dogodnej sieci transportowej łączącej miasta i miejscowości Aglomeracji. Możliwość szybkiego i sprawnego przemieszczania się i przewozu towarów jest jednym z najważniejszych warunków decydujących o możliwościach rozwojowych. Dlatego wskazana jest realizacja wspólnych przedsięwzięć z zakresu budowy, rozbudowy i modernizacji infrastruktury drogowej, a także wspólne ubieganie się o fundusze zewnętrzne na realizację przedsięwzięć.

5.3. Wspieranie rozwoju gospodarczego Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej

Jednostki wchodzące w skład Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej podejmować powinny działania zmierzające do wspierania rozwoju gospodarczego i integracji środowisk gospodarczych regionu. Wdrażanie wspólnych przedsięwzięć przyczyni się do podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej całego obszaru, umożliwi również bardziej efektywne zachęcanie inwestorów do lokowania przedsiębiorstw oraz tworzenia nowych miejsc pracy na terenie całej Aglomeracji.

5.4. Organizowanie wspólnych przedsięwzięć i wydarzeń kulturalno-rozrywkowych oraz sportowych

Budowa spójnej aglomeracji wymaga przede wszystkim integracji ludności. Celowi temu ma służyć organizowanie wspólnych wydarzeń i imprez o charakterze kulturalnym, rozrywkowym, czy sportowym. Inicjatywy z założenia skierowane powinny być do mieszkańców aglomeracji, jednocześnie jednak połączone siły Kalisza i Ostrowa Wielkopolskiego pozwolą miastom przyciągać do regionu wydarzenia o charakterze ogólnopolskim, czy nawet międzynarodowym. Wspólnie łatwiej będzie ubiegać się o organizację np. ogólnopolskich zawodów sportowych. Wspólne środki pozwolą też na organizację imprez (np. festiwali, czy koncertów gwiazd) o wyższej randze.

5.5. Wdrożenie i rozwój systemu konsultacji władz

W celu skutecznego rozwoju współpracy, planowania i wdrażania wspólnych przedsięwzięć konieczna będzie budowa platformy konsultacyjnej władz jednostek samorządowych tworzących Aglomerację Kalisko-Ostrowską. Zapewni to miejsce wymiany poglądów, ustalania priorytetów i planowania inwestycji. Z punktu widzenia poszczególnych jednostek, ich potrzeby i interesy mogą się różnić, dlatego też konieczne jest stworzenie systemu konsultacji, który będzie pozwalał na znalezienie kompromisu i projektowanie działań korzystnych dla wszystkich.

5.6. Wspólny lobbying na rzecz rozwoju regionalnego

Aglomeracja Kalisko-Ostrowska, jako obszar zamieszkiwany przez ok. 350 tys. osób ma znacznie większe szanse na uzyskanie środków z budżetu centralnego na strategiczne inwestycje, niż każda z jednostek ją tworzących samodzielnie. Aktualnie region wydaje się pomijany w rządowych planach inwestycyjnych, jednak wspólny lobbying może doprowadzić do zmiany tego stanu rzeczy. Przykładem są chociażby działania podjęte przez Kalisz i Ostrów Wielkopolski, skierowane na włączenie do Programu Budowy Dróg Krajowych i Autostrad na lata 2014-2020 budowy, rozbudowy i modernizacji drogi krajowej nr 25 w kierunku autostrady A2, na odcinku Kalisz – Konin i Kalisz – Ostrów Wielkopolski. Wspólne działania nie tylko zwiększą szansę na uzyskanie dodatkowych środków na inwestycje, mogą być również ukierunkowane na przyciąganie większych inwestorów do Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej, która ma znacznie większy potencjał niż pojedyncze miasta.

6 cel strategiczny:**Kalisz – unikatowe dziedzictwo**

Pożądany stan docelowy:

Kalisz miastem znanym z unikatowej oferty turystycznej i kulturalnej

Niedostatecznie docenianą sferą w rozwoju miasta pozostaje jego promocja oraz działania na rzecz rozwoju sektora turystycznego. Kalisz jest miastem potencjalnie atrakcyjnym turystycznie, lecz brakuje mu swoistego wyróżnika, na którym można by oprzeć promocję miasta i który byłby czynnikiem przyciągającym odwiedzających, nie tylko z kraju lecz również z zagranicy. Cel wskazuje na konieczność budowy unikatowego w skali kraju produktu turystycznego opartego na dziedzictwie i tradycjach miasta oraz na potrzebę intensyfikacji działań promocyjnych i zbudowanie marki Kalisz.

Cele operacyjne:**6.1.   Rozwój i promocja unikatowego w skali kraju produktu turystycznego**

Dane GUS wskazują, że liczba turystów zatrzymujących się w Kaliszu na nocleg z roku na rok spada. Dane te nie odzwierciedlają całego ruchu turystycznego, jednak zaobserwować można, że dominującą gałęzią turystyki w Kaliszu jest turystyka sakralna. W celu rozwoju sektora turystycznego i przyciągnięcia do miasta również innych profili turystów wdrażane są działania promocyjne oraz nowe produkty turystyczne. Oferta Kalisza jednak zbyt mało wyróżnia się spośród ofert innych, podobnych miast. Dlatego też, konieczne jest podjęcie działań zmierzających do budowy zintegrowanego produktu turystycznego opartego na tradycjach i zasobach regionu, który jednocześnie będzie stanowił unikatową w skali kraju ofertę. Tylko produkt wpisujący się w tożsamość miasta stanowił będzie autentyczną wartość i markę nierozdzielnie związaną z Kaliszem.

6.2.   Stworzenie i wypromowanie rozpoznawalnej marki Miasta Kalisza

W powszechnej świadomości Kalisz zbyt mało kojarzony jest z miastem turystycznym. Brakuje promocji miasta w szerszej skali, nie istnieje również marka turystyczna Kalisza, choć prace nad jej budową zostały już rozpoczęte. Dlatego wskazany jest kontynuacja działań zmierzających do określenia strategii budowy marki dla miasta, jak również strategii jego promocji, która powinna być konsekwentnie realizowana, tak aby Kalisz stał się miastem znanym jako atrakcyjne turystycznie dla możliwie szerokiej rzeszy odbiorców.

6.3.   Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego i naturalnego

W ramach celu przewiduje się działania na rzecz podnoszenia walorów kulturowych i naturalnych miasta Kalisza poprzez budowę, przebudowę, modernizację, adaptację i doposażanie instytucji kultury, obiektów zabytkowych i przemysłowych, a także podnoszenie wartości zielonej infrastruktury miasta oraz jego walorów przyrodniczych. Realizacja zamierzeń wymaga również stworzenia systemu monitorowania, zarządzania i nadzorowania terenów przyrodniczych i zwiększenia dostępności zieleni miejskiej. Jednocześnie nastąpić powinna intensyfikacja działań promocyjnych.

6.4. Wspieranie inwestycji sprzyjających rozwojowi kultury i turystyki

Aby rynek turystyczny mógł się rozwijać konieczna jest również implementacja działań ukierunkowanych na rozwój sektora okołoturystycznego, a więc wszystkich usług związanych z obsługą osób odwiedzających miasto. Konieczny jest zatem systematyczny rozwój bazy noclegowej, gastronomicznej, kulturalnej, sportowej, rozrywkowej, a także wprowadzanie rozwiązań dogodnych dla turystów, ułatwień i atrakcji.

7 cel strategiczny:

Kalisz – funkcjonalne miasto

Pożądany stan docelowy:

Kalisz miastem skutecznym w planowaniu i realizacji ambitnych przedsięwzięć infrastrukturalnych porządkujących tkankę miejską

W ramach celu rekomendowane są działania o charakterze inwestycyjnym w infrastrukturę miejską, tj. inwestycje drogowe, poprawa warunków komunikacyjnych, rewitalizacja, budowa nowych obiektów użyteczności publicznej, które pozwolą na poprawę warunków życia w mieście oraz jego estetyki.

Cele operacyjne:

7.1. Poprawa jakości infrastruktury transportowej

Działania objęte niniejszym celem będą zmierzać do budowy spójnego systemu transportowego obejmującego połączenia drogowe wewnątrz miasta zgodne z jego obecnymi i przyszłymi potrzebami rozwojowymi. Konieczna jest zarówno budowa obwodnic miasta w ciągu dróg krajowych nr 12 i 25, jak również rozbudowa dróg wewnątrz miasta, w tym mających charakter obwodnic wewnętrznych. Niezbędna jest także poprawa jakości infrastruktury drogowej już istniejącej, a także zapewnienie dogodnych miejsc parkingowych. W ramach celu zaznacza się też potrzeba wdrożenia nowoczesnych, inteligentnych systemów telematycznych – systemów zarządzania ruchem. Dla usprawnienia systemu transportowego miasta celowe jest również tworzenie warunków dla rozwoju alternatywnych, bardziej ekologicznych środków transportu. Działaniem zmierzającym do wypełnienia tego założenia będzie budowa spójnej infrastruktury rowerowej obejmującej ścieżki i drogi rowerowe, parkingi „bike&ride”, stojaki na rowery itp. W zakresie poprawy dostępności zewnętrznej miasta konieczny jest intensywny lobbing zarówno ze strony władz miasta, jak i lokalnych parlamentarzystów – również w celu realizacji wniosków do zarządców wymienionych już dróg krajowych nr 25, 12 i 11 oraz wojewódzkich nr 470 (Kalisz – Turek – Koło) i 442 (Kalisz – Września).

7.2. Poprawa jakości i kompleksowości transportu publicznego

Poprawie warunków komunikacyjnych i transportowych w mieście sprzyjać będzie również podnoszenie jakości i kompleksowości transportu publicznego, które przekładać się będzie na przejęcie części pasażerów z indywidualnych środków transportu, a co za tym idzie na eliminowanie zbędnej mobilności przyczyniającej się do kongestii. W ramach celu proponuje się inwestycje zarówno w nowy

tabor komunikacji, jak również zwiększanie pokrycia miasta i jego obszaru funkcjonalnego siatką połączeń dopasowanych do potrzeb pasażerów. Wskazane będą również działania nakierowane na poprawę infrastruktury transportowej (w tym kolejowej) tj. budowa i modernizacja wiat przystankowych, obiektów małej architektury, obiektów dworcowych, czy też wprowadzenie ułatwień dla pasażerów – nowych, opłacalnych ekonomicznie taryf, systemu informacji pasażerskiej, węzłów integracyjnych, parkingów „park&ride”, itp. Ważnym elementem powinna być również realizacja systemu priorytetów dla komunikacji publicznej w rekomendowanym do wprowadzenia systemie zarządzania ruchem w Kaliszu.

7.3. Tworzenie warunków oraz zachęt do osiedlania się i inwestowania w Śródmieściu poprzez podejmowanie działań rewitalizacyjnych i aktywizacyjnych

W celu ożywienia Śródmieścia Kalisza proponuje podjęcie działań zmierzających do uczynienia go atrakcyjnym miejscem do zamieszkania i spędzania czasu wolnego. Elementem porządkującym przestrzeń miasta będzie rewitalizacja, zmierzająca do odtworzenia lub nadania śródmiejskiej części Kalisza nowych funkcji użytkowych, a elementem przeciwdziałającym jej degradacji, szczególnie na terenie staromiejskiego centrum miasta, będzie zaprowadzenie racjonalnej polityki parkingowej. Konieczne są działania zmierzające do podnoszenia walorów reprezentacyjnych tej części Kalisza pozwalających na uczynienie z niej ośrodka życia kulturalno-rozrywkowo-usługowego. Ważnym działaniem dla wizerunku miasta będzie także tworzenie warunków do podnoszenia poziomu czystości i estetyki przestrzeni miejskiej, kształtowania krajobrazu oraz zagospodarowania i utrzymania przestrzeni publicznych, w tym terenów zieleni. Działania rewitalizacyjne będą pierwszym krokiem do odwrócenia negatywnej tendencji objawiającej się wyludnianiem się śródmiejskiej części Kalisza.

7.4. Poprawa jakości i dostępności usług publicznych poprzez budowę, modernizację i doposażenie obiektów użyteczności publicznej

Istotnym zadaniem z punktu widzenia porządkowania tkanki miejskiej jest budowa i modernizacja budynków użyteczności publicznej, a także adaptacja na te cele istniejących budynków. Pomimo licznych inwestycji, które miały miejsce w ostatnich latach w Kaliszu, w tej sferze pozostało jeszcze wiele do zrobienia. Wskazane jest dalsze realizowanie inwestycji w budynki użyteczności publicznej m.in. placówki edukacyjne, kulturalne, sportowe, ośrodki służby zdrowia, urzędy i instytucje, które wpłyną na dostępność oferowanych przez nie usług. Wskazuje się również na potrzebę podnoszenia jakości istniejących placówek poprzez ich doposażanie, czy wprowadzanie nowoczesnych rozwiązań (np. utworzenie Biblioteki Cyfrowej w MBP im. A. Asnyka, czy tworzenie możliwości interaktywnego zwiedzania muzeów).

7.5. Poprawa zabezpieczenia przeciwpowodziowego miasta

Według aktualnych wymogów technicznych stopień zabezpieczenia przeciwpowodziowego Kalisza odpowiadać powinien zagrożeniu tzw. wodą stuletnią. Wymóg ten nie jest spełniany, a znaczne obszary miasta zagrożone są zalaniem w przypadku intensywniejszych opadów, czy wystąpienia spiętrzeń na rzekach systemu wodnego Kalisza. Istniejące wały przeciwpowodziowe są niekompletne i w zdecydowanej większości wymagają modernizacji i przebudowy, gdyż większość z nich została wybudowana przed 1945 r. i nie spełnia aktualnych wymagań technicznych. Przekłada się to na pilną potrzebę modernizacji istniejących oraz wybudowania brakujących odcinków wałów. Kluczowe znaczenie dla ochrony przeciwpowodziowej miasta miała również budowa zbiornika retencyjnego

Pokrzywnica, jednak system ochrony przeciwpowodziowej Kalisza wciąż wymaga uzupełniania w zakresie budowli hydrotechnicznych. W tym celu konieczne jest podjęcie działań na wyższym szczeblu, gdyż nie leży to w kompetencjach miasta. Samorząd Kalisza ze swojej strony powinien podejmować akcje lobbujące na rzecz realizacji ww. inwestycji. W mieście wskazane jest również wdrożenie systemu ratowniczego, akcji informacyjnych i innych działań przyczyniających się do zwiększenia bezpieczeństwa mieszkańców i mienia w przypadku zagrożenia powodzią.

8 cel strategiczny:

Kalisz – naturalna przestrzeń

Pożądany stan docelowy:

Kalisz miastem zielonych rozwiązań i równowagi

Oprócz wzmacniania i rozwoju potencjału gospodarczego i społecznego Kalisza konieczne są również działania służące ochronie środowiska naturalnego. W tymże celu niezbędna jest więc realizacja projektów poprawiających stan środowiska w mieście, promowania ekologicznych rozwiązań oraz dbałości o naturalne walory miasta.

Cele operacyjne:

8.1. Wzmocnienie systemu zachęt do zmiany systemów grzewczych na bardziej ekologiczne

W Kaliszu, jak również w całej Polsce znaczna część mieszkańców ogrzewa mieszkania i domy piecami węglowymi. Powoduje to znaczne problemy z niską emisją, która na obszarze miasta staje się niepokojącym zjawiskiem. W kontekście globalnego wzrostu świadomości ekologicznej konieczna jest zmiana struktury źródeł wykorzystywanych w systemach grzewczych na poziomie regionu i miasta. Należy przemyśleć i zaimplementować najefektywniejszy, w relacji efektów do nakładów, zestaw narzędzi motywujących mieszkańców Kalisza do zmiany systemów grzewczych na ekologiczne. Mogą mieć one formę preferencyjnych kredytów, bezzwrotnej dotacji lub zwolnienia z wybranych obciążeń fiskalnych.

8.2. Wspieranie efektywności energetycznej i wykorzystanie odnawialnych źródeł energii

Struktura źródeł energii w Kaliszu, jak i na pozostałych obszarach kraju, w bardzo niewielkim stopniu bazuje na źródłach odnawialnych. Polityka, zarówno Unii Europejskiej jak i krajowa, silnie postuluje dywersyfikację źródeł energii. Sposobem osiągnięcia tak zdefiniowanego celu jest zwiększenie inwestycji w odnawialne źródła energii. Rekomenduje się zaplanowanie przedsięwzięć idących w kierunku inwestycji w infrastrukturę do pozyskiwania energii geotermalnej, farmy wiatrowe, biogazownie i inne alternatywne źródła energii. Ponadto, należy zwrócić szczególną uwagę na optymalizację efektywności operacyjnej zarówno istniejących jak i planowanych elektrowni. Rozpoczęty proces termomodernizacji szkół powinien mieć swoją kontynuację i objąć wszystkie obiekty użyteczności publicznej, gdyż pozwoli on na zwiększenie efektywności energetycznej

budynków. Nowe inwestycje w infrastrukturę również powinny być projektowane pod kątem maksymalizacji efektywności energetycznej.

8.3. Realizacja przedsięwzięć poprawiających stan środowiska naturalnego

Rynek technologii proekologicznych rozwija się bardzo dynamicznie. Kalisz powinien w miarę dostępności środków finansowych implementować najnowsze rozwiązania. Dotyczy to np. budowy, rozbudowy i modernizacji nowoczesnej i efektywnej infrastruktury kanalizacyjnej. Ponadto, należy wdrażać i eksploatować optymalne technologie wykorzystywane w obszarze gospodarowania odpadami.

8.4. Rekultywacja obszarów powyrobiskowych

Na terenie Kalisza prowadzono działalność w zakresie wydobycia surowców mineralnych. Związane z tym jest występowanie terenów poeksploatacyjnych wymagających rekultywacji. Obecność takich terenów negatywnie wpływa na estetykę miasta, jak również pozostawia znaczne obszary niewykorzystane. Umiejętne zagospodarowanie tej przestrzeni może nie tylko poprawić wizerunek miasta, ale również stanowić źródło dodatkowych wpływów do budżetu. Zrekultywowane tereny można wykorzystać między innymi jako tereny inwestycji przemysłowych lub pod zabudowę mieszkaniową, czy miejsca rekreacji.

8.5. Preferencyjne warunki prowadzenia działalności dla przedsiębiorstw wykorzystujących ekologiczne rozwiązania

Zielone technologie to takie, które spełniając funkcje produkcyjne, czy usługowe nie powodują lub minimalizują negatywny wpływ na środowisko. Minusem wdrażania ekologicznych rozwiązań jest ich mniejsza efektywność, bądź przy zapewnieniu takiej samej efektywności jak w przypadku technologii „standardowych”, znacznie wyższa cena. Bezpośrednio z tej charakterystyki wynika konieczność zaprojektowania narzędzi motywujących przedsiębiorców do wyboru zielonych technologii zamiast tradycyjnych. Mogą mieć one formę zwolnień podatkowych, preferencyjnych cen wynajmu lokali, dzierżawy gruntu lub kredytów preferencyjnych.

8.6. Zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców

Poprawa stanu środowiska naturalnego Kalisza zależy w dużej mierze od zaangażowania mieszkańców. Pierwszym krokiem aktywizującym w nich postawy proekologiczne jest utworzenie efektywnego kanału przepływu informacji pomiędzy nimi a zarządzającymi miastem. Ponadto, władze miasta mogą wykorzystać dostępne nośniki informacji, tj. strony internetowe, billboardy i prasę lokalną, do przeprowadzenia kampanii informacyjnych i promocyjnych. Zasadnym wydaje się organizacja rodzinnych imprez masowych ukierunkowanych na zwiększenie świadomości i promocje postaw proekologicznych. Można rozważyć także wprowadzenie specjalnego programu edukacyjnego do kaliskich szkół.

4. SYSTEM WDRAŻANIA I ZARZĄDZANIA REALIZACJĄ STRATEGII

4.1.1. SYSTEM WDRAŻANIA

Strategia Rozwoju Miasta Kalisza na lata 2014-2024 to dokument, którego zadaniem jest określenie kierunków rozwoju miasta w długoterminowej perspektywie. Dzięki realizacji założonych celów strategicznych i operacyjnych Kalisz ma szansę stać się silnym społecznie i gospodarczo ośrodkiem miejskim, prawdziwym drugim biegunem wzrostu województwa wielkopolskiego. Realizacja przedmiotowej Strategii prowadzić ma przede wszystkim do podnoszenia jakości wszystkich sfer funkcjonowania miasta. Gwarantem osiągnięcia tego celu jest sekwencja działań składająca się na cykl zarządzania realizacją Strategii. Cykl ten obejmuje takie etapy jak:

- wdrażanie
- monitorowanie i ewaluacja
- aktualizowanie

Efektywna i skoordynowana implementacja Strategii oraz skuteczne osiągnięcie założonych w tym dokumencie celów wspierane będzie przez powołany w strukturze Urzędu Miasta Kalisza Zespół ds. Strategii. Zespół składać się powinien z kluczowych pracowników Urzędu Miasta, specjalistów z poszczególnych dziedzin (pracowników Urzędu, jednostek organizacyjnych miasta lub spółek miejskich), przedstawicieli mieszkańców i środowisk biznesowych. Zespół powinien być osadzony w wydziale odpowiedzialnym za koordynację rozwoju miasta. Do jego zadań będzie należało zarządzanie, koordynowanie i kontrola prawidłowego przebiegu poszczególnych działań mających na celu realizację Strategii. Nadzór nad pracami Zespołu sprawować będzie Prezydent Miasta.

W kompetencjach Zespołu powinno również pozostać opracowywanie programów wdrożeniowych dla poszczególnych celów operacyjnych nakreślonych w dokumencie, w tym identyfikacja działań i zamierzeń priorytetowych. Uchwalanie programów wdrożeniowych należeć będzie do kompetencji Rady Miejskiej Kalisza. Ponadto zadaniem zespołu wdrażającego dokument powinno być dbanie o to, aby działania które mają być realizowane w ramach Strategii były za każdym razem ujmowane w Wieloletnim Programie Inwestycyjnym Kalisza.

Operacyjny horyzont czasowy dla niniejszej Strategii obejmuje lata 2014-2024. Uznano, że jest to najdłuższy realny okres planowania realizacji programów i projektów rozwojowych dla ośrodka miejskiego, przy jednoczesnym uwzględnieniu okresu programowania funduszy europejskich. Mając na uwadze powyższe przesłanki proponuje się następujący ramowy harmonogram wdrażania Strategii Rozwoju Miasta Kalisza na lata 2014-2024.

Tabela 16. Ramowy harmonogram realizacji Strategii Rozwoju Miasta Kalisza na lata 2014-2024

Etap wdrażania	Okres realizacji	Podmiot odpowiedzialny
Okres przygotowania Strategii, konsultacji społecznych i wstępnej akceptacji dokumentu	IV kwartał 2013 – II kwartał 2014 r.	Wykonawca Strategii Urząd Miasta Kalisza Rada Programowa Strategii Mieszkańcy miasta
Przyjęcie Strategii jako kierunkowego dokumentu w zakresie rozwoju społeczno-gospodarczego	II kwartał 2014 r.	Rada Miejska Kalisza

Etap wdrażania	Okres realizacji	Podmiot odpowiedzialny
Przygotowanie i uszczegółowienie programów dla poszczególnych celów służących wdrożeniu Strategii oraz ich zatwierdzenie	II-III kwartał 2014 r.	Zespół ds. Strategii Rada Miejska Kalisza
Przygotowanie i realizacja działań objętych wsparciem w ramach Strategii	III kwartał 2014 r. – IV kwartał 2024 r. + 2 lata	Urząd Miasta Kalisza Zespół ds. Strategii Miejskie jednostki organizacyjne Partnerzy prywatni
Monitoring realizacji celów strategicznych i operacyjnych określonych w Strategii	III kwartał 2014 r. – IV kwartał 2024 r. + 2 lata (corocznie)	Zespół ds. Strategii
Ewaluacja działań podejmowanych w ramach realizacji Strategii	III kwartał 2014 r. – IV kwartał 2024 r. + 2 lata (raz na trzy lata)	Zespół ds. Strategii
Wprowadzanie korekt i zmian do Strategii	III kwartał 2014 r. – IV kwartał 2024 r.	Rada Miejska Kalisza

Źródło: Opracowanie własne.

4.1.2. MONITOROWANIE I EWALUACJA REALIZACJI STRATEGII

W celu określenia systemu monitorowania i ewaluacji realizacji Strategii istotnym jest przyjęcie założenia, że będzie ona modyfikowana i dostosowywana do zmieniających się uwarunkowań. Oznacza to, że prezentowany dokument należy traktować jako uruchomienie procesu strategicznego i wejście na ścieżkę systemowego zarządzania rozwojem miasta w długim horyzoncie czasowym.

W ramach monitoringu celów strategicznych określonych w Strategii proponuje się osiem mierników efektów jej realizacji, dla których wskazane zostaną wskaźniki rezultatu w postaci wartości relacyjnych względem grupy miast porównywalnych²:

1. Produkt krajowy brutto na mieszkańca – wielkość PKB dla miasta przypadająca na jednego mieszkańca;
2. Trendy demograficzne – zmiana liczby ludności miasta, migracje, przyrost naturalny, struktura wiekowa ludności;
3. Średnia długość życia mieszkańców;
4. Poziom bezrobocia – wysokość stopy bezrobocia;
5. Liczba osób z wykształceniem wyższym, ogólnokształcącym, technicznym i zawodowym na 100 mieszkańców;
6. Nakłady przedsiębiorstw na inwestycje, w tym na wdrażanie wyników prac B+R;
7. Średnie wynagrodzenie – wielkość przeciętnego wynagrodzenia w złotych podawana przez Główny Urząd Statystyczny;
8. Liczba turystów zatrzymujących się na nocleg w Kaliszu.

² Miasta porównywalne, to miasta liczące ok. 100 tys. mieszkańców, stanowiące dawne stolice województw np. Tarnów, Koszalin, Legnica, Konin, Leszno, Ostrów Wielkopolski.

Rozpoczęcie monitorowania realizacji celów operacyjnych Strategii poprzedzone być powinno opracowaniem szczegółowych programów wdrożeniowych. Programy te określać będą działania wyznaczone do realizacji w ramach poszczególnych celów operacyjnych, a także czas i kolejność ich realizacji w zależności od możliwości organizacyjnych, prawnych i finansowych Miasta Kalisza. W zależności od rodzaju, liczby i zakresu działań powinny być dobierane obiektywnie weryfikowalne i mierzalne wskaźniki monitoringu.

Monitoring powinien odbywać się raz do roku i być zwieńczony raportem sprawozdawczym, w którym zostanie dokonana ocena osiągnięcia poszczególnych wskaźników.

Ewaluacja Strategii powinna być prowadzona najrzadziej raz na trzy lata przez Niezależny Zespół Ekspertki powoływany przez Prezydenta Miasta. W skład Zespołu powinni wchodzić eksperci posiadający szeroką wiedzę o sprawach miasta. Ocena Strategii dokonywana będzie metodą ilościowo-jakościową, w której dane pochodzące z monitoringu wskaźnikowego będą stanowiły punkt wyjścia dla jakościowej oceny eksperckiej.

4.1.3. AKTUALIZOWANIE STRATEGII

Aktualizacja jest ostatnim narzędziem w cyklu zarządzania realizacją Strategii. Ze względu na charakter dokumentu strategicznego, który wskazuje cele strategiczne i operacyjne rozwoju miasta, a tym samym determinuje wybór priorytetowych kierunków koncentrowania narzędzi wsparcia i środków inwestycyjnych, proces aktualizacji nabiera szczególnego znaczenia.

Przesłanki do przeprowadzenia aktualizacji mogą wynikać zarówno z prowadzonego monitoringu i ewaluacji zrealizowanych zadań, jak i ze zmiany warunków makroekonomicznych, prawnych, czy organizacyjnych.

Propozycje aktualizacji Strategii składać może Prezydent Miasta, Rada Miasta, Zespół ds. Strategii, Partnerzy społeczni i gospodarczy miasta i jego obywatele. Ocena propozycji należy do Zespołu ds. Strategii, jednak ostateczne decyzje w sprawie potrzeby aktualizacji podejmuje Prezydent Miasta, a sama aktualizacja musi być zatwierdzona uchwałą Rady Miejskiej.

4.1.4. FINANSOWANIE REALIZACJI STRATEGII

Finansowanie realizacji Strategii Rozwoju Kalisza na lata 2014-2024, zależy zarówno od środków wydatkowanych na ten cel z budżetu miasta, środków przeznaczonych na rozwój regionu z budżetu województwa oraz budżetu centralnego, jak i środków podmiotów prywatnych tj. przedsiębiorstw i instytucji realizujących projekty na terenie Kalisza.

Utrzymanie wysokiego tempa rozwoju Kalisza wymaga stosowania montażu finansowego opartego zarówno o środki z budżetu miasta, źródła zewnętrzne (tym finansowe środki unijne), jak i środki prywatne, w tym angażowane w projekty partnerstwa publiczno-prywatnego.

Budżetowe środki finansowania zadań wynikających z realizacji Strategii to środki własne miasta oraz pozyskane przez miasto środki zewnętrzne, w tym kredyty i pożyczki oraz bezzwrotne środki pomocowe i fundusze celowe. Z uwagi na fakt, iż realizacja zapisów Strategii niejednokrotnie przekraczałaby możliwości finansowe miasta bezwzględny priorytet powinny otrzymać projekty i zadania dofinansowywane ze środków bezzwrotnych. Alokacja środków budżetowych na realizację

Strategii powinna odbywać się w ścisłej korelacji z budżetem miasta oraz Wieloletnią Prognozą Finansową.

Pozabudżetowe środki przyczyniające się do implementacji założeń Strategii to fundusze podmiotów zewnętrznych angażowane w rozwój miasta, zarówno w postaci partnerstwa publiczno-prywatnego, jak i samodzielnych inwestycji tych podmiotów oraz ponadlokalne fundusze publiczne (wojewódzkie i centralne).